

1105

ΙΕΡΑ ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ

ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΙΝ ΤΩΝ ΠΑΙΔΩΝ

τῶν ἐν τοῖς Δημοτικοῖς Σχολείοις φοιτῶντων

ΚΑΙ ΤΟΥ ΛΑΟΥ

ὑπό

ΕΥΑΓ. ΚΟΦΙΝΙΩΤΟΥ

Καθηγητοῦ

Ἐγκρίσει τῆς Ἱερᾶς Συνόδου.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ Ο ΠΑΛΑΜΗΔΗΣ

22, Ὁδὸς Ἀγ. Μάρκου 22,

1881.

ΙΕΡΑ

ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ

ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΙΝ ΤΩΝ ΠΑΙΔΩΝ

τῶν ἐν τοῖς Δημοτικοῖς Σχολείοις φοιτῶντων

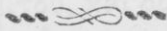
ΚΑΙ ΤΟΥ ΛΑΟΥ

Ἰπὸ

ΕΥΑΓ. ΚΟΦΙΝΙΩΤΟΥ

Καθηγητοῦ

Ἐγκρίσει τῆς Ἱερᾶς Συνόδου.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ Ο ΠΑΛΑΜΗΔΗΣ

1881.

ΙΕΡΑ

ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ

ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ

ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ

ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ

ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ

ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ

ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ

ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ

ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ

ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ

1881

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.

Αἱ ἀνά χειρας τῶν παιδῶν κατηχήσεις τὸ μὲν εἶναι ἐλλιπέσταται, διότι οὐδὲ τὸν σκελετὸν τῶν διδασκαλιῶν τῆς θρησκείας περιέχουσι· τὸ δὲ δυσληπτόταται κατὰ τε τὴν λέξιν καὶ τὰς ἐννοίας, διότι περιέχουσι διδασκαλίαν μεταφυσικὴν καὶ πολλῶ ἀνωτέραν τῆς τε ἡλικίας καὶ διανοητικῆς ἀναπτύξεως αὐτῶν. Ἀμφότερα δὲ φέρουσι βλάβην καὶ πρόξενον κακοῦ γίνονται, καὶ τὸ μὲν πρῶτον, διότι ἀπερχόμενος ὁ παῖς τοῦ σχολείου δὲν ἀποκομίζει τὰ δόγματα τῆς πίστεως του καὶ τὰς λοιπὰς ἀληθείας τῆς θρησκείας του, τὰς ἀφορώσας εἰς βελτίωσιν καὶ σωτηρίαν του, καὶ δὴ δὲν στηρίζεται προσηκόντως εἰς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν, ἥτις εἶναι ἡ πυξίς τοῦ ἐν Χριστῷ βίου· τὸ δὲ δεύτερον, διότι καθιστᾷ τοῦτον ψιττακόν, ἅτε μανθάνοντα τὰ δι' αὐτὸν ἀκατάληπτα διὰ λέξεων μεγάλῃ ἐννοίαν περιεχουσῶν, καὶ προσέτι κουράζει τὸ πνεῦμα καὶ τὸν νοῦν αὐτοῦ, καὶ οὕτως ἐπέρχεται ὁ μέγιστος τῶν θανάτων, ὁ τοῦ πνεύματος. Ἐπελαβόμεν δὲ τῆς συντάξεως τῆς ἀνά χειρας κατηχήσεως, φρονῶν, ὅτι θὰ ἐπετύγχανον καὶ θὰ ἠδυνάμην νὰ συνδέσω τὸ ἀνελλιπὲς μετὰ τοῦ εὐλήπτου, καὶ οὕτω τὸ τόσον μικρὸν ἐκ πρώτης ὄψεως τοῦτο ἔργον θὰ συντελέσῃ κατὰ τὸ ἐνὸν εἰς ἐμπέδωσιν τῆς πίστεως ἐν ταῖς καρδίαις τῶν παιδῶν καὶ πρὸς μελέτην ἰδίαν καὶ τῶν ὀρθοδόξων ἐκείνων

χριστιανῶν, οἵτινες, ἄκρω δακτύλῳ γευσάμενοι γραμμάτων, ἐφίενται, ὅπως τὰ τῆς θρησκείας αὐτῶν καὶ τῆς ἀμωμῆτου πίστεως καλῶς πως γινώσκωσιν.

Ἐν τῷ σμικρῷ τούτῳ ἔργῳ, ἀλλὰ χρησιμωτάτῳ, κατὰ τρόπον θετικὸν καὶ διδακτικὸν περιέλαβον τὰ δόγματα τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, πάντα σχεδόν· ἔχων δὲ τοῦτο ἀνά χεῖρας ὁ χριστιανὸς καὶ ἐνασχολούμενος εἰς μελέτην καὶ τήρησιν τῶν γεγραμμένων μεγάλως θὰ ὠφεληθῆ καὶ δυσκόλως θὰ ἀποπλανᾶται ἐκ τῶν λύκων, τῶν κατακλυζόντων τὴν ἡμετέραν Πατρίδα.

Ἐν τῇ συντάξει τῆς ἀνά χεῖρας κατηχήσεως ἔλαβον ὑπ' ὄψει κυρίως τὴν ἀρτίως ἐκδοθεῖσαν ὀρθόδοξον κατήχησιν τοῦ Ἀρχιεπισκοπικοῦ Διαμασκηνοῦ Χριστοπούλου, γραμματέως τῆς ἱερᾶς Συνόδου, διὰ τὸ δογματικὸν μέρος καὶ τὴν ἀσφαλῆ ὁδὸν περὶ τὴν ἀφήγησιν τῶν τῆς πίστεως, ἀνέδραμον ὅμως καὶ εἰς αὐτὰς τὰς πηγὰς καὶ διερρύθμισα τὴν ὕλην προσφόρως πρὸς τὸν σκοπὸν, δι' ὃν συνετάχθη τὸ βιβλίον.

Εὐτυχῆς θὰ ᾔμαι, ἐὰν τὸ μικρὸν βιβλίον μου τοῦτο φέρῃ τὸν ποθούμενον καρπὸν καὶ φανῆ χρησίμον καὶ ὠφέλιμον εἰς τὴν νεότητα καὶ τὸ Χριστεπώνυμον πλήρωμα τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Ἐ Πειραιεῖ, τῇ 1 Ἰουνίου 1881.

ΕΥΑΓ. Κ. ΚΟΦΙΝΙΩΤΗΣ.

ΙΕΡΑ ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ.

Προεισαγωγή.

§ 1. Ἡ ἱερά κατήχησις μᾶς διδάσκει ἐν συντόμῳ τὴν πίστιν τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας.

§ 2. Ὁ ἄνθρωπος πρὸς σωτηρίαν αὐτοῦ ὀφείλει νὰ ἔχη πρὸς τὸν οὐράνιον ἡμῶν Θεὸν πίστιν. Ἐν δὲ τῇ πίστει συμπεριλαμβάνεται προσέτι ἡ ἀγάπη καὶ ἡ ἐλπίς. Ἡ ἀπόκτησις τῆς πίστεως ἀνευ τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἐλπίδος εἶναι ἀδύνατος.

§ 3. Ἡ ἱερά κατήχησις διαιρεῖται εἰς τρία μέρη·

α) Τὸ **δογματικόν**, τὸ ὁποῖον πραγματεύεται περὶ τῶν λογμάτων τῆς ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας καὶ ὑποδιαιρεῖται εἰς δύο τμήματα.

1) τὸ περὶ πίστεως καὶ ἰδίως περὶ τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως.

2) τὸ ἱεροτελεστικόν ἢ περὶ μυστηρίων.

β) Τὸ **ἠθικόν**, τὸ ὁποῖον πραγματεύεται περὶ τῶν καλῶν ἔργων καὶ ὑποδιαιρεῖται εἰς δύο τμήματα·

1) τὸ περὶ ἀγάπης, ἥτοι περὶ τῶν δέκα ἐντολῶν.

2) τὸ περὶ μακαρισμῶν.

γ) Τὸ περὶ ἐλπίδος, τὸ ὁποῖον πραγματεύεται περὶ προσευχῆς καὶ ἰδίᾳ περὶ τῆς **Κυριακῆς προσευχῆς**.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ.

ΔΟΓΜΑΤΙΚΟΝ.

ΤΜΗΜΑ Α΄.

ΠΕΡΙ ΠΙΣΤΕΩΣ.

§ 4. Πίστις εἶναι ἡ σταθερὰ καὶ ἀκλόνητος πεποιθήσις περί τινος πράγματος· καὶ μερικώτερον ἡ ἐγκάρδιος ἀποδοχή τῶν δογμάτων καὶ ἀληθειῶν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Ἡ περὶ πίστεως διδασκαλία περιλαμβάνεται εἰς τὸ σύμβολον τῆς πίστεως.

Περὶ τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως.

§ 5. Τὸ σύμβολον τῆς πίστεως, κοινῶς τὸ πιστεύω λεγόμενον, περιέχει ἐν συντόμῳ ὅλας τὰς σωτηριῶδεις ἀληθείας τῆς πίστεως, αἱ ὁποῖαι ἐμπεριέχονται εἰς τὴν ἁγίαν γραφὴν (1) καὶ ἐν γενεῖ ὅσα συντελοῦσιν εἰς τὴν ἡμετέραν πίστιν.

---

(1) Ἡ ἁγία Γραφή εἶναι λόγος τοῦ Θεοῦ, καὶ διαιρεῖται εἰς Παλαιὰν καὶ Καινὴν, καὶ ἐγράφη διὰ τῆς ἐμπνεύσεως ἢ τοῦ φωτισμοῦ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἀπὸ ἱεροῦ ἀνδρα, διὰ τοῦτο εἶναι καὶ λέγεται θεόπνευστον βιβλίον. Καὶ αἱ δύο ὑποκείμενον ἔχουσι τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ὅστις ὀρισθεὶς πρὸ καταβολῆς κόσμου ἐν μὲν τῇ Παλαιᾷ προεπαγγέλλεται ἀπὸ καταβολῆς κόσμου, προκηρύσσεται ὑπὸ τῶν προφητῶν καὶ προεικονίζεται διὰ θυσιῶν καὶ τύπων. (Οὕτως ἡ περιτομὴ τῆς σαρκὸς ἐδήλου τὴν ἀποβολὴν τῶν ἐπιθυμιῶν διὰ τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ· ὁ ἄμνος τοῦ Πάσχα ἦτο ὁ τύπος τοῦ ἀσπίλου.

§ 6. Τὸ σύμβολον συνέταξεν ἡ πρώτη ἐν Νικαία οἰκουμενικὴ σύνοδος ἐπὶ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου, συνισταμένη ἀπὸ 318 ἁγίους Θεοφόρους πατέρας καὶ ἡ δευτέρα ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπὶ Θεοδοσίου, ἀπὸ 150 Πατέρας· ἡ δευτέρα αὕτη συνέταξεν ἀπὸ τοῦ ὁγδόου ἄρθρου μέχρι τέλους. (2).

§ 7. Τὸ σύμβολον περιέχει 12 ἄρθρα, καὶ δὲν συγχωρεῖται οὔτε νὰ φαιρέσῃ τίς τι ἀπ' αὐτὸ οὔτε νὰ προσθέσῃ· διότι αἱ μετὰ ταῦτα πέντε οἰκουμενικαὶ σύνοδοι, ἀφ' οὗ ἐπεκύρωσαν τὸ σύμβολον τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει δευτέρας, καὶ ὥρισαν αὐτὸ μόνον τοῦ λοιποῦ νὰ εἶναι εἰς δημοσίαν χρή-

---

ἀμνοῦ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ· ὁ χαλκοῦς ἐν τῇ ἐρήμῳ ὅρις εἰκονίζει τὸν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ λυτρωτὴν, ὅστις θεραπεύει ἰατροῦν τὰ δῆγματα τῶν εἰς αὐτὸν πιστευόντων κτλ.). Ἐν δὲ τῇ Καινῇ φαίνεται ὁ προσδοκώμενος Μεσίας καὶ λυτρωτὴς τοῦ κόσμου, καὶ κηρύσσεται διὰ τοῦ Εὐαγγελίου εἰς ἅπαντα τὸν κόσμον. Ὡς θεόγραφον δὲ βιβλίον ἡ ἁγία γραφή δύναται νὰ φωτίζῃ τὰς ψυχὰς ἡμῶν, ὡσπερ ὁ ἥλιος φωτίζει τὰ ἡμέτερα σώματα, διὰ τοῦτο μέγας ὠφελεῖται εἰς ἀκριβῆ γνῶσιν τοῦ Θεοῦ, ὅταν ἀναγινώσκῃ τις ταύτην συνεχῶς μετὰ προσοχῆς, πίστεως καὶ εὐλαβείας, καὶ σωτήριον ἔχει ὁδηγὸν ἐν τῇ κοινωσίᾳ κλυδωνιζόμενος. Δι' ὁ ὀρθῶς διδάσκει ἡμᾶς ὁ Σωτὴρ λέγων «ἐρευνᾶτε τὰς Γραφάς». Ἰωάν. ε. 39.

(2) Ἐπτά οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι ἔγειναν, αἵτινες ἀνέπτυσαν τὰ δόγματα τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐστερέωσαν τὸ εὐσεβὲς φρόνημα αὐτῆς· εἶναι δὲ αἱ ἐξῆς· α'. ἡ ἐν Νικαία ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου, τὸ 325, β'. ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ μεγάλου τὸ 381, γ'. ἡ ἐν Ἐφέσῳ τὸ 431 ἐκ 200 πατέρων, δ'. ἡ ἐν Χαλκιδόνι ἐπὶ αὐτοκράτορος Μαρξιανοῦ τὸ 451, ἐξ 630 πατέρων, ε'. ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει β'. ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ, ς'. ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Πωγωνάτου, τὸ 680, ἐξ 170 πατέρων, ζ'. ἡ ἐν Νικαία ἐπὶ Εἰρήνης καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτῆς Κωνσταντίνου τὸ 787, ἐκ 350 πατέρων, οἵτινες ἐπεκύρωσαν ὅλα τὰ τῶν προηγουμένων συνόδων καὶ ὥρισαν τὴν τιμητικὴν προσκύνησιν τῶν ἁγίων εἰκόνων.

σιν, ἀνεθεμάτισαν τὸν θέλοντα ἢ νὰ φαιρέσῃ τι ἀπ' αὐτὸ ἢ νὰ προσθέσῃ τι.

§ 8. Ὁ ὀρθόδοξος χριστιανὸς ὀφείλει νὰ ἀποδέχῃται τὸ σύμβολον καὶ τηρῇ αὐτὸ ὡς πολύτιμον τῆς πίστεως θησαυρὸν καὶ νὰ γινώσκῃ τοῦτο καλῶς κατὰ λέξιν καὶ νόημα (*). Δι' αὐτοῦ μαθαίνει τὴν ἀληθῆ θρησκείαν καὶ διακρίνεται ὁ ὀρθόδοξος τοῦ κακοδόξου, καθὼς διὰ τοῦ στρατιωτικοῦ συμβόλου διακρίνεται ἐν πολέμῳ ὁ φίλος τοῦ πολεμίου.

§ 9. Τὰ δώδεκα ἄρθρα τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως εἶναι ταῦτα.

1. Πιστεύω εἰς ἕνα Θεόν, πατέρα παντοκράτορα ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων.

2. Καὶ εἰς ἕνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν ἑῶν τοῦ Θεοῦ τὸν μονογενῆ, τὸν ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων. Φῶς ἐκ φωτός Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθέντα, οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ πατρὶ, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένοντο.

3. Τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν καὶ σαρκωθέντα ἐκ Πνεύματος ἁ-

---

(*) Τὸ σύμβολον πρότερον μὲν ὄφειλον νὰ λέγωσιν οἱ κατηχούμενοι, ὅτε ἔμελλον νὰ βαπτισθῶσι, καὶ ἰδίως κατὰ τὴν μεγάλην Πέμπτην, ἀργότερον κατὰ τὸ 515 ὁ Τιμόθεος, ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως ἐπὶ Ἀναστασίου βασιλέως, διέταξε τὴν ἐπ' ἐκκλησίας ἀνάγνωσιν αὐτοῦ κατὰ τὴν θείαν καὶ ἱεράν λειτουργίαν.

γίου καὶ Μαρίας τῆς παρθένου καὶ ἐνανθρωπήσαντα.

4. Σταυρωθέντα τε ὑπὲρ ἡμῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου, καὶ παθόντα καὶ ταφέντα.

5. Καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ κατὰ τὰς Γραφάς.

6. Καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ καθεζόμενον ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς.

7. Καὶ πάλιν ἐρχόμενον μετὰ δόξης κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς· οὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος.

8. Καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ Κύριον, τὸ ζωοποιόν, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, τὸ σὺν Πατρὶ καὶ Ἡῴ συμπροσκυνούμενον καὶ συνδοξαζόμενον, τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν Προφητῶν.

9. Εἰς μίαν, ἁγίαν, καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν ἐκκλησίαν.

10. Ὁμολογῶ ἓν βάπτισμα εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν.

11. Πρὸςδοκῶ ἀνάστασιν νεκρῶν.

12. Καὶ ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος. Ἀμήν.

* Ἄρθρον 1.

§ 10. Τὸ πρῶτον ἄρθρον μᾶς διδάσκει, ὅτι πρέπει νὰ πιστεύωμεν καὶ ὁμολογῶμεν, ὅτι ὑπάρχει εἰς Θεός, ὅστις ἐπλασεν ἡμᾶς καὶ ὅλον τὸν κόσμον ἐκ τοῦ μηδενὸς εἰς ἕξ ἡμέρας διὰ μόνου τοῦ λόγου ἐξ ἰδίας θελήσεως.

§ 11. Ὁ κόσμος σύγκειται ἐξ ὁρατῶν καὶ ἀοράτων· καὶ ὁρατὰ μὲν εἶναι ὅσα βλέπομεν, ἤτοι ἡ γῆ, ὁ ἥλιος, ἡ σελήνη, τὰ φυτά, τὰ ζῶα καὶ ὁ ἄνθρωπος· καὶ ἀόρατα δέ, ὅσα δὲν βλέπομεν, ἤτοι τὰ πνεύματα, ἡ ψυχὴ καὶ οἱ ἄγγελοι.

§ 12. Ὁ Θεὸς ἐποίησε τοὺς ἀγγέλους διὰ νὰ ὑμνῶσι τὸν Θεὸν καὶ ὑπηρετῶσιν αὐτὸν καὶ ὁδηγῶσι τοὺς πιστοὺς εἰς τὴν οὐράνιον βασιλείαν.

Οἱ ἄγγελοι διαιροῦνται εἰς ἑννέα τάγματα, τὰ ὁποῖα καλοῦνται Θρόνοι, Χερουβείμ, Σεραφεείμ, Ἐξουσίαι, Κυριότητες, Δυνάμεις, Ἄγγελοι, Ἀρχάγγελοι, Ἀρχαί. Ἀναφέρονται δὲ καὶ ὀνόματα ἀγγέλων Μιχαήλ, Ραφαήλ, Γαβριήλ.

Ἀλλὰ τινὲς τῶν ἀγγέλων ἀπὸ ὑπερηφάνειαν παρήκουσαν εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἔγειναν πονηροί, δαίμονες, καὶ οὗτοι ἐμβάλλουσι πονηροὺς διαλογισμοὺς εἰς τοὺς ἀνθρώπους καὶ παρακινουῦσιν αὐτοὺς εἰς τὸ κακὸν καὶ πονηρόν.

§ 13. Ὁ Θεὸς μετὰ τὸν ὑλικὸν κόσμον καὶ τοὺς ἀγγέλους ἐδημιούργησε τελευταῖον τὸν ἄνθρωπον, τὸν ὁποῖον ἔκαμεν ἄγνόν, αὐτεξούσιον, δηλ. μὲ θελήσιν ἐλευθέραν, αὐθέντην καὶ βασιλέα ὅλων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς κτισμάτων.

§ 14. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι σύνθετος ἀπὸ ὑλικὸν σῶμα καὶ ἀπὸ λογικὴν ψυχὴν, ἣτις εἶναι ἀπλή, αὔλος, πνευματικὴ καὶ ἐπομένως ἀθάνατος. Καὶ τὸ μὲν σῶμα μετὰ θάνατον ἐπιστρέφει εἰς τὴν γῆν, ὡς ἦτο καὶ ἐκ τῆς ὁποίας ἐλήφθη, ἡ δὲ ψυχὴ πρὸς τὸν οὐράνιον Θεόν, ὅστις ἔδωκεν αὐτήν.

§ 15. Ὁ ἄνθρωπος ἐπλάσθη κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν τοῦ Θεοῦ. Ταῦτα δὲ ἐννοοῦνται οὐχὶ ἐπὶ

τοῦ σώματος, ἀλλὰ ἐπὶ τῆς ψυχῆς ἡγουν τῶν πνευματικῶν αὐτῆς δυνάμεων. Καὶ τὸ μὲν κατ' εἰκόνα οὕτω· καθὼς ὁ Θεὸς εἶναι πνεῦμα, νοῦς παντελεύθερος, πανάγαθος κτλ. οὕτως ἔδωκε καὶ εἰς τὸν ἄνθρωπον πνεῦμα, νοῦν, δύναμιν τοῦ νάποκτᾶ γνώσεις, ἥτοι σοφίαν, ἔμφυτον ἀγάπην τοῦ ἀγαθοῦ, αὐτεξούσιον ἥτοι ἐλευθέραν θέλησιν· τὸ δὲ καθ' ὁμοίωσιν οὕτως, ὅτι ὁ ἄνθρωπος τελειοποιῶν τὰς πνευματικὰς αὐτοῦ δυνάμεις καὶ τὰ ἀγαθὰ συναισθήματα, διάγων τὸν ἐπὶ τῆς γῆς βίον του ἐν ὁσιότητι καὶ δικαιοσύνῃ, γίνεται ὅμοιος μὲ τὸν Θεόν. Διὰ τοῦτο ἐπιβάλλεται εἰς τὸν ἄνθρωπον ἡ βελτίωσις καὶ ἡ τελειοποίησις αὐτοῦ, ὅθεν λέγει ὁ Σωτῆρ· «Γίνεσθε οὖν τέλειοι, ὡς ὁ Πατὴρ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, τέλειός ἐστιν». Ἀμαρτάνουσι λοιπὸν οἱ παραβαίνοντες τὴν διαταγὴν ταύτην.

§ 16. Ὅτι ὑπάρχει Θεὸς ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν ἑξῆς ἀποδείξεων.

Πρῶτον, διότι αὐτὸ τὸ λογικὸν καὶ ἡ συνείδησις μᾶς πείθουσιν, ὅτι ὑπάρχει ὄν ἀνώτερον ἡμῶν· διότι εἶναι ἀδύνατον ὁ ἄνθρωπος καὶ ὁ κόσμος νὰ ἔγειναν ἀφ' ἑαυτῶν, οὐδὲ ἀπὸ ἄλλο ὅμοιον ἑαυτῶν συμπεραίνει λοιπὸν ὅτι ὄν ἀνώτερόν των τὸν ἐπλασε καὶ τὸ ὄν τοῦτο εἶναι ὁ Θεός.

Δεύτερον, διότι ἐξετάζοντες τὸν σύμπαντα κόσμον βλέπομεν τὸ μεγαλοπρεπὲς θεᾶμα τοῦ κόσμου, τὸ μέγεθος, τὸ θαυμαστὸν τῆς φύσεως κάλλος, τὴν τάξιν, τὴν ποικιλίαν καὶ τὴν ἀπειρίαν τῶν φυσικῶν προϊόντων, τὸν ἀξιοθαύμαστον ὀργανισμόν τῶν ἀνθρώπων καὶ τὴν ἁρμονίαν τῶν μερῶν καὶ τοῦ ὅλου, τὰ ὁποῖα πείθουσιν ὅτι ταῦτα εἶναι

ἔργα ὑπερτάτου ὄντος, πανσόφου καὶ ἀπειροδυνάμου, καὶ μᾶς ἀναγκάζουσι νὰ ἀνακράξωμεν μετὰ τοῦ προφητάνακτος Δαυὶδ. «Οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ· ποίησιν δὲ χειρῶν αὐτοῦ ἀναγγέλλει τὸ στερῆμα . . Ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου, Κύριε, πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας».

Τρίτον, διότι ὅλα τὰ ἔθνη καὶ αὐτὰ τὰ πλέον ἀπολίτευτα καὶ ἄγρια ὁμολογοῦσι καὶ παραδέχονται τὴν ὑπαρξίν Θεοῦ, ὥστε ἐν αὐτῇ τῇ συνειδήσει τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἐρριζωμένη ἡ ὑπαρξις Θεοῦ, καὶ μόνον οἱ διεφθαρμένην τὴν καρδίαν ἔχοντες καὶ οἱ ἄφρονες λέγουσιν ὅτι δὲν ὑπάρχει Θεός.

§ 17. Ὁ Θεός εἶναι εἷς, πνεῦμα, ἄυλον καὶ ἀσώματον, ἐπομένως αἰώνιος, πανάγαθος, καρδιογνώστης, δικαιοτάτος, πάνσοφος, παντοδύναμος, αὐθύπαρκτος, δηλ. δὲν ἔχει τὴν ἀρχὴν ἀπὸ ἄλλον τινά, ἀλλ' ὑπάρχει ἀφ' ἑαυτοῦ, πανταχοῦ παρών, καὶ ἐν γένει τὸ τελειότατον ὄν.

§ 18. Ὁ Θεός εἶναι εἷς κατὰ τὴν φύσιν καὶ τὴν οὐσίαν, ἀλλ' εἰς τρεῖς ὑποστάσεις ἤτοι τρία πρόσωπα, ὁ Πατήρ, ὁ Υἱός καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, τριάς ὁμοούσιος καὶ ἀχώριστος· τοῦτ' ἔστιν Θεός ὁ Πατήρ, Θεός ὁ Υἱός, Θεός τὸ ἅγιον Πνεῦμα· διὰ τοῦτο ἀποδίδομεν μίαν καὶ τὴν αὐτὴν λατρείαν καὶ προσκύνησιν καὶ εἰς τὰ τρία πρόσωπα.

§ 19. Τὸ τρισυπόστατον κράτος τοῦ ἐνός Θεοῦ, ἤτοι ἡ ὑπεραγία Τριάς φανερώς ἀπεκαλύφθη εἰς ἡμᾶς, ὅτε ἐν Ἰορδάνῃ ἐβαπτίζετο ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ, ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός οὕτως: Πατήρ ἦτο ὁ λαλήσας ἐξ οὐρανοῦ, Υἱός ὁ βαπτιζόμενος ὑπὸ Ἰωάννου καὶ ἐκ τῶν οὐρανῶν μαρτυρούμενος

ὕπὸ τοῦ Πατρὸς αὐτός ἐστιν ὁ Υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ ἠυδόκησα»⁽¹⁾ καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἦτο τὸ καταβαῖνον ἐπὶ τὸν Υἱὸν ἐν εἴδει περιστερᾶς⁽²⁾.

Καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἀπεκάλυψε τὸ τριλαμπὲς τῆς μιᾶς θεότητος, διότι διατάξας εἰς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ νὰ κηρύξωσι τὸ Εὐαγγέλιον ῥητῶς εἶπε· «πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος».

§ 20. Ἡ σχέσις τῶν τριῶν προσώπων τῆς Παναγίας Τριάδος εἶναι αὕτη· ὁ Πατὴρ εἶναι ἀγέννητος, ὁ Υἱὸς γεννητὸς ἐκ Πατρὸς πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, τὸ δὲ ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορευτὸν ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς πρὸ αἰώνων⁽³⁾, καὶ εἶναι ὁμοούσιον μὲ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱόν.⁽⁴⁾

§ 21. Τὰ τρία ταῦτα πρόσωπα δὲν εἶναι τρεῖς θεοί, ἀλλ' εἰς Θεός, μία δύναμις, μία Θεότης, μία οὐσία, μία ἐνέργεια εἰς τρεῖς ὑποστάσεις, ἀλλ' ἀσύγχυτος καὶ ἀδιαίρετος.

§ 22. Κατὰ παράδοσιν καὶ καλὴν συνήθειαν οἱ ὀρθόδοξοι Χριστιανοὶ κάμνοντες τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ ἐνώνομεν τοὺς τρεῖς πρώτους δακτύλους

---

(1) Ἡ αὕτη φωνὴ ἠκούσθη καὶ κατὰ τὴν μετὰ μὲτ' ἑαυτῶν τοῦ Σωτῆρος Ματθ. ιζ'. 15.

(2) Ἐκ τούτου τὸ ἀπολυτίκιον τῶν Θεοφανεῶν «ἐν Ἰορδάνῃ βαπτιζομένῳ σου,» κτλ.

(3) Ἐκ τούτου ὁ τριαδικὸς ὕμνος ὁ χαρακτηρίζων τὴν σχέσιν τῶν τριῶν προσώπων τῆς ἁγίας Τριάδος· «Πατέρα ἀναρχον, Υἱὸν συνάναρχον, Πνεῦμα συναίδιον, Θεότητα μίαν, χειροβικῶς δοξάσωμεν. Ἅγιος, Ἅγιος, Ἅγιος εἶ ὁ Θεός».

(4) Ἐκ τούτου τὰ τρία πρόσωπα τῆς ἁγίας Τριάδος εἶναι κατὰ τὸν ἅγιον Ἰωάννην τὸν Δεκασκητὸν «οὐχὶ οὐσίας δηλωτικά, ἀλλὰ τῆς πρὸς ἄλληλα σχέσεως καὶ τοῦ τῆς ὑπάρξεως τρόπου».

τῆς δεξιᾶς χειρὸς εἰς τύπον τῆς ὁμοουσίου καὶ ἀ-
διαιρέτου ἁγίας Τριάδος ⁽¹⁾ καὶ λέγομεν· «Εἰς τὸ ὄ-
νομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου
Πνεύματος. Ἀμήν». Τοῦτο εἶναι συντομωτάτη ὁ-
μολογία τῆς πίστεως καὶ ἐπίκλησις τῆς προστα-
σίας τοῦ ἐν Τριάδι Θεοῦ ⁽²⁾.

§ 23. Ὁ Θεὸς λέγεται παντοκράτωρ, διότι δη-
μιουργήσας τὸν κόσμον εἶναι κύριος καὶ ἐξουσια-
στῆς πάντων· ἐκ τούτου Θεὸς ὁ Πατὴρ κυβερνᾷ
καὶ προνοεῖ περὶ τοῦ κόσμου, ἤτοι περὶ ὄλων, με-
γίστων τε καὶ ἐλαχίστων, ἐξαιρέτως δὲ περὶ τοῦ
ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος εἶναι τὸ ἐξαιρετώτερον καὶ
τελειότερον αὐτοῦ πλάσμα καὶ τὸ μετέχον τῆς
ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ.

* Ἄρθρον 2.

§ 24. Τὸ δεύτερον ἄρθρον μᾶς διδάσκει, ὅτι ὁ
Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι ὁ μονογενὴς
υἱὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐγεννήθη, ἤτοι προῆλθεν ἐκ τῆς
αὐτῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας πρὸ πάντων τῶν αἰώ-
νων ⁽³⁾· εἶναι δὲ συνάναρχος μὲ τὸν ἀναρχον αὐτοῦ
Πατέρα· Φῶς ἐκ φωτὸς λέγεται καὶ εἶναι ὁ Υἱὸς
καὶ Θεὸς ἀληθινὸς ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, διότι εἶναι
ὁμοούσιος τῷ Πατρί, τοῦτ' ἐστὶ ἐγεννήθη ἐκ τῆς

(1) Περὶ τοῦ σημείου τοῦ σταυροῦ ἴδε προσισαγωγὴν εἰς
προσευχάς, ἐκδοσιν τυπογραφείου. «Ὁ Παλαμῆδης».

(2) Ὡσαύτως εἰς τὴν ἁγίαν Τριάδα ἀναφέρονται καὶ αἱ
δοξολογίαι, ἅγιος ὁ Θεὸς κτλ., τὸ δόξα Πατρί κτλ., τὸ Πα-
ναγία Τριάς κτλ. Ὡσαύτως καὶ ὁ τρισάγιος ὕμνος τοῦ προ-
φήτου Ἠσαΐου· «Ἅγιος Ἅγιος Ἅγιος, Κύριος Σαβαώθ· πλή-
ρης πάσα ἡ γῆ τῆς δόξης αὐτοῦ».

(3) Πρὸ καταβολῆς κόσμου, ἤτοι πρὸ τοῦ ὅ κόσμος δημιουρ-
γηθῆ.

αὐτῆς οὐσίας καὶ φύσεως, δι' ὃ λέγει ὁ Σωτὴρ «ὁ πατήρ μου καὶ ἐγὼ ἐν ἑσμέν», (Ἰωάν. ι. 30), ἐπομένως μία καὶ ἡ αὐτὴ θέλησις καὶ θεία ἐνέργεια ὑπάρχει εἰς τὸν Πατέρα καὶ εἰς τὸν Υἱόν, καθὼς καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ἄρα καὶ ὁ Υἱὸς εἶναι παντοδύναμος, πάνσοφος, πανάγαθος, πανταχοῦ παρὼν καὶ Κύριος τοῦ κόσμου, καὶ δι' αὐτοῦ ὁ Θεὸς ἔκτισε τὸν κόσμον καὶ ἐγένεαν τὰ πάντα.

§ 25. Ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὠνομάσθη Ἰησοῦς, τοῦτ' ἐστὶ Σωτὴρ, διότι ἔσωσε τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τῆν ἁμαρτίαν, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχεν ὑποπέσει.

ὠνομάσθη Χριστός, τοῦτ' ἐστὶ κεχρισμένος, διότι ἐχρίσθη οὐχὶ δι' ἐλαίου (1), ἀλλὰ διὰ Πνεύματος ἁγίου· «Πνεῦμα Κυρίου ἐπ' ἐμέ, οὗ ἕνεκεν ἐχρίσέ με» (Λουκ. δ' 18). ὅθεν ἔλαβε πάντα τὰ χαρίσματα τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ εἶναι ὁ ἀληθὴς βασιλεὺς, ὁ ἀληθὴς ἀρχιερεὺς καὶ ὁ ἀληθὴς προφήτης.

Λέγεται δὲ μονογενὴς, διότι εἷς καὶ μόνος εἶναι ὁ κατ' οὐσίαν Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, οἱ δὲ πιστοὶ ὀνομάζονται υἱοὶ τοῦ Θεοῦ κατὰ χάριν. Προστίθεται εἰς τὸ ἄρθρον τοῦτο τὸ «δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο» ὅπως μάθωμεν ὅτι τὰ πάντα ἐδημιουργήθησαν ὑπὸ τοῦ Υἱοῦ διὰ τῆς πρωτοβουλίας τοῦ Πατρὸς καὶ τῆς συνεργείας τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

§ 26. Οἱ εἰς Χριστὸν πιστεύοντες ὀνομαζόμεθα Χριστιανοί, ὀφείλομεν δὲ νὰ διάγωμεν βίον σύμφωνον μὲ τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ, καὶ τότε μόνον φέρομεν ἀληθῶς τὸ ὄνομα τοῦτο.

(1) Οἱ βασιλεῖς, οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ προφῆται ἐχρίοντο, ἤτοι ἠλείφοντο δι' ἐλαίου, κατὰ τὴν Παλαιάν Διαθήκην.

ἄρθρον 3. *Ἄρθρον 3.*

§ 27. Τὸ τρίτον ἄρθρον μᾶς διδάσκει, ὅτι ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός καταῆλθεν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ εἰς τὴν γῆν, τοῦτ' ἐστίν, ἐν ᾧ ὑπῆρχεν ἀληθῆς καὶ τέλειος Θεὸς καὶ πανταχοῦ παρὼν, ἔγεινεν ἀληθῆς καὶ τέλειος ἄνθρωπος, πλὴν τῆς ἁμαρτίας, καὶ ἐσαρκώθη ⁽¹⁾ διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ ἐκ τῆς ἀειπαρθένου Μαρίας.

§ 28. Ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ προσέλαβε σάρκα, ἵνα προσφέρῃ αὐτὴν θυσίαν, ὅπως σώσῃ ὁ ἀναμάρτητος τὸ ἀνθρώπινον γένος ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας. Ἡ δὲ ἁμαρτία προῆλθε, διότι ὁ Ἀδὰμ καὶ ἡ Εὐὰ οἱ πρωτόπλαστοι, ἀφ' οὗ ἐτέθησαν εἰς τὸν παράδεισον, παρήκουσαν εἰς τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ καὶ ἐκ τούτου φαγόντες ἐκ τοῦ ἀπηγορευμένου καρποῦ ἤμαρτον· ἡ δὲ θανατηφόρος αὕτη ἁμαρτία μετεδόθη κληρονομικῶς εἰς ὅλον τὸ ἀνθρώπινον γένος, καὶ τοῦτο καλεῖται προπατορικὸν ἁμάρτημα, τὸ ὅποσον ἐπέφερεν αἰώνιον χωρισμὸν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ.

§ 29. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἄνθρωπος δὲν ἠδύνατο νὰ σώσῃ ἑαυτὸν μόνος, ὡς ἀπέδειξεν ὁ χρόνος, ἐκ τοῦ μολύσματος τούτου, ἐπεμψεν ὁ δημιουργὸς Θεὸς Σωτῆρα καὶ Λυτρωτὴν τὸν μονογενῆ αὐτοῦ Υἱὸν διὰ νὰ γείνη μεσίτης καὶ ἐγγυητὴς μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, διὰ τοῦτο ἐσαρκώθη ἤτοι ἔγεινε τέλειος ἄνθρωπος ἐκτὸς τῆς ἁμαρτίας καὶ ἀπέθανεν ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ καὶ οὕτως ἠλευθέρωσε διὰ τοῦ αἵματός του ἡμᾶς ἀπὸ τὸν αἰώνιον θάνατον· δι' ὃ

(1) Ἔλαβε σάρκα, ἤτοι ἔγεινε τέλειος ἄνθρωπος.

ὀφείλομεν νὰ ἔχωμεν πίστιν ἀληθῆ εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν Σωτῆρα καὶ Λυτρωτὴν ἡμῶν, ἐὰν θέλωμεν νὰ σωθῶμεν ⁽¹⁾.

§ 30. Ὁ Θεὸς ὑπεσχέθη εἰς τὸν Ἀδάμ καὶ τὴν Εὐάν τὴν ἀποστολὴν τοῦ Σωτῆρος, τοῦτο σημαίνουσιν αἱ λέξεις τὰς ὁποίας εἶπε πρὸς τὸν ὄφιν. «Καὶ ἔχθραν θήσω ἀνά μεσον σου (δηλ. τοῦ ὄφεως) καὶ ἀνά μέσον τῆς γυναικὸς (δηλ. τῆς Παρθένου) καὶ ἀνά μέσον τοῦ σπέρματός σου καὶ ἀνά μέσον τοῦ σπέρματος αὐτῆς (τοῦ Σωτῆρος, τοῦ νέου Ἀδάμ). αὐτὸς σου τηρήσει κεφαλὴν, καὶ σὺ τηρήσεις αὐτοῦ πτέρναν» (Γενέσ. γ'. 15).

§ 31. Ἡ μήτηρ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καλεῖται ἀειπάρθενος, διότι καὶ πρὸ καὶ μετὰ τὴν γέννησιν τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ ἐμεινε πάντοτε Παρθένος· διὰ τοῦτο χρεωστοῦμεν οἱ ὀρθόδοξοι Χριστιανοὶ νὰ τὴν δοξάζωμεν καὶ νὰ δεικνύωμεν εὐλάβειαν, ὡς εἰς μητέρα τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν. Καλεῖται δὲ Θεοτόκος, διότι ἔτεκε τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν μονογενῆ.

§ 32. Πρὸς δόξαν τῆς Θεοτόκου ἔγεινε διὰ ταῦτα καὶ ὁ ὕμνος ἐκ τῶν λόγων τοῦ ἀγγέλου καὶ ὁ χαιρετισμὸς, «Θεοτόκε Παρθένε, χαῖρε κεχαριτωμένη», τὸν ὁποῖον πᾶς ὀρθόδοξος Χριστιανὸς ὀφείλει νὰ λέγῃ, μὲ εὐλάβειαν εἰς τὴν προσευχὴν του ⁽²⁾.

* Ἄρθρον 4.

§ 33. Τὸ τέταρτον ἄρθρον μᾶς διδάσκει, ὅτι ὁ

(1) Ἐκ τούτου καὶ ὁ ὕμνος, ὃ ἐν τῇ λειτουργίᾳ φαλλόμενος μετὰ τὸ ε'. ἀντίφωνον· «ὁ μονογενῆς Υἱὸς καὶ λόγος τοῦ Θεοῦ ἀθάνατος ὑπάρχων κτλ.»

(2) Καλὸν εἶναι συνεχῶς νὰ ἀναγινώσκωμεν οἱ Χριστιανοὶ καὶ τὸν ἀκάθιστον ὕμνον καὶ τὰς παρχηλῆσεις.

Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἔπαθε πρὸς σωτηρίαν ἡμῶν, ἀπέθανεν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, καταδικασθεὶς ἀπὸ φθόνου ὑπὸ τῶν ἀρχιερέων καὶ γραμματέων τῶν Ἰουδαίων εἰς τὰς ἡμέρας τοῦ Ποντίου Πιλάτου, ὅστις ἦτο τότε ἡγεμὼν τῆς Ἰουδαίας καὶ ἐτάφη σωματικῶς.

§ 33. Ὁ Σωτὴρ ἔπαθεν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ μόνον ὡς ἄνθρωπος, διότι ἡ θεότης εἶναι ἀπαθής, ἦτοι οὔτε σταυρώνεται οὔτε ἀποθνήσκει.

§ 34. Διὰ τοῦ θανάτου αὐτοῦ, τὸν ὁποῖον ἀπὸ ἰδίαν θέλησιν ὑπέστη ὁ μόνος ἀναμάρτητος διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν καὶ διὰ τοῦ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ χυθέντος ἀτιμήτου αἵματός του, ἀπελύτρωσε καὶ ἐξηγόρασεν ἡμᾶς, φιλιώσας μὲ τὸν Θεόν, διότι ἀνέλαβεν αὐτὸς τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν καὶ οὕτως ἀνένεωσε τὴν πρὸς τὸν Θεὸν σχέσιν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἣτις εἶχε διακοπῆ ἕνεκα τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος, τὸ ὁποῖον ἐπῆλθεν ἐκ τῆς παρακοῆς τοῦ Ἀδάμ.

§ 35. Ὁ Σωτὴρ διὰ τῆς ἄκρας ὑπομονῆς, τὴν ὁποῖαν ἔδειξεν ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ τῆς ὑπακοῆς εἰς τὸν Οὐράνιον Πατέρα καὶ τῆς τελείας αὐτοῦ ἀγάπης πρὸς τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ, παρακαλέσας τὸν Θεὸν καὶ πατέρα αὐτοῦ, ἵνα συγχωρήσῃ αὐτούς, διότι δὲν ἤξευρον, τί ἐπραττον, ἐδίδαξε καὶ ἡμᾶς τοὺς πιστεύοντας εἰς τὸν θεὸν τοῦτον Μεσίτην, ὅτι μιμούμενοι τὴν ἐπὶ τῆς γῆς ζωὴν του, ἔχοντες ὑπομονὴν, ἀγάπην πρὸς τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν, λαμβάνομεν συγχώρησιν τῶν ἁμαρτιῶν καὶ σωζόμεθα γενόμενοι κληρονόμοι τῆς οὐρανίου βασιλείας.

ἄρθρον 5.

§ 36. Τὸ πέμπτον ἄρθρον μᾶς διδάσκει, ὅτι ὁ Σωτὴρ, ἀφ' οὗ ἀληθῶς ἀπέθανεν ὑπὲρ τῶν ἀμαρτιῶν ἡμῶν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, ὡς ἄνθρωπος ἀθώτατος, καὶ ἐτάφη ἀληθῶς εἰς τόπον ἐπίσημον, τοῦ τάφου σφραγισθέντος καὶ ἀσφαλισθέντος ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων, ἀνέστη ὡς Θεὸς ἐκ νεκρῶν, ἀφ' οὗ ἠνώθη πάλιν ἡ ἀχραντος αὐτοῦ ψυχὴ μετὰ τοῦ σώματος αὐτοῦ, τρεῖς ἡμέρας μετὰ τὸν θάνατον ἤτοι τὴν Κυριακὴν⁽¹⁾, καθὼς μαρτυροῦσιν αἱ Γραφαὶ καὶ ὁ ἴδιος προεῖπεν εἰς τοὺς μαθητάς του ⁽²⁾.

§ 37. Τὴν ἀνάστασιν τοῦ Σωτῆρος ἀνέφερον οἱ στρατιῶται Ἰουδαῖοι, οἱ φυλάσσοντες τὸν ἐσφραγισμένον τάφον, εἰς τοὺς ἀρχιερεῖς.

§ 38. Ἡ ἀνάστασις τοῦ Σωτῆρος προετυπώθη ἐν ἄλλοις καὶ διὰ τοῦ προφήτου Ἰωνᾶ, ὅστις διέμεινε τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας εἰς τὴν κοιλίαν τοῦ κήτους.

§ 39. Πῶς ἐγένεεν ἡ ἐκ νεκρῶν ἀνάστασις μανθάνομεν ἀπὸ τοὺς τέσσαρας Εὐαγγελιστάς, ὅτι δηλ. τὴν Κυριακὴν, ὄρθρου βαθέος ἄγγελος Κυρίου, καταβάς ἐξ Οὐρανοῦ πλησιάσας ἀπεκύλισε τὸν λίθον ἀπὸ τῆς θύρας τοῦ τάφου, καὶ οἱ φυλάσσοντες στρατιῶται τὸ ἐσφραγισμένον μνημεῖον ἔπεσον χαμαί, ὡς νεκροί, ὁ δὲ Κύριος ἐξῆλθε τοῦ τάφου, ἔχων τὸ σῶμα ἄφθαρτον καὶ ἀθάνατον.

(1) Ἡ ἡμέρα τῆς ἐβδομάδος, καθ' ἣν ἀνέστη ὁ Χριστὸς ἐκ νεκρῶν, ὠνομάσθη ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων Κυριακὴ πρὸς τιμὴν καὶ μνήμην τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου. Διὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν τοῦ Σωτῆρος λέγομεν τὰ «Χριστὸς ἀνέστη» καὶ «Ἀνάστασιν Χριστοῦ θεασάμενοι κτλ.»

(2) Ματθ. κ'. 17. ις'. 22, Μάρκ. ή. 31, καὶ Λουκ. θ'. 22.

§ 40. Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς μετὰ τὴν ἀνάστασιν του ἐφανέρωσεν ἑαυτὸν καθ' ὁδὸν τὴν αὐτὴν ἡμέραν εἰς τὴν Μαγδαληνὴν Μαρίαν καὶ Ἰωάννην καὶ Μαρίαν Ἰακώβου, καὶ εἰς τοὺς μαθητάς του, ἐν ᾧ ἦσαν ἐν τῇ οἰκίᾳ κεκλεισμένοι διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων, καὶ εἰς ἄλλους. Διατρίψας δὲ μετὰ τῶν μαθητῶν του ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας ἐδίδασκεν αὐτοὺς τὰ περὶ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν.

§ 41. Διὰ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεώς του ὁ Σωτὴρ ἀποδείξας τὴν θείαν αὐτοῦ δύναμιν, πληροφορεῖ ἡμᾶς, τοὺς εἰς αὐτὸν ἀληθῶς πιστεύοντας, ὅτι, ὅπως αὐτὸς ἀνέστη ἐκ νεκρῶν, οὕτω καὶ ἡμεῖς θέλομεν ἀναστηθῆ εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν, διότι οὗτος εἶναι Κύριος ζώντων καὶ νεκρῶν.

Ἄρθρον 6.

§ 42. Τὸ ἕκτον ἄρθρον μᾶς διδάσκει, ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς, ἀφ' οὗ ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας μετὰ τὴν ἀνάστασίν του παρουσιάζετο εἰς πολλοὺς καὶ εἰς τοὺς μαθητάς του, ἐδίδασκεν αὐτοὺς περὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, τὴν τεσσαρακοστὴν ἀνελήθη μετὰ τὸ ἴδιον σῶμα αὐτοῦ εἰς τοὺς οὐρανοὺς ἐνώπιον τῶν μαθητῶν του ἐπὶ τοῦ ὄρους τῶν Ἐλαιῶν, κάθηται δὲ ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς του, τὸ ὅποσον σημαίνει, ὅτι ἔλαβε τὴν θείαν δύναμιν καὶ ἐξουσίαν, τὴν ὁποίαν εἶχε πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, ὡς μονογενῆς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ (1).

Ἄρθρον 7.

§ 43. Τὸ ἕβδομον ἄρθρον μᾶς διδάσκει, ὅτι ὁ Σωτὴρ ἡμῶν ἀναληφθεὶς εἰς τοὺς οὐρανοὺς, θὰ

(1) Διὰ τὴν ἀνάληψιν τοῦ Σωτῆρος ψάλλομεν «Ἀνελήθης ἐν δόξῃ, Χριστὲ ὁ Θεὸς κτλ.»

ἔλθῃ πάλιν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ μὲ τὴν θείαν αὐτοῦ δόξαν διὰ νὰ κρίνῃ ὅλους ἐν γένει τοὺς ἀνθρώπους, δηλ. τὰς πράξεις καὶ τὸν ἐπὶ γῆς βίον αὐτῶν, ζῶντας καὶ νεκρούς, ἀπὸ κτίσεως κόσμου μέχρι συντελείας τοῦ αἰῶνος. Καθήμενος δὲ ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς, ζῆ καὶ βασιλεύει εἰς πάντα τοὺς αἰῶνας.

§ 44. Κανείς δὲν ἤξεύρει τὴν ὥραν τῆς δευτέρας αὐτοῦ παρουσίας, οὔτε αὐτοὶ οἱ ἄγγελοι αὐτοῦ. Διὸ ἡμεῖς πρέπει πάντοτε νὰ ἤμεθα εἰς τὴν ὁδὸν τῆς δικαιοσύνης καὶ ἔτοιμοι πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ βασιλέως τῶν βασιλευόντων.

§ 45. Κατὰ τὴν δευτέραν παρουσίαν ὁ Κύριος θὰ ἔλθῃ ὄχι ταπεινός, ὡς ἄνθρωπος, ἀλλὰ ἔνδοξος, δυνατός καὶ λαμπρότατος, ὡς Θεός, διότι εἰς τὴν πρώτην ἦλθεν, ὡς Σωτὴρ διὰ νὰ διδάξῃ τὸν κόσμον καὶ ἀποθάνῃ διὰ τὴν σωτηρίαν ἡμῶν, εἰς τὴν δευτέραν ὁμοῦ θὰ ἔλθῃ, ὡς δικαστὴς καὶ βασιλεὺς, διὰ νὰ ἀποδώσῃ εἰς ἕκαστον κατὰ τὰ ἔργα του, δηλ. νὰ ἀνταμείψῃ καὶ βραβεύσῃ τὴν ἀρετὴν, τὴν δικαιοσύνην τῶν δικαίων καὶ ἐκλεκτῶν μὲ αἰώνιον ζωὴν, χαρὰν καὶ μακαριότητα, θὰ τιμωρήσῃ δὲ τὴν κακίαν τῶν ἀμαρτωλῶν καὶ κακῶν, ἀφ' οὗ στείλῃ αὐτοὺς εἰς τὸ πῦρ τὸ ἐξώτερον, ὅπου θὰ κολάζωνται αἰωνίως.

§ 46. Αἱ ψυχαὶ τῶν καλῶν ἀνθρώπων, οἵτινες ἐν τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ καὶ ἐν μετανοίᾳ ἀπέθανον, διαμένουσιν εἰς χεῖρας τοῦ Θεοῦ, τὸν Παράδεισον, τὸν κόλπον τοῦ Ἀβραάμ· αἱ δὲ ψυχαὶ τῶν κακῶν μεταβαίνουν εἰς τὸν Ἅδην, εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον, εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον.

§ 47. Ἐκ τούτου καθήκον καὶ χρέος ἔχομεν νὰ ζῶμεν εἰς τὸν πρόσκαιρον τοῦτον κόσμον μὲ σωφροσύνην, εὐσέβειαν καὶ φόβον Θεοῦ, ἐκτελοῦντες τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ, ἵνα ἀκούσωμεν τῆς ἀποφάσεώς του· «Δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρὸς μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου» καὶ οὕτως ἀπολαύσωμεν τῆς αἰωνίου ζωῆς καὶ μακαριότητος.

Ἄρθρον 8.

§ 48. Τὸ ὄγδοον ἄρθρον μᾶς διδάσκει περὶ τοῦ τρίτου προσώπου τῆς ἁγίας Τριάδος, ἧτοι τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ταῦτα·

Πρῶτον ὅτι τὸ ἅγιον Πνεῦμα εἶναι Θεὸς ἀληθινός, συνάναρχος μὲ τὸν Πατέρα καὶ Υἱόν, ζωοποιὸν ἧτοι δίδον ζωὴν εἰς πάντα τὰ κτίσματα, καὶ τὴν θείαν χάριν, ἧτοι τὴν θείαν φώτισιν, εἰς τὰς καρδίας τῶν πιστῶν πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν Χριστιανικῶν αὐτῶν ἀρετῶν.

Δεύτερον ὅτι ἐκπορεύεται ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς, κατὰ τοὺς λόγους τοῦ Σωτῆρος πρὸς τοὺς μαθητάς· «ὅταν ἔλθῃ ὁ Παράκλητος, ὃν ἐγὼ πέμψω ὑμῖν παρὰ τοῦ Πατρὸς, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται».

Τρίτον ὅτι, ἐπειδὴ εἶναι τῆς αὐτῆς οὐσίας καὶ φύσεως, πρέπει νὰ ἀποδίδωμεν εἰς αὐτὸ τὴν αὐτὴν προσκύνησιν καὶ λατρείαν, ὁποῖαν εἰς τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱόν.

Τέταρτον ὅτι τὸ Πανάγιον Πνεῦμα ἐλάλησε διὰ τοῦ στόματος τῶν προφητῶν εἰς τὴν Παλαιὰν καὶ τῶν Ἀποστόλων εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην, διὰ τοῦ-

το ἢ Γραφή εἶναι θεόπνευστος, διότι ἀπὸ θείαν φώτισιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐγράφη.

§ 49. Τὸ ἅγιον Πνεῦμα κατέβη εἰς τὰς κεφαλὰς τῶν μαθητῶν τοῦ Χριστοῦ εἰς εἶδος πυρίνων γλωσσῶν κατὰ τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ Σωτῆρος. Ἐγένετο δὲ οὕτω τὴν Πεντηκοστὴν ἡμέραν ἀπὸ τῆς Ἀναστάσεως, συνηγμένων τῶν μαθητῶν, ἐγεινεν ἤχος, καθὼς φερομένης βιαίας πνοῆς, καὶ ἐπλήρωσε τὸν οἶκον, ὅπου ἐκάθηντο καὶ ὅλοι ἐπλήσθησαν Πνεύματος ἁγίου καὶ ἤρχισαν νὰ λαλῶσι ξένας γλώσσας καὶ ξένα διδάγματα τῆς ἁγίας Τριάδος, καθὼς τὸ Πνεῦμα ἔδιδεν εἰς αὐτοὺς νὰ λαλῶσι (1).

§ 50. Τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἐφώτισε καὶ τοὺς Ἀποστόλους (2) καὶ τοὺς Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας, οἵτινες ἔγραψαν καὶ ἐδίδαξαν τὰ διάφορα ζητήματα τῆς χριστιανικῆς πίστεως, φωτίζει δὲ τὸν νοῦν καὶ ἀγιάζει τὴν καρδίαν ἡμῶν, καὶ οὕτω πλησιάζει ἡμᾶς εἰς τὸν Θεὸν καὶ κατὰ συνέπειαν ὀδηγεῖ ἡμᾶς εἰς τὴν πίστιν, ἐπιστρέφει εἰς μετάνοιαν καὶ αὐξάνει εἰς τοὺς ἀληθῶς εἰς αὐτὸ πιστεύοντας καὶ εἰς τοὺς ἀξίους, τὴν ἐπιθυμίαν τῆς ἀρετῆς καὶ παντὸς καλοῦ ἔργου, καὶ τέλος ἐνισχύει καὶ ἐνδυναμόνει ἡμᾶς εἰς τὸ νὰ νικῶμεν τὸν πειρασμὸν καὶ ἀποφεύγωμεν τὴν ἁμαρτίαν καὶ τὰ κακὰ ἔργα.

§ 51. Καρπὸς τοῦ ἁγίου Πνεύματος εἶναι κατὰ

---

(1) Πραξ. Ἀποστ. κεφ. β' καὶ ἐξ.

(2) Οὐ γὰρ θελήματι ἀνθρώπου ἠνέχθη ποτὲ προφητεία, ἀλλ' ὑπὸ Πνεύματος ἁγίου φερόμενοι ἐλάλησαν οἱ ἅγιοι τοῦ Θεοῦ ἄνθρωποι. Πέτρ. β'. ἀ. 21. Οἷς ἀπεκαλύφθη ὅτι οὐχ ἑαυτοῖς, ἡμῖν δὲ διηκόνουν αὐτά, ἃ νῦν ἀνηγγέλθη ἡμῖν. Πέτρ. ἀ. ἀ. 12.

τὸν Ἀπόστολον Παῦλον, ἀγάπη, χάρις, εἰρήνη, μακροθυμία, χρηστότης, ἀγασθοσύνη, πίστις, πραότης, ἐγκράτεια, καὶ πᾶσα ἄλλη ἀρετή.

§ 52. Ταῦτα πρέπει νὰ πιστεύῃ περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὅστις θέλει νὰ εἶναι σταθερὸς εἰς τὴν πίστιν καὶ νὰ ἔχῃ βεβαίαν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας του, διότι φυλάττει τὴν γνώμην τῆς Ἐκκλησίας. Πρὸς δοξολογίαν δὲ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ὁ Χριστιανὸς ὀφείλει νὰ λέγῃ τὸ «Βασιλεῦ Οὐράνιε, Παράκλητε, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας κτλ.

Ἄρθρον 9.

§ 53. Τὸ ἔννατον ἄρθρον μᾶς διδάσκει τὴν πίστιν εἰς μίαν, ἁγίαν, καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν.

§ 54. Ἐκκλησία λέγεται τὸ σύνολον τῶν ὀρθοδόξων ἀνθρώπων, ὅσοι, λαβόντες τὸ ἅγιον βάπτισμα, πιστεύουσιν εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν.

Ἡ Ἐκκλησία εἶναι μία, διότι ἡ πίστις εἶναι μία, τὸ βάπτισμα ἓν, εἰς ὃ Θεός, ὁ ἀρχηγὸς καὶ θεμελιωτὴς αὐτῆς, ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ καὶ πατὴρ πάντων.

Ἡ Ἐκκλησία λέγεται ἁγία, διότι τὰ μέλη αὐτῆς ἦτοι ὅλοι οἱ Χριστιανοὶ ἠγιάσθησαν διὰ τοῦ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ χυθέντος αἵματος τοῦ Χριστοῦ καὶ διὰ τῆς χάριτος τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

Καθολικὴ δὲ ἦτοι παγκόσμιος, οἰκουμενικὴ, διότι εἶναι διεσπαρμένη ἡ Ἐκκλησία εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ ἕως τῶν ἐσχάτων τῆς γῆς καὶ δὲν διακρίνει χώρας, λαοὺς καὶ ἔθνη. Ἀποστολικὴ δὲ διότι κυβερνᾶται καὶ φυλάττει

σώαν καὶ ἀνελλιπῆ τὴν πίστιν καὶ ἐν γένει ὅσα ἔγραψαν καὶ παρέδωσαν οἱ Ἀπόστολοι.

§ 55. Ἀληθινὴ ἐκ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ εἶναι μόνη ἡ ἀνατολικὴ ὀρθόδοξος, (1) διότι οἱ χριστιανοὶ αὐτῆς τῆς Ἐκκλησίας πρεσβεύουσι καὶ διδάσκουσι τὰ ὀρθὰ δόγματα τῆς πίστεως, ὅπως παρέλαβον αὐτὰ ἀπὸ τὸν θεμελιωτὴν τῆς Ἐκκλησίας Χριστὸν καὶ ἀπὸ τοὺς μαθητὰς καὶ Ἀποστόλους αὐτοῦ καὶ τοὺς διαδόχους τούτων, ὅπως ἡρμήνευσαν ταῦτα καὶ ἐξήγησαν οἱ ἅγιοι Πατέρες εἰς τὰς ἑπτὰ οἰκουμενικὰς Συνόδους καὶ συντόμως συνώψισαν εἰς τὸ σύμβολον τῆς πίστεως.

§ 56. Κυβερνᾶται δὲ ἡ Ἐκκλησία, ἔχουσα κεφαλὴν τὸν Χριστὸν, ὑπὸ τῶν διαδόχων τῶν Ἀποστόλων, ἤτοι τῶν ἐπισκόπων (2). Δι' ὃ πρέπει νὰ ὑποτασσώμεθα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν κατὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ καὶ νὰ μὴ παρακούωμεν, διότι αὕτη εἶναι στύλος καὶ ἐδραῖωμα τῆς ἀληθείας.

§ 57. Ἡ Ἐκκλησία μᾶς διατάσσει·

α. Νὰ προσευχώμεθα μὲ συντριβὴν καὶ κατάνυξιν τῆς καρδίας, καὶ νὰ συχνάζωμεν εἰς τοὺς ναοὺς τὰς Κυριακὰς καὶ ἄλλας ἑορτασίμους ἡμέρας.

β. Νὰ φυλάττωμεν τὰς ὀρισμένας νηστείας· τὴν πρὸ τῆς Γεννήσεως, μεγάλην τεσσαρακοστήν, τὴν τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, τὴν πρὸ τῆς ἑορτῆς τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου (τὸ δεκαπενταύγουστον), ἔτι δὲ τὴν Τετράδην καὶ Παρασκευὴν, τὴν

---

(1) Λέγεται ἀνατολική, διότι οἱ Χριστιανοὶ τῆς Ἐκκλησίας ταύτης εἶναι εἰς τὴν Ἀνατολήν.

(2) Ἴδε τὸ περὶ ἱερωσύνης καὶ ἐξομολογήσεως.

44 Σεπτεμβρίου, τὴν 29 Αὐγούστου τοῦ Προδρόμου. Ποτὲ δὲ νὰ μὴ νηστεύωμεν Σάββατον καὶ Κυριακὴν, ἔξω τὸ μέγα Σάββατον. Σκοπὸς δὲ τῆς νηστείας εἶναι ἡ νέκρωσις τοῦ σώματος, ἡ κάθαρσις τοῦ πνεύματος, ἡ ἀνανέωσις τῆς μετανοίας καὶ τῆς θείας κοινωνίας.

Ἄρθρον 10.

§ 58. Τὸ δέκατον ἄρθρον μᾶς διδάσκει ὅτι πρέπει νὰ λαμβάνωμεν καὶ ὁμολογῶμεν ἐν μόνον βάπτισμα, ἥτοι δὲν πρέπει νὰ ἀναβαπτίζωμεθα.

Ἄρθρον 11.

§ 59. Τὸ ἐνδέκατον ἄρθρον μᾶς διδάσκει, ὅτι ἐν τῇ δευτέρᾳ παρουσίᾳ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅστις ἔρχεται ἐν δόξῃ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, θέλουσιν ἀναστηθῆ ὅλοι ἀνεξαιρέτως οἱ νεκροὶ καὶ δίκαιοι καὶ ἄδικοι, ὡς ἀπὸ ὕπνου ὑπὸ τὰς σάλπιγγας ἀγγέλων διὰ νὰ δικασθῶσιν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ.

§ 80. Κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην θελεὶ ἐγερθῆ αὐτὸ τὸ σῶμα, τὸ ὁποῖον ἔζησεν εἰς τὸν κόσμον, ἀλλὰ ἀφθαρτον καὶ θελεὶ ἐνωθῆ μετὰ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ διὰ νὰ ἀπολαύσῃ μαζὺ τὴν τελείαν δόξαν καὶ μακαριότητα ἢ τὴν τελείαν κόλασιν καὶ τιμωρίαν· καὶ ὅσοι μὲν ἐφύλαξαν τὴν πίστιν καὶ ἔπραξαν τὰ καλὰ ἔργα θέλουσιν ἀναστηθῆ εἰς ἀνάστασιν ζωῆς, ὅσοι δὲ ἦσαν ἀσεβεῖς καὶ ἔπραξαν τὰ φαῦλα εἰς ἀνάστασιν κρίσεως.

§ 61. Διὰ τοῦτο ὁ Χριστιανὸς πρέπει νὰ ἔχη πάντοτε εἰς τὸν νοῦν του τὸν θάνατον, τὴν ἡμέ-

ραν τῆς κρίσεως, τὴν κόλασιν εἰς τὸν ἄδην καὶ τὴν βασιλείαν τῶν Οὐρανῶν καὶ τότε θὰ γίνεταί εὐσεβῆς, θὰ ἀποφεύγῃ τὴν ἁμαρτίαν, θὰ ἔχῃ φόβον Θεοῦ καὶ ἀγάπην, καὶ τότε θὰ κερδίσῃ καὶ κληρονομήσῃ τὴν οὐράνιον βασιλείαν.

Ἄρθρον 12.

§ 62. Τὸ δωδέκατον ἄρθρον μᾶς διδάσκει, ὅτι μετὰ τὴν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν, δηλ. μετὰ τὴν δευτέραν παρουσίαν τοῦ Χριστοῦ, νὰ προσδοκῶμεν ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος, δηλ. ὅτι ὑπάρχει ζωὴ αἰωνία καὶ ἀτελεύτητος καὶ οἱ ἄνθρωποι γενόμενοι ἄφθαρτοι θέλουσιν ἀπολαύσει κατὰ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς ἔργα αὐτῶν.

§ 63. Μετὰ τὴν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν οἱ μὲν πιστεύσαντες καὶ τηρήσαντες τὰς ἐντολάς τοῦ Χριστοῦ, ἦτοι οἱ δίκαιοι καὶ οἱ ἐκλεκτοί, ἔχοντες τὴν εὐλογίαν τοῦ Θεοῦ, θὰ διαμένωσι μετὰ τῶν ἀγγέλων, προφητῶν, ἀποστόλων καὶ λοιπῶν ἁγίων, θὰ βλέπωσι κατὰ πρόσωπον τὴν τρισυπόστατον θεότητα, καὶ θὰ κληρονομήσωσι τὴν αἰώνιον ταύτην ζωὴν, οἱ δὲ ἀσεβεῖς καὶ ἁμαρτωλοί, ὡς καταφρονηταὶ τῆς ἀληθείας καὶ πίστεως, θὰ ἀπέλθωσι μακρὰν τοῦ Θεοῦ καὶ θὰ καταδικασθῶσιν εἰς αἰώνιον κόλασιν, βασανιζόμενοι μετὰ τῶν πονηρῶν πνευμάτων.

§ 64. Ἡ ἐλπίς τῆς ἡμετέρας ἀναστάσεως στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἀναστασεως τοῦ Σωτῆρος, ὡς ἀρχηγοῦ καὶ τελειωτοῦ αὐτῆς «εἰ γὰρ πιστεύομεν, λέγει ὁ θεὸς Ἀπόστολος Παῦλος, ὅτι Ἰησοῦς ἀ-

πέθανε καὶ ἀνέστη, οὕτω καὶ ὁ Θεὸς τοὺς κοιμηθέντας διὰ τοῦ Ἰησοῦ ἄξει σὺν αὐτῶ». Α΄ Θεσσ. δ'. 14.

Ἐπίλογος

Ἐδιδάχθημεν ἀπὸ τὸ σύμβολον τῆς πίστεως τὰς ἐξῆς ἐπτὰ ἀληθείας·

α) Ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι τρισυπόστατος Πατήρ, Υἱὸς καὶ ἅγιον Πνεῦμα, ἀλλὰ εἶναι μία Θεότης, μία δύναμις, μία οὐσία, ἀσύγχυτος καὶ ἀδιαίρετος.

β) Ὅτι ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὅστις κατέβη εἰς τὴν γῆν, ἐσταυρώθη δι' ἡμᾶς, ἐτάφη καὶ τὴν τρίτην ἡμέραν ἀνέστη.

γ) Ὅτι τὸ ἅγιον Πνεῦμα εἶναι Θεὸς καὶ ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ Πατρὸς, ἐφώτισε καὶ φωτίζει τοὺς ἀληθεῖς χριστιανούς.

δ) Ὅτι ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ εἶναι μία, ἁγία, Καθολικὴ καὶ Ἀποστολική.

ε) Ὅτι ἐν βάπτισμα παραδεχόμεθα.

ς) Ὅτι προσδοκῶμεν ἀνάστασιν νεκρῶν.

ζ) Ὅτι προσδοκῶμεν μέλλουσαν ζωὴν.

Ὅλα δὲ ταῦτα πρέπει νὰ τὰ παραδεχόμεθα καὶ νὰ τὰ πιστεύωμεν, ὅπως ἡ ἁγία Γραφή ἀναφέρει καὶ οἱ Ἀπόστολοι καὶ οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, φωτισθέντες ἀπὸ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ἐξήγησαν, καὶ ὅπως διδάσκει ταῦτα ἡ ἱερά Κατήχησις, καὶ τότε ἔχοντες πίστιν θὰ ἔχωμεν βεβαίαν καὶ σταθερὰν ἐλπίδα ψυχικῆς σωτηρίας.

ΤΜΗΜΑ Β΄.

ΙΕΡΟΤΕΛΕΣΤΙΚΟΝ

ἢ

περὶ μυστηρίων.

§ 65. Μυστήρια ὀνομάζει ἡ Ἐκκλησία ἱεράς τινας τελετάς, ἢτοι πράξεις, γινομένας ὑπὸ τῶν ἱερέων, διὰ τῶν ὁποίων τελετῶν δίδεται ὑπὸ τὰ ὄρατὰ σημεῖα ἢ ἀόρατος τοῦ Θεοῦ χάρις.

§ 66. Τὰ μυστήρια πάντα ἔχουσι θεῖαν σύστασιν, διότι συνέστησε ταῦτα ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός.

§ 68. Διὰ τῶν ἀγίων μυστηρίων μεταδίδεται εἰς τοὺς πιστοὺς ἡ χάρις καὶ ἡ δωρεὰ τοῦ ἀγίου Πνεύματος.

§ 67. Ὁ ἱερεὺς ἐπικαλεῖται δι' ὠρισμένων εὐχῶν εἰς ἕκαστον μυστήριον τὸ ἅγιον Πνεῦμα, διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ ὁποίου ἀγιάζεται ἢ δι' ἕκαστον μυστήριον κεκαγονισμένη ὕλη· οὕτως εἰς τὸ βάπτισμα, τὸ ὕδωρ καὶ τὸ ἔλαιον, εἰς τὴν θεῖαν εὐχαριστίαν, ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος, μεθ' ὃ ὁ ἱερεὺς τελεῖ ταῦτα.

§ 69. Τὰ μυστήρια εἶναι ἑπτὰ· ἐκ τούτων τὸ βάπτισμα, τὸ χρῖσμα, ἡ θεῖα εὐχαριστία καὶ ἡ ἔξομολόγησις, εἶναι ὑποχρεωτικὰ διὰ πάντα Χριστιανόν· ἡ ἱερωσύνη, ὁ γάμος, καὶ τὸ εὐχέλαιον δὲν εἶναι ὑποχρεωτικά.

Ι. Τὸ βάπτισμα.

§ 70. Τὸ βάπτισμα εἶναι μυστήριον, εἰς τὸ ὁποῖον, διὰ τριττῆς καταδύσεως καὶ ἀναδύσεως τοῦ σώματος εἰς τὸ ὕδωρ, μετὰ ἐπικλήσεως τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἐν ᾧ λούεται διὰ τοῦ ὕδατος τὸ σῶμα, πιστεύομεν ὅτι λούεται καὶ καθαρίζεται καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ βαπτιζομένου ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας διὰ τῆς θείας χάριτος τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

§ 71. Τὸ βάπτισμα διέταξεν ὁ Χριστός, βαπτισθεὶς αὐτὸς πρῶτος εἰς τὸν Ἰορδάνην ὑπὸ τοῦ Προδρόμου (1), διὰ τῆς ἐντολῆς, τὴν ὁποίαν ἔδωκεν εἰς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ εἰπών. «Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος». (Ματθ. κή. 19).

§ 72. Διὰ νὰ σωθῆ δὲ ὁ ἄνθρωπος καὶ νὰ δυνηθῆ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, πρέπει πρῶτον νὰ ὁμολογήσῃ τὴν πίστιν καὶ ἔπειτα νὰ βαπτισθῆ παρὰ τοῦ ἱερέως, κατὰ τοὺς λόγους τοῦ Σωτῆρος «ὁ πιστεύσας καὶ βαπτισθεὶς σωθήσεται». Διὰ τοῦτο πρῶτον γίνεται ἐξορκισμὸς τοῦ Σατανᾶ καὶ ἄρνησις τῶν πράξεων αὐτοῦ, μετὰ τοῦτο κατήχησις καὶ ὁμολογία τῆς πίστεως, καὶ ἔπειτα τὸ βάπτισμα. (2)

---

(1) Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐβαπτίσθη τὸ τριακοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας του.

(2) Ὁ διδάκκαλος ἐνταῦθα πρέπει νὰ λέγῃ εἰς τοὺς παῖδας τοὺς ἐξορκισμοὺς καὶ τὰς εὐχὰς καὶ τὰς ἐρωτήσεις, ὡς λέγει ὁ ἱερεὺς εἰς τὸν βαπτιζόμενον ἢ τὸν ἀνάδοχον, καὶ ἐξηγεῖ ταύτας.

§ 72. Ἡ ὠφέλεια τοῦ ἁγίου Βαπτίσματος εἰς τὸν Χριστιανὸν εἶναι αὕτη·

α. Λαμβάνει ὁ βαπτιζόμενος ἐξωτερικῶς μὲν ὅλα τὰ πλεονεκτήματα, ὅσα τοὺς ἀληθεῖς Χριστιανοὺς χαρακτηρίζουσιν, ἐσωτερικῶς δὲ λαμβάνει τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν τοῦ ἀπὸ τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος καὶ τῶν προαιρετικῶν ἁμαρτημάτων, ἃν εἶναι ἐνηλιξ ὁ βαπτιζόμενος.

β'. Ἀξιούται ὁ βαπτιζόμενος τῆς θείας χάριτος γίνεται μέλος τῆς Ἐκκλησίας, καὶ λαμβάνει τὸ δικαίωμα τῆς εἰσόδου εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.

§ 73. Τὸ βάπτισμα ἀπεικονίζει τὴν τριήμερον ταφήν καὶ ἀνάστασιν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν, καὶ καθὼς ὁ Σωτὴρ ἔπαθεν, ἐτάφη εἰς τὴν γῆν καὶ ἀνέστη ἄφθαρτος, οὕτω καὶ ὁ βαπτιζόμενος εἰς τὴν κολυμβήθραν θάπτεται καὶ ἐξέρχεται ἀνυψούμενος καθαρός· διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος λέγει «ὅσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθημεν εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐβαπτίσθημεν, συνετάφημεν κτλ» (1).

§ 74. Εἰς τὸ μυστήριον τοῦτο τὸ νήπιον ἢ ὁ κατηχούμενος βαπτίζεται (=βυθίζεται) τρίς εἰς τὸ ὕδωρ (2), τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ εἶναι καθαρόν, ἐν ᾧ, ἐπικαλούμενος ὁ ἱερεὺς ἕκαστον πρόσωπον τῆς ἁγίας Τριάδος, λέγει. «Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς. Ἀμήν. Καὶ τοῦ Υἱοῦ. Ἀμήν. Καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἀμήν».

(1) Ὁ διδάσκαλος καλὸν εἶναι νὰ ἀναπτύσῃ ἐνταῦθα τὸν ἀναγινωσκόμενον Ἀπόστολον κατὰ τὴν τέλεσιν τοῦ μυστηρίου.

(2) Οἰκονομίας χάριν ὅταν τις ἀσθενῇ καὶ δὲν δύναται νὰ βυθισθῇ εἰς τὸ ὕδωρ, τότε καὶ μόνον ἐπιτρέπεται ὁ ῥαντισμός.

§ 75. Τὸ βάπτισμα ὁ Χριστιανὸς λαμβάνει μίαν μόνον φοράν καὶ ἀπὸ κανονικὸν ἱερέα. (1)

§ 76. Ὁ ἀνάδοχος, ὅστις ὀφείλει νὰ εἶναι ὀρθόδοξος Χριστιανός, εἶναι ὡς ἐγγυητὴς διὰ τὸ νήπιον καὶ ἐξ ὀνόματος τούτου ἀρνεῖται τὸν διάβολον καὶ τὰ ἔργα καὶ τὴν λατρείαν αὐτοῦ καὶ λέγει τὸ σύμβολον τῆς πίστεως καὶ ὑπόσχεται αὐτὸς εἰς τὸν Χριστόν, ὅτι θὰ διδάξῃ εἰς αὐτὸ τὴν πίστιν, ὅταν ἡλικιωθῇ.

§ 77. Ἐὰν ὁ βαπτιζόμενος εἶναι ἐνήλιξ αὐτὸς ὀφείλει νὰ κάμῃ τὴν ἄρνησιν τοῦ διαβόλου, ἀποκρινόμενος εἰς τὰς ἐρωτήσεις τοῦ ἱερέως καὶ νὰ εἴπῃ μόνος του τὸ σύμβολον τῆς πίστεως, ἀλλὰ πρὸ τούτου κατηχεῖται ἀπὸ λόγιον ἱερέα.

2. Τὸ χρίσμα.

§ 78. Τὸ χρίσμα εἶναι μυστήριον διὰ τοῦ ὁποίου, ἐν ᾧ χρίονται διὰ τοῦ ἁγίου μύρου εὐθὺς μετὰ τὸ βάπτισμα τὰ κυριώτερα μελῆ τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἱερέως, ὅστις λέγει· «σφραγὶς δωρεᾶς Πνεύματος ἁγίου. Ἀμήν», λαμβάνει ὁ βαπτιζόμενος ἐπιχεόμενον ἐπ' αὐτὸν τὸ πνευματικὸν μῦρον ἥτοι τὴν σφραγίδα καὶ ὅλα τὰ χαρίσματα τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ γίνεται μέτοχος τούτου, με ταῦτα δὲ προκόπτει εἰς πᾶν καλὸν ἔργον. (2)

(1) Δύναται πλὴν τοῦ ἱερέως καὶ ἄλλος τις ἐκτὸς τῶν γονέων ἐν ἀνάγκῃ νὰ τελέσῃ τὸ βάπτισμα παιδὸς διατρέχοντος κίνδυνον θανάτου εἰς τὸν ἄερα λέγων τὸ «βαπτίζεται εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς κτλ.» μεθ' ὅ, ἐὰν ἐπιζήσῃ τὸ βρέφος, ἀναγινώσκονται αἱ εὐχαὶ τοῦ βαπτίσματος ὑπὸ τοῦ ἱερέως.

(2) Ἐπὶ τῶν ἀπαστολικῶν χρόνων διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν μετεδίδοντο εἰς τὸν βαπτιζόμενον τὰ χαρίσματα τοῦ

§ 79. Τὸ χρίσμα δηλοῖ τὴν κατάβασιν τῶν χαρισμάτων τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐπὶ τὸν χριόμενον.

§ 80. Τὰ χαρίσματα τοῦ ἁγίου Πνεύματος εἶναι πολλά, κυριώτερα δ' εἶναι ταῦτα· σοφία, σύνεσις, βουλή, ἰσχύς, γνῶσις, εὐσέβεια, πίστις, φόβος Θεοῦ, κ.λ.π.

§ 81. Τὸ ἅγιον μῦρον συνίσταται ἀπὸ ἡγιασμένον ἔλαιον μετὰ βαλσάμου καὶ ἄλλων εὐωδῶν ἀρωμάτων, τὸ ὁποῖον κατασκευάζεται (=τελεσιουργεῖται) τὴν μεγάλην Πέμπτην ἀπὸ τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, ὅς τις στέλλει τοῦτο καὶ εἰς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον τῆς Ἑλλάδος, ἣ ὁποία μοιράζει τοῦτο καὶ εἰς τοὺς ἱεροὺς ναοὺς τοῦ κράτους.

§ 82. Τὸ μυστήριον τοῦτο δὲν δίδεται δευτέραν φοράν, ἐκτὸς ἐὰν κανεὶς ἀρνηθῆ τὸν Χριστὸν καὶ θέλῃ νὰ ἐπιστρέψῃ πάλιν, τότε χρίεται μὲ τὸ μῦρον, διότι οὐδέποτε ἐπιτρέπεται δεῦτερον βάπτισμα.

3. Ἡ θεία εὐχαριστία.

§ 83. Ἡ θεία εὐχαριστία, ἣ ὁποία καὶ μετάληψις καὶ κοινωνία λέγεται, εἶναι μυστήριον εἰς τὸ ὁποῖον ὁ Χριστιανὸς ὑπὸ τὸ εἶδος τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου μεταλαμβάνει αὐτὸ τὸ πανάγιον σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν καὶ εἰς ζωὴν αἰώνιον.

§ 84. Τὸ μυστήριον τοῦτο παρέδωκεν αὐτὸς ὁ Σωτὴρ, διατάξας κατὰ τὴν τελευταίαν ἐσπέραν τῆς παραδόσεώς του, ὅταν συνέφαγε πρὸ τοῦ Πάσχα μετὰ τῶν μαθητῶν του εἰς τὸν μυστικὸν δεῖ-

ἁγίου Πνεύματος. Οἱ διάδοχοι δὲ τῶν Ἀποστόλων ἀντὶ τούτης εἰσήγαγον τὴν χρῆσιν τοῦ ἁγίου μύρου.

πνον, μετὰ τὸ νίψιμον τῶν ποδῶν τῶν μαθητῶν του, ὅτε, ἀφ' οὗ ἔλαβε μὲ τὰς ἀχράντους αὐτοῦ χεῖρας, τὸν ἄρτον προσευχηθεὶς εὐλόγησε τοῦτον, καὶ κόψας ἔδωκε μοιράσας καὶ εἰς τοὺς μαθητάς του, εἰπὼν· «λάβετε, φάγετε, τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου», ἔπειτα ἔλαβε καὶ τὸ ποτήριον μὲ τὸν οἶνον καὶ προστάξας νὰ μεταλαμβάνωσιν ὅλοι, ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς λέγων· «πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες, τοῦτό ἐστι τὸ αἷμά μου· τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν. Ὅσακις γὰρ ἂν ἐσθίητε τὸν ἄρτον τοῦτον καὶ τὸ ποτήριον τοῦτο πίνητε, τὸν θάνατον τοῦ Κυρίου καταγγέλλετε, ἄχρις οὗ ἂν ἔλθῃ». Α'. πρὸς Κορινθ. ιά, 23. 25.

§ 84. Τὴν διαταγὴν αὐτὴν τοῦ Σωτῆρος ἐδέχθησαν οἱ Ἀπόστολοι καὶ τὴν ἐξετέλεσαν, παρέδωσαν δὲ καὶ εἰς τοὺς διαδόχους των (1) διὰ νὰ ἐκτελῶσι τοῦτο ἄχρις οὗ ἂν ἔλθῃ ὁ Σωτῆρ, ἦτοι μέχρι τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος. Τελεῖται δὲ τὸ μυστήριον τοῦτο ἀπαράλλακτα ὑπὸ τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ὅπως διέταξεν αὐτὸ ἡ κεφαλὴ αὐτῆς ὁ Χριστός.

§ 86. Τὴν θείαν κοινωνίαν ἐκτελεῖ καὶ προετοιμάζει ὁ ἐπίσκοπος ἢ ὁ ἱερεὺς καὶ οὐδεὶς ἄλλος εἰς τὴν θείαν λειτουργίαν ἐπὶ τῆς ἁγίας τραπέζης ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἐκκλησίας, οὕτω πως·

Λαμβάνει ἄρτον ἐνζυμον ἀπὸ καθαρὸν σῖτον (προσφορὰν) καὶ οἶνον ἀπὸ σταφυλᾶς, καθαρὸν καὶ ἄδολον ἀπὸ ἄλλας ὕλας. Ταῦτα εὐλογοῦνται:

---

(1) Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος γράφων πρὸς Κορινθίους Α'. 11 — 12 λέγει· «ἐγὼ γὰρ παρέλαβον ἀπὸ τοῦ Κυρίου».

ὕπὸ τοῦ ἱερέως καὶ οὕτω τὰ ἅγια ταῦτα δῶρα μετὰς προσευχὰς καὶ δεήσεις καὶ τὴν ἐπίκλησιν τῆς χάριτος τοῦ ἁγίου Πνεύματος μετουσιοῦνται, ἤτοι μεταβάλλονται, ὁ μὲν ἄρτος εἰς ἀληθὲς σῶμα τοῦ Χριστοῦ, ὁ δὲ οἶνος εἰς ἀληθὲς αἷμα αὐτοῦ. (1) Ἄφ' οὗ δὲ τελειώσῃ τὸ μυστήριον, κοινωνοῦσιν εἰς τὸ ἅγιον βῆμα οἱ ἱερεῖς καὶ ἔπειτα ὁ λαός, τὸν ὁποῖον προσκαλεῖ ὁ ἱερεὺς διὰ τῶν λέξεων «μετὰ φόβου πίστεως καὶ ἀγάπης προσέλθετε» (= πλησιάσατε). Πρέπει δὲ νὰ γίνεταί ἡ κοινωνία καὶ κατὰ τὰ δύο εἶδη τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου ὁμοῦ.

§ 87. Ὁ Χριστιανός, ὅταν μεταλαμβάνῃ, πρέπει νὰ πιστεῦῃ ἀδιστακτικῶς ὅτι τὸ παριστάμενον εἰς τὰ ὄμματα αὐτοῦ ὑπὸ τὸ εἶδος τοῦ ἡγιασμένου ἄρτου καὶ τοῦ ἡγιασμένου οἴνου εἶναι αὐτὸ τὸ ἀληθινὸν σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, τοῦτο δὲ γίνεται κατὰ θεϊαν οἰκονομίαν καὶ διὰ τῆς παντοδυναμίας τοῦ Θεοῦ.

88. Τὸ μυστήριον τοῦτο τῆς θείας κοινωνίας ἀγιάζει τὸν μεταλαμβάνοντα τούτου μετὰ καθαρᾶς καρδίας, καὶ ἐνδυναμόνει αὐτὸν εἰς ἔργα καλὰ καὶ θεάρεστα, καὶ τέλος δίδει ζωὴν αἰώνιον κατὰ τοὺς λόγους τοῦ Σωτῆρος «ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἷμα, ἐν ἐμοὶ μένει καὶ γὰρ

---

(1) Τὰ τίμια δῶρα ἤτοι ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος μεταβάλλονται εἰς αὐτὸ τὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Σωτῆρος ἐπὶ τῆς ἁγίας Τραπέζης, ἐν ᾧ εὐχόμενος ὁ ἱερεὺς λέγει. «Κατὰπεμψον τὸ πνεῦμά σου τὸ ἅγιον ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ προκειμένα δῶρα ταῦτα καὶ ποιήσον τὸν μὲν ἄρτον τίμιον σῶμα τοῦ Χριστοῦ σου, τὸ δ' ἐν τῷ ποτηρίῳ τούτῳ τίμιον αἷμα τοῦ Χριστοῦ σου, μεταβαλὼν τῷ Πνεύματί σου τῷ ἁγίῳ».

ἐν αὐτῶν ἦτοι ὁ κοινωνῶν τῶν ἀχράντων μυστηρίων ἔχει ζωὴν αἰώνιον.

§ 89. Ὁ Χριστιανὸς εἶναι ἀδύνατον νὰ σωθῆ, ἂν δὲν κατασκηνώσῃ ἐντὸς αὐτοῦ τὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ· δι' ὃ πρέπει νὰ μεταλαμβάνῃ τοῦλάχιστον τέσσαρας φορές τὸ ἔτος, τὰ Χριστοῦγεννα, τὸ Πάσχα, τῶν ἀγίων Ἀποστόλων καὶ τῆς κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου (τὸν δεκαπενταγουστον)· διότι λέγει ὁ Σωτὴρ «ἂν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου καὶ πίνητε τὸ αἷμα αὐτοῦ, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς», σπανίως δὲ μεταλαμβάνοντες δεικνύομεν ὅτι ἐμμένομεν εἰς τὴν κακίαν καὶ ὅτι ἡ καρδιά ἡμῶν εἶναι ψυχρὰ πρὸς τὸν Χριστόν.

§ 90. Ὁ Χριστιανὸς πρέπει νὰ κοινωνῆ μετὰ προηγουμένην προετοιμασίαν, ἦτοι νηστείαν, κατάνυξιν, συμφιλίωσιν μὲ τοὺς ἐχθροὺς του, μετάνοιαν καὶ ἐξομολόγησιν, καὶ ἀφοῦ ἡ συνειδήσις μετὰ προηγουμένην δοκιμασίαν καὶ ἐξέτασιν, ἂν ἔχῃ εἰς τὴν ψυχὴν του φόβον Θεοῦ, πίστιν καὶ ἀγάπην, εἶπη εἰς αὐτόν, ὅτι εἶναι καθαρὸς πάσης ἁμαρτίας καὶ ἐπομένως ἄξιος τῆς κοινωνίας (1), διότι ἀλλέως προξενεῖ βλάβην καὶ καταδίκην εἰς τὸν ἀναξίως καὶ κατὰ συνήθειαν μεταλαμβάνοντα, διότι ὁ τοιοῦτος εἶναι καταφρονητὴς τοῦ Θεοῦ.

§ 91. Τὴν θείαν κοινωνίαν πρέπει οἱ Χριστιανοὶ

---

(1) «Δοκιμαζέτω δ' ἄνθρωπος ἑαυτὸν καὶ οὕτως ἐκ τοῦ ἄρτου ἐσθιέτω καὶ ἐκ τοῦ ποτηρίου πινέτω· ὁ γὰρ ἐσθίων καὶ πίνων ἀναξίως κρῖμα ἑαυτῷ ἐσθίει καὶ πίνει μὴ διακρίνων τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου» λέγει ὁ Ἀπόστ. Παῦλος Α' πρὸς Κορινθ., ια'. 28, 29.

νά δεχώμεθα ἀπαράλλακτα, καθὼς αὐτὸν τὸν Σω-
τῆρα ἡμῶν Χριστόν.

§ 92. Τὸ μυστήριον τῆς θείας εὐχαριστίας προσ-
φέρεται θυσία δι' ὅλους τοὺς Χριστιανοὺς ζῶντας
καὶ τεθνεῶτας, τοὺς ἐλπίζοντας εἰς ἀνάστασιν νε-
κρῶν καὶ ζωὴν αἰώνιον.

4. Ἡ ἔξομολόγησις.

§ 93. Ἡ ἔξομολόγησις εἶναι μυστήριον, διὰ τοῦ
ὁποίου ὁ ἔξομολογούμενος τὰς ἁμαρτίας του εἰς
τὸν πνευματικὸν καὶ μετανοῶν εἰλικρινῶς καὶ ἐκ
βάθους ψυχῆς καὶ καρδίας δι' αὐτάς, ὅτι ἤμαρτε
καὶ ἔχει ἀπόφασιν νὰ μὴ ἐπαναλάβῃ ταύτας, ζητεῖ
τὴν εὐσπλαγχνίαν τοῦ Θεοῦ καὶ λαμβάνει διὰ τοῦ
ιερέως πνευματικοῦ ἀπὸ τὸν Θεὸν τὴν συγχώ-
ρησιν τῶν ἁμαρτιῶν του, ἣ ἐπιβάλλει ὁ ἱερεὺς τὰ
κεκανονισμένα διὰ τὴν ἁμαρτίαν ἐπιτίμια.

§ 94. Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἔδωκεν
εἰς τοὺς Ἀποστόλους τὴν ἐντολὴν τοῦ δεσμεῖν καὶ
λύειν τὰς ἁμαρτίας· παρὰ τούτων δὲ οἱ διάδοχοι
τούτων, ἦτοι οἱ ἐπίσκοποι καὶ τῇ ἀδείᾳ τούτων οἱ
ιερεῖς, ἔλαβον τὴν ἀνωτάτην ταύτην ἐξουσίαν καὶ
ἄδειαν τῆς ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν, τὴν ὁποίαν
εἶχον καὶ οἱ Ἀπόστολοι. Ὡστε οἱ ἱερεῖς, οἵτινες
ἀντιπροσωπεύουσι τὸν Σωτῆρα καὶ κυβερνῶσι τὴν
Ἐκκλησίαν μέχρι τῆς συντελείας τῶν αἰώνων (1),
ἔχουσι τὴν ἐξουσίαν τῆς ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν,
λαβόντες ταύτην κατὰ διαδοχὴν ἀπὸ τοὺς Ἀπο-
στόλους, εἰς τοὺς ὁποίους ἔδωκεν ὁ Σωτῆρ, καὶ

---

(1) «Καὶ ἰδοὺ ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμὶ πάσας τὰς ἡμέρας ἕως
τῆς συντελείας τοῦ αἵωνος». Ματθ. κη'. 20.

ἡμεῖς ἔχοντες τὴν βεβαιότητα ὅτι διὰ τῆς ἐξομολογήσεως τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν θέλομεν λάβει τὴν ἄφεσιν τούτων.

§ 95. Τὸ μυστήριον τῆς ἐξομολογήσεως θεμελιούται ἐπὶ τῶν ῥητῶν τούτων λόγων τοῦ Σωτῆρος, ὅστις ἐμφυσῆσας τοὺς μαθητάς του, λέγει αὐτοῖς «λάβετε Πνεῦμα ἅγιον· ἂν τινῶν ἀφῆτε τὰς ἁμαρτίας, ἀφίενται αὐτοῖς· ἂν τινῶν κρατῆτε, κεκράτηνται» (Ἰωάν. κ'. 24—23). Καὶ πάλιν «Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅσα ἐὰν δέσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένα ἐν τῷ οὐρανῷ· καὶ ὅσα ἐὰν λύσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται λελυμένα ἐν τῷ οὐρανῷ» (Ματθ. ιθ'. 18).

§ 96. Καὶ ὁ Χριστὸς ὡσάκις ἔδωκεν ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, ἐπραξε τοῦτο μετὰ ἐξομολόγησιν τῶν ἁμαρτωλῶν. Οὕτως ἔλαβον τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν ἡ Μαγδαληνὴ, ἡ Πόρνη, ἡ Σαμαρεῖτις, καὶ ὁ ληστής, καὶ ἡ ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων ἀγομένη γυνή (1). Ὁμοίως καὶ οἱ Ἀπόστολοι ἔθηκαν ἐν ἐνεργείᾳ τὴν ἀνάγκην τῆς ἐξομολογήσεως (2).

§ 97. Ὁ Χριστιανὸς μετανοῶν καὶ μέλλων νὰ ἐξομολογηθῆ πρέπει·

---

(1) Λουκᾶς ζ'. 47, Ἰωάν. ἡ'. 9—10, καὶ δ'. 29.

(2) «Ἐξομολογεῖσθε ἀλλήλοις τὰ παραπτώματα ὑμῶν». Ἰάκ. ἐπιστ. κεφ. ε'. «Ἐὰν ὁμολογήσητε τὰς ἁμαρτίας ὑμῶν, πιστοὶ ἔστε, καὶ δίκαιοι, ἕνα ἀφῆ ὑμῖν τὰς ἁμαρτίας, καὶ καθάρισιν ὑμᾶς πάσης ἀδικίας». Ἰωάν. α'. καὶ ὁ Λουκ. εἰς Ἠραξ. Ἀπόστ. ιθ'. 18 λέγει· «πολλοὶ τῶν πεπιστευκότων ἤρχοντο ἐξομολογοῦμενοι καὶ ἀναγγέλλοντες τὰς πράξεις αὐτῶν». Καὶ εἰς τὸν Ἰωάννην τὸν Πρόδρομον, κηρῦσσοντα τὴν ἔλευσιν τοῦ Σωτῆρος, πολλοὶ ἐξομολογοῦντο· «Τότε ἐξεπορεύετο πρὸς αὐτὸν Ἰεροσόλυμα, καὶ πᾶσα Ἰουδαία, καὶ πᾶσα ἡ περίχωρος τοῦ Ἰορδάνου. Καὶ ἐβαπτίζοντο ἐν τῷ Ἰορδάνῳ ὑπ' αὐτοῦ, ἐξομολογοῦμενοὶ τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν». Ματθ. γ'. 6 καὶ Μάρκ. α'. 5.

1) Νὰ ἐξετάσῃ τὸν βίον του καὶ νὰ ἴδῃ, τί καθήκοντα παρημέλησε καὶ τί ἐντολὰς παρέβη καὶ κατεπάτησε.

2) Ἐφ' οὗ γνωρίσῃ τὰς ἁμαρτίας καὶ καταδικάσῃ αὐτὸς ἑαυτὸν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, διότι ἐνώπιον τοῦ Κυρίου ἠσέβησε, νὰ λυπηθῇ ἐγκαρδίως δι' αὐτάς, καὶ διὰ τὴν πονηρὰν διαγωγὴν του.

3) Νὰ ἔχῃ ἐλπίδα εἰς τὸ ἔλεος καὶ τὴν εὐσπλαγχνίαν τοῦ Θεοῦ, ὅτι δὲν θὰ ἀποβάλῃ αὐτὸν μετανοοῦντα.

4) Νὰ προσέλθῃ εἰς τὸν ἱερέα καὶ εἶπῃ τὰς ἁμαρτίας του, ὑποσχόμενος ὅτι δὲν θέλει τολμήσει νὰ ὑποπέσῃ εἰς ταῦτα δευτέραν φοράν.

§ 98. Μετὰ εἰλικρινῆ ἐξομολόγησιν ὁ ἱερεὺς, ὁ ἀληθὴς ἀντιπρόσωπος τοῦ Θεοῦ καὶ ἐν ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς χάριτος αὐτοῦ, ἐξαγγέλλει εἰς τὸν μετανοοῦντα τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν ἢ νουθετεῖ ἢ συμβουλεύει ἀπομάκρυνσιν ἀπὸ τὴν ψυχοφθόρον ἁμαρτίαν.

§ 99. Ὁ Χριστιανὸς ὀφείλει νὰ ἐξομολογῆται, ὅσας καταλαμβάνῃ ὅτι ἔσφαλλε καὶ ἐπομένως τύπτῃ αὐτὸν ἢ συνειδήσις ἢ ὁσάκις προετοιμάζεται εἰς τὴν ἁγίαν εὐχαριστίαν.

§. Ἡ ἱερωσύνη.

§ 100. Ἡ ἱερωσύνη εἶναι μυστήριον, εἰς τὸ ὁποῖον, διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν τοῦ λειτουργοῦντος ἀρχιερέως κατέρχεται ἡ χάρις τοῦ ἁγίου Πνεύματος εἰς τὸν ἐκλεχθέντα διὰ τὴν διακονίαν ταύτην.

§ 101. Ἡ χειροτονία γίνεται ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ διὰ τῆς ἐπικλήσεως τῆς χάριτος τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν, δι' οὗ λαμβάνει τὴν χάριν ὁ χειροτονηθεὶς ἱερεὺς εἰς τὸ νὰ ἐκτελῇ ἀξίως ὅλα τὰ μυστήρια ἐκτὸς τῆς ἱερωσύνης καὶ νὰ ποιμαίνη, ὡς ὁ καλὸς ποιμὴν, εὐσεβῶς τὸ ποίμνιον τοῦ Χριστοῦ, ἤτοι τοὺς Χριστιανούς καὶ νὰ κηρύττῃ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ.

§ 102. Ὁ ἐκλεχθεὶς καὶ χειροτονηθεὶς πρεσβύτερος ὀφείλει νὰ εἶναι «τύπος (παράδειγμα) τῶν πιστῶν ἐν λόγῳ, ἐν ἀναστροφῇ, ἐν ἀγάπῃ, ἐν πνεύματι, ἐν πίστει, ἐν ἀγνείᾳ» Παῦλ. Α'. Τιμ. δ'. 12.

§ 105. Οἱ ἐπίσκοποι ἔλαβον τὴν ἐξουσίαν εἰς τὸ νὰ μεταδίδωσι τὴν χάριν ἐκ διαδοχῆς ἀπὸ τοὺς Ἀποστόλους, οἵτινες παρέλαβον ταύτην ἀπὸ τὸν ἄκρον ἀρχιερέα τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ὅστις ἔχρισε τοὺς μαθητάς καὶ Ἀποστόλους του δώσας εἰς αὐτοὺς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· οὗτοι δὲ μετέδωκαν τὸ ἀξίωμα τοῦτο ἐν ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ εἰς τοὺς διαδόχους των καὶ οὕτως ἐφθασε μέχρις ἡμῶν.

§ 104. Οἱ Χριστιανοὶ ὀφείλομεν νὰ προσφέρωμεν σέβας καὶ τιμὴν εἰς πάντας τοὺς ἱερωμένους ἀνεξαιρέτως, διότι αὐτοὶ ἀγρυπνοῦσι καὶ μεσιτεύουσι δι' ἡμᾶς εἰς τὸν Θεόν, διὰ νὰ πράττωσι μετὰ χαρᾶς τοῦτο καὶ οὐχὶ στενάζοντες· ἐτι δὲ διότι κατὰ τὴν τέλεσιν τοῦ μυστηρίου τῆς θείας εὐχαριστίας ἀπεικονίζουσι τὸν Χριστόν. Ἄν δὲ τυχὸν δὲν εἶναί τις ἄξιος, αὐτὸς θὰ δώσῃ λόγον δι' ἑαυτὸν εἰς τὸν Θεόν, ἡμεῖς ὅμως πρέπει νὰ προσφέρωμεθα μὲ τὸ ἀνήκον πάντοτε σέβας.

§ 105. Οί βαθμοὶ τῆς ἱερωσύνης εἶναι τρεῖς· ὁ τοῦ ἐπισκόπου, ὁ τοῦ πρεσβυτέρου (τοῦ ἱερέως) καὶ ὁ τοῦ διακόνου. Καὶ ὁ μὲν Ἐπίσκοπος τελεῖ τὰ μυστήρια, καὶ ἔχει τὴν ἐξουσίαν νὰ χορηγῇ διὰ τῆς χειροτονίας εἰς ἄλλους τὸ χάρισμα τῆς ἱερωσύνης· ὁ δὲ πρεσβύτερος ἐπιτελεῖ τὰ μυστήρια πλὴν τοῦ τῆς ἱερωσύνης· ὁ δὲ διάκονος εἶναι ὑπηρέτης εἰς τὴν τέλεσιν τῶν μυστηρίων.

6. Ὁ γάμος.

§ 106. Ὁ Γάμος εἶναι μυστήριον, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ ἀνὴρ καὶ ἡ γυνή, ἀφοῦ ὁμολογήσωσιν ἐνώπιον τοῦ ἱερέως, ὅτι θὰ ἔχωσιν ἀμοιβαίαν ἀγάπην καὶ πίστιν καὶ τιμὴν, ἐφ' ὅρου ζωῆς, συνάπτονται διὰ τῶν εὐχῶν καὶ τῆς εὐλογίας τοῦ ἱερέως.

§ 107. Ὁ ἱερεὺς ἐπικαλεῖται τὴν θείαν χάριν, ἣτις κατέρχεται ἐπὶ τῶν εἰς γάμου κοινωνίαν συνδεομένων καὶ ἀγιάζει αὐτούς, εἰς νόμιμον συνοικέσιον, ὥστε νὰ συζῶσι μέχρι τέλους τῆς ζωῆς των εὐσεβῶς, καὶ θεαρέστως, πρὸς ἀμοιβαίαν βοήθειαν καὶ Χριστιανικὴν τῶν τέκνων των ἀνατροφήν.

§ 108. Οἱ συνερχόμενοι εἰς γάμον ἔχουσι καθήκοντα καὶ χρέη πρὸς ἀλλήλους

α'. Ὁ ἀνὴρ ὀφείλει νὰ ἀγαπᾷ ἐκ καρδίας τὴν γυναῖκά του, ὡς τὸν ἑαυτὸν του, καὶ νὰ φέρηται πρὸς αὐτὴν μὲ συγκατάβασιν, διότι εἶναι ἀσθενεστέρα.

β'. Ἡ γυνὴ νὰ ἀγαπᾷ καὶ νὰ τιμᾷ τὸν ἄνδρα της καὶ νὰ ὑποτάσσηται εἰς αὐτὸν ὡς κεφαλὴν της, ὑπομένουσα μὲ πραότητα τὰς τυχόν ἐλλείψεις του.

γ'. Καὶ οἱ δύο δὲ ἔχουσι χρέος νὰ φυλλάττωσι τίμιον τὰν γάμον καὶ τὴν κοίτην ἀμίαντον καὶ νὰ

φροντίζωσι διὰ νὰ ἀναθρέψωσι τὰ τέκνα των εἰς τὸν φόβον καὶ τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ, καὶ νὰ συν-οικῶσιν, ἕως χωρίση αὐτούς ὁ Θεὸς διὰ τοῦ θανάτου.

Ζ. Τὸ Εὐχέλαιον-

§ 109. Τὸ Εὐχέλαιον εἶναι μυστήριον, εἰς τὸ ὁποῖον οἱ ἱερεῖς προσευχόμενοι καὶ δεόμενοι πρὸς ἁγιασμόν ἐλαίου, χρίουσι τὸν ἀσθενοῦντα καὶ παρακαλοῦσι τὸν Θεόν, ἵνα δώσῃ εἰς τὸν πάσχοντα ὄχι μόνον τὴν ἴασιν τῆς νόσου, ἀλλὰ καὶ τὴν συγχώρησιν τῶν ἁμαρτιῶν του ἢ τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς. (*)

§ 110. Τὸ μυστήριον τοῦτο ἐκτελεῖται ἀπὸ ἐπτά ἱερεῖς ἢ τρεῖς καὶ μόνον ὑπὲρ ὀρθοδόξων.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

§ 111. Εἰς τὸ 6'. τμῆμα τὸ ἱεροτελεστικὸν ἐμάθομεν, ὅτι διὰ τῶν μυστηρίων μεταδίδονται εἰς ἡμᾶς τοὺς πιστοὺς τὰ χαρίσματα καὶ αἱ δωρεαὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος οὕτω:

1) Διὰ τοῦ βαπτίσματος ἀποπλύνομεν τὸ προπατορικὸν ἁμάρτημα καὶ εἰσερχόμεθα εἰς νέαν πνευματικὴν ἢτοι ἀγγελικὴν ζωὴν.

2) Διὰ τοῦ χρίσματος στερεοῦμεθα εἰς τὴν χά-

(*) Τὸ μυστήριον τοῦτο στηρίζεται ἐπὶ τῶν λόγων τοῦ Ἰακώβου: «ἀσθενεῖ τις ἐν ὑμῖν, προσκαλεσάσθω τοὺς πρεσβυτέρους τῆς Ἐκκλησίας, καὶ προσευξάσθωσαν ἐπ' αὐτὸν ἀλείψαντες αὐτὸν ἐλαίῳ ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου καὶ ἡ εὐχὴ τῆς πίστεως σώσει τὸν κάμνοντα, καὶ ἐγερεῖ αὐτὸν ὁ Κύριος. καὶ ἁμάρτιας ἢ πεποιηκώς, ἀφεθήσεται αὐτῷ». (Ε'. 14—15.)

ριν, τὴν ὁποίαν διὰ τοῦ βαπτίσματος ἐλάβομεν.

3) Διὰ τῆς θείας εὐχαριστίας ἐνούμεθα μετὰ τοῦ Κυρίου γινόμενοι ἐν, καὶ λαμβάνομεν τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν, τῶν μετὰ τὸ βάπτισμα.

4) Διὰ τῆς ἐξομολογήσεως καθαριζομεν ἡμᾶς αὐτοὺς διὰ τοῦ πνευματικοῦ ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν.

5) Διὰ τῆς ἱερωσύνης ὁ λειτουργὸς λαμβάνει τὴν ἐξουσίαν τοῦ νὰ ἀγιάζη τοὺς πιστοὺς.

6) Διὰ τοῦ γάμου εὐλογεῖται καὶ ἀγιάζεται ὁ συζυγικὸς βίος.

7) Διὰ τοῦ εὐχελαίου δίδεται ἡ ὑγεία τοῦ σώματος καὶ σωτηρία τῆς ψυχῆς.

§ 412. Ἐν γένει εἰς τὸ πρῶτον μέρος τῆς κατηχήσεως ἦτοι τὸ δογματικὸν ἐδιδάχθημεν τὴν πίστιν, ἦτοι ὅλα ὅσα πρέπει νὰ πιστεύωμεν.

§ 413. Πλὴν τούτων ἡ ὀρθόδοξος Χριστιανικὴ ὀρησκεία ἔχει καὶ ἔθιμά τινα καὶ ἱεράς παραδόσεις, αἵτινες διεσώθησαν διὰ ζώσης φωνῆς καὶ εἶναι ἴσης ἀξίας καὶ σεβασμοῦ μὲ τὸν ἑγγραφον θεῖον λόγον (1) καὶ αἵτινες συντείνουσι το μὲν εἰς βελτίωσιν τῶν ἡθῶν, τὸ δὲ εἰς εὐπρέπειαν τῆς Ἐκκλησίας· τοιαῦτα εἶναι·

1) Τὸ νὰ στρεφώμεθα πρὸς ἀνατολὰς ἐν ᾧρᾳ τῆς προσευχῆς.

2) Τὸ νὰ πειῶμεν τὸ σημεῖον τοῦ τιμίου σταυ-

---

(1) Περὶ τῆς ἱερᾶς παραδόσεως γράφων ὁ Παῦλος λέγει «ἀρα οὖν, ἀδελφοί, στήκετε, καὶ κρατεῖτε τὰς παραδόσεις, ἃς ἐδιδάχθητε, εἴτε διὰ λόγου εἴτε δι' ἐπιστολῆς ἡμῶν» (Θεσσαλ. Β'. β'. 15) καὶ «καθὼς παρέδωκαν ἡμῖν τὰς παραδόσεις κατέχετε». (Κορινθ. Α'. ια'. 2).

ροῦ εἰς τὰς προσευχάς, εἰς τὰς ἱεράς τελετάς κτλ.

3) Τὸ νὰ ἐνδύωνται οἱ ἱερουργοῦντες λαμπρά ἄμφια, ὅταν ἐπιτελῶσι τὴν θείαν λατρείαν.

4) Τὸ νὰ ἀνάπτωνται φῶτα ἐν καιρῷ τῶν ἱερῶν τελετῶν, εἰς ἐνδειξιν τῆς ἐνθέρμου πίστεως πρὸς τὸν Θεόν.

5) Τὸ νὰ προσφέρηται θυμίαμα, εἰς ἐνδειξιν τῆς πρὸς τὸν Οὐράνιον πατέρα κατευθυνομένης προσευχῆς.

6) Τὸ νὰ προπορεύηται ὁ σταυρός, εἰς σημεῖον πίστεως εἰς τὸν ἐπ' αὐτοῦ ἐσταυρωμένον.

7) Τὸ νὰ ἀγιάζεται τὸ ὕδωρ, εἰς ἐνθύμησιν τοῦ ἐν Ἰορδάνῃ βαπτισθέντος Χριστοῦ, καὶ τοῦ βαπτίσματος ἡμῶν.

§ 114. Ὅλα δὲ ταῦτα πρέπει οἱ Χριστιανοὶ νὰ μανθάνωμεν καλῶς καὶ νὰ πιστεύωμεν, ὅπως τὰ ἐδιδάχθημεν, καὶ τότε καὶ εἰς τὴν παρούσαν ζωὴν θὰ ζήσωμεν μὲ φόβον Θεοῦ καὶ δίκαιοι καὶ ἐνάρετοι θὰ γίνωμεν, ἀλλὰ καὶ μετὰ θάνατον θὰ κριθῶμεν ἄξιοι διὰ νὰ ἀποκτήσωμεν τὴν αἰώνιον ζωὴν.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ.

ΗΘΙΚΟΝ.

ΤΜΗΜΑ Α'.

ΠΕΡΙ ΑΓΑΠΗΣ Η ΤΩΝ ΔΕΚΑ ΕΝΤΟΛΩΝ.

§ 115. Ἡ πίστις ἐκδηλοῦται διὰ τῆς ἀγάπης, αὕτη δὲ διὰ τῶν καλῶν ἔργων. Ἡ ἀγάπη περιέχεται εἰς τὸν θεῖον νόμον.

§ 116. Ὁ θεῖος νόμος ὑποδεικνύει τὴν διαφορὰν τῶν καλῶν ἀπὸ τῶν κακῶν ἔργων, ἐπομένως καλὸν ἔργον εἶναι ὅ,τι συμφωνεῖ μὲ τὸν θεῖον νόμον, κακὸν δ' ὅ,τι ἀντίκειται, ἤτοι ἐναντιόνηται εἰς τὸν νόμον. Καὶ ἡ μὲν σταθερὰ συνήθεια τοῦ νὰ πράττη τις τὰ ἀγαθὰ ἔργα λέγεται ἀρετὴ, ἡ δὲ ἕξις τοῦ νὰ πράττη τὸ κακὸν λέγεται κακία, ἀμαρτία, ἀσέβεια.

§ 117. Ὁ Θεὸς δημιουργήσας τὸν ἄνθρωπον ἐνεφύτευσεν καὶ ἐνετύπωσεν εἰς τὴν καρδίαν ὅλων τῶν θεῖον νόμον ὡς ἄγρυπνον φύλακα τῶν πράξεων των διὰ νὰ ἀκολουθῶσι πάντες αὐτόν (1).

§ 118. Ὁ ἔμφυτος οὗτος νόμος εἶναι ἡ συνείδησις, ἣτις χαίρει καὶ εὐφραίνει ἡμᾶς, ὅταν πράττωμεν τὸ καλόν, λυπεῖ δὲ ἡμᾶς καὶ τύπτει, ὅταν πράττωμεν τὸ κακόν, καὶ δὲν μᾶς ἀφίνει ἡσύχους, ἀλλὰ συχνὰ μᾶς φέρει τοῦτο εἰς τὸν νοῦν. Ἡ συνείδησις λοιπὸν διακρίνει τὸ καλὸν ἀπὸ τὸ κακόν.

§ 119. Ἀφοῦ ὁ Θεὸς εἶδεν ὅτι ὁ ἄνθρωπος διὰ

---

(1) Ὁ νόμος οὗτος εἶναι ἔμφυτος ἢ φυσικός.

τὴν ἐλεεινὴν θέσιν καὶ διεφθαρμένην κατάστασιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἔφερον αὐτὸν ἡ ἁμαρτία, δὲν ἠδύνατο νὰ σωθῆ, διότι ἐπωρώθη καὶ διεφθάρη ἡ συνείδησίς του, ἔδωκε τὸν γραπτὸν νόμον ἤτοι τὰς δέκα ἐντολάς (δεκάλογον) εἰς τὸν Μωϋσῆν ἐπὶ τοῦ ὄρους Σινᾶ πρὸς ἀποφυγὴν τῆς προφάσεως, ὅτι δὲν εἶναι εἰς κατάστασιν νὰ διακρίνῃ τὸ καλὸν ἀπὸ τὸ κακόν. Σκοπὸς λοιπὸν τῶν δέκα ἐντολῶν ἦτο νὰ διδάξωσιν αὐταὶ τὸν ἄνθρωπον τὰ καλῆκοντά του.

§ 120. Αἱ δέκα ἐντολαί, ἦσαν γεγραμμέναι εἰς δύο πλάκας, καὶ περιέχονται εἰς τὴν Παλαιάν Διαθήκην.

Αἱ δέκα ἐντολαί. (*)

Α'. Ἐγὼ εἰμὶ Κύριος ὁ Θεός σου. Οὐκ ἔσονται σοι θεοὶ ἕτεροι πλὴν ἐμοῦ.

Β'. Οὐ ποιήσεις σεαυτῷ εἰδῶλον, οὐδὲ παντὸς ὁμοίωμα, ὅσα ἐν τῷ Οὐρανῷ ἄνω, καὶ ὅσα ἐν τῇ γῆ κάτω, καὶ ὅσα ἐν τοῖς ὕδατιν ὑποκάτω τῆς γῆς. Οὐ προσκυνήσεις αὐτοῖς, οὐδὲ μὴ λατρεύσεις αὐτοῖς.

Γ'. Οὐ λήψῃ τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου ἐπὶ ματαίῳ· οὐ γὰρ μὴ καθαρίσει Κύριος ὁ Θεός σου τὸν λαμβάνοντα τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐπὶ ματαίῳ.

Δ'. Μνήσθητι τὴν ἡμέραν τῶν Σαββάτων ἁγιαῖσθαι αὐτήν. Ἐξ ἡμέρας ἔργα καὶ ποιήσεις πάντα τὰ ἔργα σου, τῇ δὲ ἡμέρᾳ τῇ ἐβδόμῃ σάββατα Κυρίῳ τῷ Θεῷ Σου.

(*) Ἐξοδ. κ'. 2—17, καὶ Δευτερ. ε'. 6—21.

Ε΄. Τίμα τὸν πατέρα Σου καὶ τὴν μητέρα Σου, ἵνα εὖ σοι γένηται, καὶ ἵνα μακροχρόνιος γένη ἐπὶ τῆς γῆς.

ΣΤ΄. Οὐ φονεύσεις.

Ζ΄. Οὐ μοιχεύσεις.

Η΄. Οὐ κλέψεις.

Θ΄. Οὐ ψευδομαρτυρήσεις κατὰ τοῦ πλησίον σου μαρτυρίαν ψευδῆ.

Ι΄. Οὐκ ἐπιθυμήσεις τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον σου, οὐκ ἐπιθυμήσεις τὴν αἰκίαν τοῦ πλησίον σου, οὔτε τὸν ἀγρὸν αὐτοῦ, οὔτε τὸν παῖδα αὐτοῦ, οὔτε τὴν παιδίσκην αὐτοῦ, οὔτε τοῦ βουδῶ αὐτοῦ, οὔτε τοῦ ὑποζυγίου αὐτοῦ, οὔτε παντὸς κτήνους αὐτοῦ, οὔτε ὅσα τῷ πλησίον σου ἐπέε.

§ 121. Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς συνεκεφαλαίωσε τὰς δέκα ἐντολάς εἰς δύο·

α.) εἰς τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπην, ἣτις περιέχεται εἰς τὰς τέσσαρας πρώτας,

β.) εἰς τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπην, ἣτις περιέχεται εἰς τὰς ἕξ ἄλλας.

§ 122 Ὅτι ὁ Σωτὴρ συνεκεφαλαίωσεν εἰς δύο τὰς ἐντολάς, γίνεται φανερὸν ἐκ τούτου· Ἐρωτηθεὶς «ποία ἐντολὴ μεγάλη ἐν τῷ νόμῳ» ἀπεκρίνατο. «Ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου ἐν ὅλῃ τῇ καρδίᾳ σου, καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ψυχῇ σου, καὶ ἐν ὅλῃ τῇ διανοίᾳ σου. Αὕτη ἐστὶ πρώτη καὶ μεγάλη ἐντολὴ. Δευτέρα δὲ ὁμοία αὐτῇ· ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν. Ἐν ταύταις ταῖς δυσὶν ἐντολαῖς ὅλος ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται κρέμανται». (Ματθ).

1. Ἀγάπη πρὸς τὸν Θεόν.

§ 123. Ἡ πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπη συνίσταται εἰς τὴν ἀκριβῆ τήρησιν τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ· «Ἐὰν ἀγαπάτε με, τὰς ἐντολάς τὰς ἐμὰς τηρήσατε»· λέγει ὁ Σωτὴρ, (1) καὶ εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων ἡμῶν ἦτοι τῶν καλῶν ἔργων καὶ τὴν ἐνάρετον διαγωγὴν.

§ 124. Ἡ πρώτη ἐντολὴ μᾶς διδάσκει τὸν ἀληθῆ Θεόν, καὶ διατάσσει τὴν ἐπίγνωσιν αὐτοῦ. Ὅθεν ὀφείλομεν νὰ πιστεύωμεν καὶ ὁμολογῶμεν ἓνα μόνον Θεὸν ἀληθινόν, καὶ ποιητὴν τοῦ Οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων καὶ νὰ λατρεύωμεν αὐτόν· ὅθεν ἡ ἐντολὴ αὕτη μᾶς διδάσκει τὴν πρὸς τὸν Θεὸν πίστιν καὶ ἀγάπην.

§ 125. Εἰς τὰς προσευχὰς μας πρέπει νὰ ἐπικαλώμεθα τὴν Θεοτόκον καὶ τοὺς ἁγίους· πράττοντες δὲ τοῦτο, δὲν παραβαίνομεν τὴν πρώτην ἐντολὴν, διότι ἡμεῖς παρακαλοῦμεν τοὺς ἁγίους οὐχὶ ὡς θεοὺς, ἀλλ' ὡς φίλους τοῦ Θεοῦ καὶ ὑπηρετάς αὐτοῦ, (2) νὰ πρεσβεύωσι καὶ μεσιτεύσωσιν ὡς ἀδελφοὶ ἡμῶν ὑπὲρ ἡμῶν, ἐν ᾧ τὸν Θεὸν ἐπικαλούμεθα ὡς ὕψιστον Κύριον, καὶ παντοδύναμον τῶν ὄλων δεσπότην, ὡς τὸ ἀντικείμενον τῆς λατρείας ἡμῶν.

§ 126. Ἡ τιμὴ δὲ τῶν ἁγίων ἀναφέρεται εἰς τὸ μεγαλεῖον τοῦ Θεοῦ, διότι κατὰ τὸν Δαβὶδ· «ἐμοὶ δὲ λίαν ἐτιμήθησαν οἱ φίλοι σου ὁ Θεός»· ἔπειτα παράδειγμα ἔχομεν ὅτι καὶ ὁ Θεὸς διέταξε

(1) Ἰωάν. ιδ'. 15.

(2) Πιστοὶ δοῦλοι ἐν τῷ οἴκῳ Θεοῦ. Ἀριθ. ιδ', 7.

τούς φίλους τοῦ Ἰωβ δι' αὐτοῦ νὰ προσφέρωσι
θυσίαν καὶ οὗτος νὰ παρακαλέσῃ δι' αὐτούς. Καὶ
ὁ Σωτὴρ δὲ τὴν εἰς τοὺς ἁγίους ἀποδιδομένην
τιμὴν ταῦτίζει μὲ τὴν πρὸς αὐτὸν καὶ τὸν οὐρά-
νιον πατέρα ὀφειλομένην, διότι λέγει εἰς τοὺς Ἀ-
ποστόλους, «ὁ δεχόμενος ὑμᾶς ἐμὲ δέχεται· καὶ
ὁ ἐμὲ δεχόμενος δέχεται τὸν ἀποστείλαντά με».
(Ματθ. ι', 40).

§ 127. Ἐναντίον εἰς τὴν δευτέραν ἐντολὴν ἁμαρ-
τάνουσιν 1) Οἱ ἄθεοι, ὅσοι ἀρνοῦνται τὸν Θεόν·
«Καὶ εἶπεν ἄφρων ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ· οὐκ ἔστι
Θεός». 2) Οἱ πολύθεοι, καθὼς οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες.
3) Οἱ αἵρετικοί. 4) Οἱ μάγοι καὶ οἱ πιστεύοντες
εἰς φυλακτὰ καὶ οἱ γόητες. 5) Οἱ δεισιδαίμονες
καὶ οἱ προληπτικοί. 6) Οἱ ἔχοντες τὰς ἐλπίδας εἰς
ἑαυτοὺς καὶ εἰς τὰ πλοῦτη των καὶ λοιπὰ γῆινα
πράγματα καὶ ὄχι εἰς τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ.

§ 128. Ἡ δευτέρα ἐντολὴ ἀπαγορεύει τὴν εἰ-
δωλολατρείαν ἣτοι μᾶς διδάσκει, ὅτι δὲν πρέπει νὰ
λατρεύωμεν ὡς Θεὸν τὰ κτίσματα, τὰ εἰδῶλα τῶν
ψευδῶν θεῶν, καθὼς οἱ εἰδωλολάτραι.

§ 129. Εἰς τὴν δευτέραν ἐντολὴν ἁμαρτάνουσιν
1) οἱ εἰδωλολάτραι, 2) οἱ φιλήδονοι, 3) οἱ ὑποκρι-
ταὶ καὶ οἱ καθ' ὑπόκρισιν προσκυνοῦντες καὶ νη-
στεύοντες, 4) οἱ ὑπερήφανοι, 5) οἱ πλεονέκται,
διότι ἡ πλεονεξία εἶναι εἰδωλολατρεία, 6) οἱ λαί-
μαργοὶ «ὧν Θεὸς ἡ κοιλία».

§ 130. Μᾶς διατάσσει ἐπομένως ἡ ἐντολὴ αὐτῆ
τὴν δικαιοσύνην, τὴν ἐγκράτειαν, τὴν νηστείαν,
τὴν ταπεινοφροσύνην καὶ τὴν ἀνευ ἐπιδείξεως ἐκ-
τέλεσιν παντὸς καλοῦ ἔργου.

§ 131. Αἱ σεπταὶ εἰκόνες τῶν ἁγίων παριστῶσι τὸν ἀληθινὸν Θεόν, τὸν Σωτῆρα, τὴν Θεοτόκον, καὶ τοὺς ἁγίους, ἤτοι πρόσωπα ἀληθῆ, ἢ προσκύνησις δ' ἡμῶν δὲν ἀναφέρεται εἰς τὴν εἰκόνα, τὸ ξύλον καὶ τὰ χρώματα, τὸν ἄργυρον ἢ τὸν χρυσόν, ἀλλὰ εἰς τιμὴν καὶ προσκύνησιν, ἣτις ἀναβιβάζεται εἰς τὸ πρωτότυπον τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἁγίων· θέτοντες δὲ νοερῶς εἰς τὰ ὄμματά μας τὴν παρουσίαν ἐκείνων, ζητοῦμεν νὰ μιμώμεθα τοὺς ἀπεικονιζομένους ἁγίους· τιμῶμεν δ' αὐτὰς μόνον διὰ τοῦ ἀσπασμοῦ. Ὅθεν, ὅταν τὸν ἐσαυρωμένον προσκυνῶμεν, παριστάνομεν εἰς τὸν νοῦν μας τὸν εἰκονιζόμενον Χριστόν, τὸν σταυρούμενον διὰ τὴν σωτηρίαν μας.

§ 132. Τιμῶντες τὰς ἁγίας εἰκόνας, τιμῶμεν καὶ ἀνακηρύττομεν τὸν Θεόν, τὸν θαυμαστὸν ἐν τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ. Ἡ ἐβδόμη οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἐπέτρεψε νὰ ἔχωμεν τὰς ἱεράς εἰκόνας καὶ εἰς τοὺς οἴκους ἡμῶν, καὶ διατάσσει νὰ τιμῶμεν ἀσπαζόμενοι καὶ προσκυνοῦντες μὲ εὐλάβειαν, καθὼς καὶ τὸν τίμιον καὶ ζωοποιὸν Σταυρόν, τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον, τὰ ἅγια λείψανα, καὶ ὥρισε νὰ θυμιῶμεν αὐτὰς, ἀνάπτομεν λαμπάδας καὶ λύχνους· καὶ τέλος μᾶς διδάσκει ὅτι ἡ τιμὴ, ἢ ἀποδομένη εἰς τὴν εἰκόνα, μεταβαίνει εἰς τὸ πρωτότυπον, εἰς τὸ ὑπὸ ταύτης εἰκονιζόμενον. Ἀμαρτάνομεν δὲ ὅταν προσκυνοῦντες εἰκόνα τινὰ εἰς αὐτὴν μόνην ἐλπίζομεν, δηλ. εἰς τὸν χρυσόν, τὸν ἄργυρον, τὴν τέχνην τῆς ζωγραφίας κ.τ.λ.

§ 133. Ἡ τρίτη ἐντολὴ ἀπαγορεύει τὸν ὄρκον, ἤτοι μᾶς διδάσκει ὅτι δὲν πρέπει νὰ λαμβάνωμεν

τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ εἰς ἀνωφελῆ, μάταια, καὶ κοσμικά, ὀμνύοντες εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ διὰ νὰ βεβαιώσωμεν τοὺς λόγους ἡμῶν, εἴτε ἀληθεῖς εἴτε ψευδεῖς.

§ 134. Σπανίως δὲ καὶ πάλιν, μὲ ὄλον τὸν σεβασμὸν καὶ τὴν εὐλάβειαν πρέπει νὰ ἀναφέρωμεν τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ μόνον τότε·

1) Ὄταν πρόκηται περὶ ψυχωφελῶν πραγμάτων.

2) Ὄταν ἡ πολιτεία, τὸ δικαστήριον ἀπαιτῇ τὸν ὄρκον, ὅτε ὁμως πρέπει νὰ ἔχωμεν σταθερὰν ἀπόφασιν νὰ μὴ παραβῶμεν τοῦτον, διότι ἄλλως καὶ εἰς τὸν κόσμον τοῦτον τιμωρούμεθα, καὶ εἰς τὸν ἄλλον δὲν θὰ εὕρωσι σωτηρίαν οἱ ἀρνηθέντες τὴν ἀλήθειαν.

§ 135. Ὁ Χριστιανὸς ὀφείλει νὰ λέγῃ πάντοτε τὴν ἀλήθειαν, διότι ἀλήθεια εἶναι αὐτὸς ὁ Θεός, «ἐγὼ εἰμὶ ἡ ἀλήθεια» λέγει ὁ Σωτὴρ· καὶ οὕτω δὲν θὰ ἔχη ἀνάγκην τοῦ ὄρκου, διότι τὸ ναὶ καὶ αὐτοῦ εἶναι ἀληθινὸν ναί, καὶ τὸ οὐ οὐ ἀληθινὸν οὐ.
(1) Ὁ Χριστιανὸς ποτὲ δὲν πρέπει νὰ λέγῃ τὸ ψεῦδος, διότι τοῦτο εἶναι τοῦ Διαβόλου, εἶναι δὲ τοῦτο τὸ σπέρμα πάσης κακίας καὶ ἁμαρτίας.

§ 135. Εὐτυχεῖς γίνονται οἱ λέγοντες τὴν ἀλήθειαν, διότι ὁ φιλαλήθης οὐδέποτε ὑποπίπτει εἰς ἁμαρτήματα καὶ κακὰς πράξεις, καὶ εἶναι πάντοτε ἡσυχος κατὰ διάνοιαν, διότι δὲν θὰ σκέπτηται, τί νὰ ἐπινοήσῃ πρὸς δικαιολόγησίν του· ἔχει δὲ καὶ

---

(1) Ὁ Σωτὴρ λέγει «Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, μὴ ὀμῶσαι ὅπως ἔστω δὲ ὁ λόγος ὑμῶν, ναί, ναί, οὐ, οὐ· τὸ δὲ περισσὸν ἐκ τοῦ πονηροῦ ἐστὶ. Ματθ. ε. 34.

τὸ κέρδος ὅτι εἶναι πάντοτε πιστευτός, ἐν ᾧ ὁ ψεύστης κερδίζει τοῦτο μόνον, «ὅτι καὶ ὅταν λεγῇ τὴν ἀλήθειαν νὰ μὴ γίνεταί πιστευτός».

§ 137. Ἀμαρτάνουσιν εἰς τὴν ἐντολὴν ταύτην
1) οἱ βλάσφημοι, 2) οἱ γογγύζοντες κατὰ τοῦ Θεοῦ, 3) οἱ καταρώμενοι τοὺς ἀνθρώπους, 4) οἱ ἐπιόρκοι καὶ οἱ παρακινουῦντες ἄλλους εἰς ἐπιορκίαν. 5) οἱ παραβάται τῶν ὑποσχέσεων των εἴτε πρὸς τὸν Θεὸν εἴτε πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, 6) οἱ ψεῦσται, 7) οἱ χωρὶς ἀνάγκης ἔχοντες ἐν τῷ στόματι αὐτῶν κατὰ τὰς συνήθεις ὁμιλίας τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ διὰ μικρὰ πράγματα.

§ 138. Ἡ τετάρτη ἐντολὴ μᾶς λέγει, ὅτι πρέπει νὰ μὴ ἐργαζώμεθα τὴν Κυριακὴν, ἀλλὰ νὰ καταπαύωμεν τὰ ἔργα ἡμῶν καὶ νὰ ἐνασχολώμεθα εἰς λατρείαν τοῦ Θεοῦ.

§ 139. Ἡ ἐβδόμη ἡμέρα διὰ τοὺς Ἑβραίους ἦτο τὸ Σάββατον, διότι αὐτὴν τὴν ἡμέραν κατέπαυσεν ἀπὸ τὴν δημιουργίαν τοῦ κόσμου ὁ Θεός, κατ' αὐτὴν ἐλύτρωσε τοὺς Ἰσραηλίτας ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον.

§ 140. Οἱ Χριστιανοὶ ἀντὶ τοῦ Σαββάτου ἐορτάζομεν τὴν Κυριακὴν, διότι αὐτὴν τὴν ἡμέραν ἠγίασεν ὁ Χριστὸς διὰ τῆς Ἀναστάσεώς του καὶ ἐκ τούτου ἔγεινεν ἡ ἀνακαίνισις τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἡ ἐλευθερία ἀπὸ τῆς ἀμαρτίας καὶ τοῦ διαβόλου.

§ 141. Ὁ Χριστιανὸς οὐ μόνον τὰς Κυριακάς, ἀλλὰ καὶ ἄλλας μεγάλας ἐορτάς, πρέπει νὰ ἀφιερώνηται εἰς λατρείαν τοῦ Θεοῦ διὰ τὰς θείας αὐτοῦ εὐεργεσίας, διότι ἐδημιούργησε καὶ συντηρεῖ τὸν κόσμον καὶ φροντίζει νὰ μιμῆται τὸν βίον τῶν ἐορταζομένων ἀγίων.

§ 142. Μεγάλαι έορταί λέγονται αί εις ανάμνησιν μεγάλων γεγονότων τής Χριστιανικής θρησκείας αναφερόμεναι· καλοῦνται δ' αὔται δεσποτικάι, ὅσαι έορτάζονται εις τιμήν τοῦ Σωτῆρος· Θεομητορικάι, ὅσαι έορτάζονται εις τιμήν τής Θεοτόκου. Πᾶσαι δ' αὔται εἶναι αἱ έπισημότεραι καὶ αἱ μεγαλειότεραι τῶν έορτῶν. Μετὰ ταύτας έρχονται αἱ εις τιμήν τῶν άγίων· τούτων έπισημότεραι, ἡ τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν, ἡ τοῦ Κωνσταντίνου καὶ Ἐλένης, ἡ τοῦ άγίου Γεωργίου, Δημητρίου, Νικολάου, ἡ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, ἡ άποκεφάλις τοῦ Προδρόμου, ἡ τῶν άγίων Ἀποστόλων, ἡ τοῦ προφήτου Ἡλιοῦ.

Αἱ πολλαὶ δέ έορταί δέν πρέπει νά γίνωνται εις ἡμᾶς άφορμή άργίας, ἥτις εἶναι μήτηρ τής κακίας.

§ 143. Τὰς Κυριακάς λοιπόν καὶ άλλας έορτάς πρέπει ὁ Χριστιανός·

- 1) νά σχολάζη πάσης έργασίας·
- 2) νά συχνάζη εις τήν εκκλησίαν τοῦ Θεοῦ, ἵνα λάβη μέρος εις τήν κοινήν προσευχήν καὶ λατρείαν·
- 3) νά μελετᾷ τὰς άγίας Γραφάς καὶ άλλα Χριστιανικά ψυχωφελῆ καὶ ἠθικά βιβλία, καὶ,
- 4) ὅταν δύναται νά κάμη έργα θεάρεστα, έλεημοσύνας καὶ βοηθῆ τοὺς πτωχοὺς· (Α'. πρὸς Κορ. ις'. 1. 2)· «ὁ έλεῶν πτωχόν, δανείζει Θεῶ»· (Παροιμ.) καὶ νά βοηθῆ εις τήν εὐπρέπειαν τῶν εκκλησιῶν καὶ τέλος νά απέχη ἀπὸ πάσης κακῆς πράξεως.

§ 144. Δέν έμποδίζονται κατὰ τὰς έορτάς τὰ έργα τής ανάγκης, ἥτοι τὰ γεωργικά, τὰ τής οἰκίας, τὰ τής φιλανθρωπίας, διότι καὶ ὁ Κύριος πολλὰ θαύματα ἐν ἡμέρᾳ σαββάτῳ έκαμε, καὶ εις

τοὺς σκανδαλισθέντας εἶπε «ἔξεστι τοῖς Σάββασι καλῶς ποιεῖν». Ματθ. 16. 12.

§ 145. Εἰς τὴν τετάρτην ἐντολὴν ἀμαρτάνουσιν

- 1) Ὅσοι ἀπὸ μεγάλην ἐπιθυμίαν πλοῦτου καὶ περιφρόνησιν ἐργάζονται τὰς ἑορτασίμους ἡμέρας.
- 2) Ὅσοι ἀδιαφόρως δὲν συχνάζουσιν εἰς τοὺς ναοὺς καὶ παρευρίσκονται κατ' ἔθος μόνον.
- 3) Ὅσοι χωρὶς ἀνάγκην ἐργάζονται.
- 4) Ὅσοι παραδίδονται εἰς ἀπρεπεῖς καὶ ἀσέμνους διασκεδάσεις.
- 5) Ὅσοι ἐκ τῆς περιουσίας δὲν προσφέρουσι μέρος ταύτης εἰς πνευματικὰς ἀνάγκας.

§ 146. Ἀποτελέσματα τῆς πρὸς Θεὸν ἀγάπης εἶναι·

- 1) Ἡ ἀκριβὴς ἐκτέλεσις τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ.
- 2) Ἡ ἐγκάρδιος προσευχὴ καὶ ἡ μετὰ κατανύξεως γενομένη.
- 3) Ἡ δοξολογία τοῦ ἁγίου αὐτοῦ ὀνόματος.
- 4) Ἡ ἐκ βάθους καρδίας εὐχαριστία διὰ τὰς ἀπείρους εὐεργεσίας αὐτοῦ.
- 5) Ἡ ἐλπίς πρὸς αὐτὸν ὡς δοτῆρα καὶ χορηγὸν πάντων τῶν ἀγαθῶν.
- 6) Ἡ ὑποταγὴ εἰς τὸ θεῖον αὐτοῦ θέλημα.

§ 147. Ἀποτελέσματα τῆς πρὸς τὸν Θεὸν εὐσεβείας εἶναι·

- 1) Ἡ ταπεινώσις ἡμῶν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ.
- 2) Ἡ μετάνοια διὰ τὰ ἀμαρτήματα ἡμῶν.
- 3) Ἡ ἐγκράτεια ἢτοι ἡ χαλίνωσις τῶν παθῶν.
- 4) Ἡ καταφρόνησις τῶν ἐμποδιζόντων τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς.
- 5) Ἡ κατάπαυσις ἀπὸ παντὸς ἔργου κατὰ τὰς

Κυριακὰς καὶ ἄλλας ἑορτὰς καὶ τὴν κατὰ ταύτας ἀφιέρωσιν ἡμῶν εἰς λατρείαν τοῦ Θεοῦ.

6) Ἡ νηστεία κατὰ τὰς τεσσαρακοστὰς καὶ λοιπὰς ἡμέρας.

7) Ἡ προκοπὴ καὶ μόρφωσις ἡμῶν διὰ τὰ γείνωμεν ἐνάρετοι καὶ ἄξιοι πρὸς πραγματοποίησιν καλῶν ἔργων.

2) Ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον.

§ 148. Θεμέλιον τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης ἦτοι τῶν πρὸς τὸν πλησίον καθηκόντων τοῦ Χριστιανοῦ εἶναι τοῦτο, τὸ ὁποῖον παραγγέλλει ὁ Σωτὴρ «πάντα ὅσα ἂν θέλητε, ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, ποιεῖτε καὶ ὑμεῖς αὐτοῖς ὁμοίως· οὗτος γάρ ἐστιν ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται» (Ματθ. ζ'. 12). καὶ «ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν»,

§ 149. Ἡ πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπη εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς πρὸς τὸν Θεόν, «εάν τις εἶπῃ ὅτι ἀγαπῶ τὸν Θεόν, καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ μισῶ, ψεύστης ἐστίν» λέγει ὁ Ἰωάννης (Α'. δ'. 20).

§ 150. Ἡ πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπη εἶναι τὸ σύνολον ὅλων τῶν πνευματικῶν τελειοτήτων, καὶ κατὰ τὸν Ἀπόστολον Παῦλον, χωρὶς τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης, ὅλαι αἱ ἀρεταὶ τοῦ χριστιανοῦ καὶ τὰ χαρίσματα εἶναι ἀνωφελῆ καὶ μάταια. (Α'. Κορινθ. ιγ'. 1—3).

§ 151. Τὸ καθῆκον τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης ἐπιβάλλει εἰς ἡμᾶς

1) Νὰ ἤμεθα ἀγαθοὶ καὶ οἰκτίρμονες πρὸς ὅλους, καθὼς ὁ πατὴρ ἡμῶν ὁ οὐράνιος (Ματθ. ε'. 45), διότι ὅλοι εἴμεθα τέκνα τοῦ αὐτοῦ πατρὸς καὶ ἐπο-

μένως ἀδελφοί καὶ εἰς τὴν αὐτὴν κολυμβήθραν ἐβαπτίσθημεν καὶ ὅλοι ἔχομεν διὰ τὰς ἀσθενείας καὶ τὰς ἐλλείψεις ἀνάγκην βοήθειας ἀμοιβαίας, ἐν ἀνάγκῃ δὲ ὀφείλομεν καὶ τὴν ζωὴν μας ὑπὲρ τοῦ πλησίον νὰ θυσιάζωμεν. (Ἰωάν. ἐ. 13).

2) Νὰ ἔχωμεν ἀγάπην πρὸς τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν (Λουκ. ς'. 32—35), καὶ νὰ μὴ θέλωμεν νὰ ἐκδικώμεθα αὐτοὺς διὰ τὸ πραχθὲν εἰς ἡμᾶς κακόν, ἀλλὰ νὰ ἀνταποδίδωμεν καλὸν ἀντὶ κακοῦ. Παράδειγμα τούτου ἔδωκεν ὁ Σωτὴρ, ὅστις ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ὦν, ἠύχθη ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν του «Πάτερ, ἄφες αὐτοῖς, οὐ γὰρ οἶδασι τί ποιοῦσι».

§ 152. Ἡ πέμπτη ἐντολὴ διδάσκει τὴν ὀφειλομένην τιμὴν εἰς τοὺς γονεῖς καὶ ἀνωτέρους ἡμῶν, δι' ὃ μᾶς παραγγέλλει, ὅτι ὀφείλομεν

1) Νὰ τιμῶμεν τοὺς γονεῖς ἡμῶν καὶ νὰ τοὺς σεβώμεθα, νὰ δεικνύωμεν δὲ τοῦτο λόγῳ καὶ ἔργῳ παντοῦ καὶ πάντοτε (Σειράχ. γ'. 8)

2) Νὰ ὑπακούωμεν εἰς τὰς διαταγὰς αὐτῶν καὶ τὰς παραινέσεις, «τὰ τέκνα ὑπακούετε τοῖς γονεῦσιν ὑμῶν» διότι αὐτοὶ ἀγαπῶντες ἡμᾶς εὐχρινέστερον παντὸς ἄλλου καὶ ὠφελιμώτερον μᾶς συμβουλεύουσι πάντοτε διὰ τὸ καλὸν μας.

3) Νὰ βοηθῶμεν καὶ γηροκομῶμεν αὐτοὺς, διότι αὐτοὶ μᾶς ἐχάρισαν τὴν ζωὴν, μᾶς ἐγέννησαν καὶ ἀνέθρεψαν, μᾶς ἐκπαιδεύουσι, καὶ ἐφρόντισαν δι' ἡμᾶς, καὶ εἴμεθα χρεοφειλέται εἰς αὐτοὺς δι' αὐτὰς τὰς εὐεργεσίας. Μετὰ τὸν Θεὸν λοιπὸν ὀφείλομεν νὰ τιμῶμεν καὶ ἀγαπῶμεν τοὺς γονεῖς.

4) Νὰ προσέχωμεν, ὅπως λάβωμεν τὴν εὐλογίαν αὐτῶν, «διότι εὐχαὶ γονέων στηρίζουσι θεμέ-

λια οίκων», και νὰ φοβώμεθα τὴν κατάραν αὐτῶν, διότι κατάρα γονέων ἐκρίζοι θεμέλια οίκων. Ὁ Θεὸς διὰ τὸ πρὸς τοὺς γονεῖς σέβας ἡμῶν, ὑπόσχε-ται ζωὴν εὐτυχῆ καὶ μακροχρόνιον «ἵνα εὖ σοι γέ-νηται κτλ.» ἐν ᾧ τανάπαλιν ἐπιβάλλει θάνατον «ὁ κακολογῶν πατέρα αὐτοῦ ἢ μητέρα αὐτοῦ, τε-λευτήσῃ θανάτῳ».

Πλεῖστοι παῖδες ἠτύχησαν λαβόντες τὰς εὐλο-γίας τῶν γονέων, καὶ τανάπαλιν ἐδυστύχησαν διὰ κακὴν συμπεριφορὰν ἢ περιφρόνησιν πρὸς αὐτούς.

§ 153. Παράδειγμα τῆς πρὸς τοὺς γονεῖς υἱικῆς ἀγάπης ἔδωκεν ὁ Σωτὴρ, πρῶτον ἐν τῷ ναῷ, ἐνθα παρηκολούθησε τὴν μητέρα του καὶ τὸν Ἰωσήφ καὶ ὑπετάσσετο αὐτοῖς, καὶ μέλλων νὰ παραδοθῇ εἰς τοὺς Ἰουδαίους εἶπε «Πάτερ μὴ τὸ θέλημά μου, ἀλλὰ τὸ σὸν γενέσθω», καὶ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ὧν, συνέστησε τὴν μητέρα του εἰς τὸν Ἰωάννην, εἰ-πὼν «γύναι, ἰδοὺ ὁ υἱός σου· ἰδοὺ ἡ μήτηρ σου».

§ 154. Σημεῖον τῆς πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπης δι-καίως θεωρεῖται ἡ τῶν γονέων, διότι ἂν τις τοὺς γονεῖς του, τοὺς ὁποίους ὀφθαλμοφανῶς βλέπει καθ' ἐκάστην, καὶ ἀπὸ τοὺς ὁποίους εὐεργετεῖται, δὲν τιμᾷ, πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ ἀγαπᾷ τὸν Θεόν, τὸν ὅποιον ὄχι μόνον δὲν εἶδεν, ἀλλὰ οὐδὲ δύναται νὰ ἰδῇ ποτὲ ἐπὶ τῆς γῆς ;

§ 155. Τὰς αὐτὰς τιμὰς πρέπει νὰ ἀποδίδωμεν
1) Εἰς τὴν πατρίδα, διότι αὕτη εἶναι ὡς μήτηρ ἡμῶν, καὶ τοὺς νόμους αὐτῆς καὶ νὰ ἤμεθα ἐτοι-μοὶ ὄχι μόνον τὴν περιουσίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν ζωὴν νὰ θυσιάσωμεν ὑπὲρ αὐτῆς· οὕτω πράττοντες συν-τελοῦμεν εἰς τὴν εὐημερίαν, τὴν δόξαν καὶ τὸ με-

γαλεῖον τῆς φίλης πατρίδος, τῆς ὁποίας οὐδὲν γλυκύτερον οὐδὲ πολυτιμότερον ἐν τῷ κόσμῳ ἔχομεν.

2) Εἰς τὸν βασιλέα, διότι ἡ ἐξουσία καὶ ἡ δύναμις αὐτοῦ εἶναι ἐκ Θεοῦ, καὶ εἶναι ὡς πατὴρ τοῦ ἔθνους καὶ φέρει τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς «τὸν Θεὸν φοβεῖσθε, τὸν βασιλέα τιμᾶτε» λέγει ὁ Ἀπόστολος Πέτρος (Α΄. Πέτ. β΄. 17).

3) Εἰς τοὺς ἱερεῖς, διότι οὗτοι εἶναι ὑπηρέται τοῦ Θεοῦ καὶ εὐχονται καθ' ἐκάστην ὑπὲρ ἡμῶν καὶ ἀγρυπνοῦσιν ὑπὲρ τῆς ψυχῆς ἡμῶν· ὅστις δὲ σέβεται τὸν λειτουργὸν τοῦ Θεοῦ, ἀποδεικνύει, ὅτι ἀληθῶς σεβεται τὸν Θεόν· πρέπει δὲ καὶ νὰ τοὺς ἀκούωμεν, διότι εἶπεν ὁ Σωτὴρ πρὸς τοὺς μαθητὰς του «ὁ ἀκούων ὑμῶν, ἐμοῦ ἀκούει· καὶ ὁ ἀθετῶν ὑμᾶς, ἐμὲ ἀθετεῖ· ὁ δὲ ἐμὲ ἀθετῶν, ἀθετεῖ τὸν ἀποστείλαντά με» (Λουκ. ι. 16).

3) Τοὺς διδασκάλους ἡμῶν, τοὺς ὁποίους πρέπει νὰ σεβώμεθα καὶ νὰ τιμῶμεν ὡς τοὺς γονεῖς, διότι οὗτοι μᾶς μορφώνουσι τὴν καρδίαν καὶ τὸν νοῦν ἡμῶν καὶ καθ' ἐκάστην μᾶς συμβουλεύουσι καὶ ὁδηγοῦσιν εἰς τὰ καλὰ ἔργα καὶ τὴν ἀρετὴν.

4) Εἰς τοὺς κηδεμόνας καὶ εὐεργέτας ἡμῶν, διότι ἡ ἀχαριστία εἶναι μέγα ἁμάρτημα.

5) Εἰς τοὺς γερωντοτέρους καὶ ἀνωτέρους ἡμῶν.

§ 156. Εἰς τὴν πέμπτην ἐντολὴν ἁμαρτάνουσι

1) Τὰ τέκνα τὰ μὴ τιμῶντα τοὺς γονεῖς αὐτῶν.

2) Οἱ μὴ ὑπακούοντες εἰς τοὺς κυβερνήτας τῆς ἐκκλησίας καὶ τῆς πολιτείας.

3) Οἱ μὴ σεβόμενοι τοὺς εὐεργέτας αὐτῶν.

4) Οἱ μὴ σεβόμενοι τοὺς κυρίους αὐτῶν.

§ 157. Ἡ ἕκτη ἐντολὴ ἀπαγορεύει τὸν φόνον, ἦτοι μᾶς διδάσκει ὅτι πρέπει ὁ ἄνθρωπος, ὅστις ἔχει φόβον Θεοῦ, νὰ μὴ ἀφαιρῇ μὲ κανένα τρόπον τὴν ζωὴν τοῦ πλησίον, διότι εἶναι πλάσμα Θεοῦ. Ὁ φόνος εἶναι μέγιστον ἀμάρτημα καὶ κακούργημα καὶ τιμωρεῖται αὐστηρῶς καὶ ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρωπίνους νόμους.

§ 158. Ἀμαρτάνουσιν εἰς τὴν ἐντολὴν ταύτην

- 1) Οἱ φονεῖς (1).
- 2) Οἱ αὐτόχειρες.
- 3) Ὅσοι βάλλουσι σκάνδαλα εἰς τοὺς ἀνθρώπους.
- 4) Ὅσοι εἰς τὸ δικαστήριον δεν ὁμολογοῦσι τὸν φονέα ἢ τὸν κρύπτουν.
- 5) Ὅσοι δίδουσι τὸ κακὸν παράδειγμα, διότι οὗτοι φονεύουσι τὴν ψυχὴν.

§ 159. Ἡ ἐβδόμη ἐντολὴ ἀπαγορεύει τὰς ἐπιθυμίας, μᾶς διδάσκει ὅτι πρέπει νὰ ἀποφεύγωμεν τὴν προσβολὴν τῆς τιμῆς τοῦ ἄλλου, καὶ μάλιστα τῶν συζύγων καὶ πᾶσαν σαρκικὴν ἀσέλγειαν.

§ 160. Ἀμαρτάνουσιν εἰς τὴν ἐντολὴν ταύτην

- 1) Οἱ ἀκόλαστοι, οἱ γαστρίμαργοι, οἱ ἀργοί, οἱ ἄσωτοι, ὡς δίδοντες ἀφορμὴν εἰς σαρκικὰς ἡδονάς.
- 2) Οἱ αἰσχρολόγοι οἱ πράττοντες οἵανδήποτε ἀσέλγειαν.

3) Οἱ ἀναγνώσται ἀσέμνων βιβλίων.

4) Ὅσοι συχνάζουσιν εἰς κακὰς συναναστροφάς.

§ 161. Ἀπὸ τῶν ἀμαρτιῶν τούτων πηγάζει·

- 1) Ἡ λήθη καὶ ἡ ἀπομάκρυνσις ἀπὸ τοῦ Θεοῦ.

---

(1) Ὁ μαχόμενος ὑπὲρ πατρίδος, βασιλέως καὶ φονεῶν ἐν πολέμῳ τὸν ἐχθρὸν δεν ἀμαρτάνει, διότι ἀφαιρεῖ τὴν ζωὴν του κατὰ καθήκον, ἵνα σώσῃ τὴν πατρίδα του.

2) Διαστροφή τῆς θελήσεως καὶ σκοτισμὸς τῆς διανοίας.

3) Σπουδαῖαι καὶ ὀδυνηραὶ ἀρρωστίαὶ τοῦ σώματος.

4) Καὶ τὸ μέγιστον ὀργὴ Θεοῦ.

§ 162. Ἡ ὀγδόη ἐντολὴ ἀπαγορεύει τὴν κλοπὴν, ἥτοι μᾶς διδάσκει, ὅτι ὀφείλομεν,

1) νὰ μὴ ἀφαιρῶμεν τὴν περιουσίαν τοῦ ἄλλου, ἐν ἀγνοίᾳ αὐτοῦ ἢ διὰ τῆς βίας.

2) νὰ μὴ κατακρατῶμεν ξένα πράγματα, ἀλλὰ νὰ ἀποδίδωμεν εἰς ἕκαστον ὅ,τι τῷ ἀνήκει.

3) καὶ τέλος νὰ ἀποφεύγωμεν τὴν ἀδικίαν.

§ 163. Ἀμαρτάνουσιν εἰς τὴν ἐντολὴν ταύτην·

1) οἱ κλέπτοντες, ὅπως δὴποτε· 2) οἱ λησταί· 3) οἱ ἱερόσυλοι· 4) οἱ ἄρπαγες· 5) οἱ τοκογλύφοι· 6) οἱ δενδροτόμοι· 7) οἱ ἀδικοὶ δικασταί, ὅταν δὲν δικάζωσι μὲ δικαιοσύνην.

§ 164. Ἡ ἐννάτη ἐντολὴ ἀπαγορεύει τὸ ψεῦδος ἥτοι ἐμποδίζει νὰ ψευδομαρτυρῶμεν πρὸς βλάβην καὶ ἀδικίαν τοῦ πλησίον.

§ 165. Ἀμαρτάνουσιν εἰς τὴν ἐντολὴν ταύτην,

1) οἱ λέγοντες ὅπως δὴποτε ψεῦδος, καὶ μάλιστα πρὸς βλάβην τῆς τιμῆς τοῦ ἄλλου, δηλ. οἱ ψευδοκατήγοροι καὶ οἱ συκοφάνται.

2) οἱ ψευδομάρτυρες, οἵτινες θέλουσι γείνει υἱοὶ τοῦ διαβόλου καὶ υἱοὶ Γεέννης αἰωνίου.

3) ὅσοι διασύρουσι τὴν ὑπόληψιν τοῦ ἄλλου.

4) οἱ χλευάζοντες καὶ περιπαίζοντές τινα.

§ 166. Ἡ δεκάτη ἐντολὴ εἶναι τελειοτάτη ἐξήγησις ὄλων, ἥτοι μᾶς διδάσκει ὅτι πρέπει ὄχι μόνον νὰ μὴ πράττωμεν τὸ κακόν, ἀλλὰ μηδὲ κατὰ θιά-

νοιαν νὰ ἐπιθυμῶμεν τίποτε ἀπὸ ὅσα ἔχει ὁ πλησίον μας καὶ νὰ μὴ φθονῶμεν τούτον διὰ τὴν εὐτυχίαν του, καὶ οὕτως ἀποκλείει τὴν πηγὴν τῆς κακίας. Διότι ἡ ἐπιθυμία τῶν ξένων καὶ ὁ φθόνος γεννᾷ τὸ ψεῦδος, τὸν φόνον, τὴν κλοπὴν καὶ ὅλας τὰς ἁμαρτίας.

§ 167. Ὅστις φυλάττει τὴν ἐντολὴν ταύτην ἐξοφλεῖ τὸ δίκαιον, τὸ ὁποῖον χρεωστεῖ εἰς τὸν πλησίον.

§ 168. Ἀποτελέσματα τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης εἶναι ταῦτα.

α.) Καθ' ὅσον μὲν ἀφορᾷ τὸ σῶμα εἶναι ταῦτα.

1) Τὸ νὰ τρέφῃ τις τοὺς πεινῶντας καὶ ποτίζει τοὺς διψῶντας.

2) Τὸ νὰ ἐπισκέπτηται τοὺς ἀσθενεῖς καὶ τοὺς ἐν φυλακαῖς.

3) Τὸ νὰ περιποιῆται τοὺς ξένους.

β.) Καθ' ὅσον δ' ἀφορᾷ τὴν ψυχὴν εἶναι ταῦτα.

1) Τὸ νὰ ἀπομακρύνῃ τὸν πλησίον ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας.

2) Τὸ νὰ προτρέπῃ πάντας εἰς τὸ καλὸν καὶ διδάσκῃ τοὺς ἀμαθεῖς τὸν νόμον τοῦ Κυρίου.

3) Τὸ νὰ ὑπομένῃ τὰς εἰς αὐτὸν ἀδικίας καὶ νὰ συγχωρῇ τοὺς ποιοῦντας αὐτάς.

4) Τὸ νὰ παρακαλῇ τὸν Θεὸν ὑπὲρ τῆς σωτηρίας πάντων τῶν ἀνθρώπων.

5) Τὸ νὰ τιμᾷ καὶ περιθάλλῃ τοὺς γονεῖς καὶ γεροντοτέρους.

6) Τὸ νὰ σέβηται τοὺς ἱερεῖς, διότι εἶναι ὑπηρέται τοῦ Θεοῦ καὶ εὐχονται καθ' ἑκάστην δι' ἡμᾶς.

Ἐπίλογος.

§ 169. Ὁ σκοπὸς τῶν δέκα ἐντολῶν εἶναι, καθὼς εἶπομεν,

1) ἢ πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπη διὰ τῆς ὁποίας ὁ ἄνθρωπος γίνεται εὐσεβὴς καὶ ὑπήκοος εἰς τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ, καὶ

2) ἢ πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπη, διὰ τὴν ὁποίαν ὁ ἄνθρωπος δὲν βλάπτει μήτε τὴν τιμὴν, μήτε τὴν ζωὴν, μήτε τὴν περιουσίαν τοῦ πλησίον.

Οὕτω δὲ εἰάν τις ὁ ἄνθρωπος, ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ἡσυχος καὶ ἐν εἰρήνῃ, κληρονομεῖ καὶ τὴν οὐράνιον βασιλείαν.

ΤΜΗΜΑ Β΄.

Οἱ θεῖοι μακαρισμοί.

§ 170. Οἱ θεῖοι μακαρισμοὶ εἶναι τὸ συμπλήρωμα τῶν δέκα ἐντολῶν καὶ οἱ ὅροι τοῦ χριστιανικοῦ βίου.

§ 171. Τοὺς μακαρισμοὺς ἐδίδαξεν ὁ Σωτὴρ εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ ὄρους ὀμιλίαν (Ματθ. ε. 2). εἶναι δὲ οἱ ἐξῆς ἑννέα.

α. Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι ὅτι αὐτῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.

β. Μακάριοι οἱ πενθοῦντες, ὅτι αὐτοὶ παρακληθήσονται.

γ. Μακάριοι οἱ πραεῖς, ὅτι αὐτοὶ κληρονομήσουσι τὴν γῆν.

δ. Μακάριοι οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες

τὴν δικαιοσύνην, ὅτι αὐτοὶ χορτασθήσονται.
έ. Μακάριοι οἱ ἐλεήμονες, ὅτι αὐτοὶ ἐλε-
θήσονται.

στ'. Μακάριοι οἱ καθαροὶ τὴν καρδίαν, ὅτι
αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὄψονται.

ζ'. Μακάριοι οἱ εἰρηνοποιοὶ, ὅτι αὐτοὶ
υἱοὶ Θεοῦ κληθήσονται.

η'. Μακάριοι οἱ δεδιωγμένοι ἕνεκεν δικαι-
οσύνης, ὅτι αὐτῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐ-
ρανῶν.

θ'. Μακάριοί ἐστε, ὅταν ἀνειδίσωσιν ἡμᾶς
καὶ διώξωσι, καὶ εἴπωσι πᾶν πονηρὸν ῥήμα
καθ' ὑμῶν ψευδόμενοι ἕνεκεν ἐμοῦ. Χαί-
ρετε καὶ ἀγαλλιᾶσθε, ὅτι ὁ μισθὸς ἡμῶν πο-
λὺς ἐν τοῖς Οὐρανοῖς.

§ 172. Διὰ τοῦ α. μᾶς διδάσκει ὁ Σωτὴρ, ὅτι
θεωρεῖ μακαρίους καὶ εὐτυχεῖς τοὺς ταπεινοὺς τὸ
φρόνημα ἢ τοὺς ταπεινόφρονας καὶ τοὺς συναι-
σθανομένους τὰς ἀμαρτίας των καὶ ζητοῦντας διὰ
τὴν ἀσθένειάν των τὸν ἰατρὸν τῶν ψυχῶν, διότι
αὐτῶν εἶναι ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, ἤτοι ἡ αἰωνία
ζωὴ καὶ μακαριότης.

Ἐκ τούτου γίνεται φανερὸν ὅτι ἡ ὑπερηφάνεια
εἶναι ἀμαρτία ἐκ τῶν μεγαλειτέρων.

§ 173. Διὰ τοῦ β'. μακαρίζει ὁ Σωτὴρ ἐκείνους,
οἵτινες πενθοῦσι, λυποῦνται καὶ κλαίουσι διὰ τὰς
ἀμαρτίας αὐτῶν· διότι αὐτοὶ θέλουσι παρηγορηθῆ,
καὶ ἐν τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι.

Ὁ Θεὸς μόνον τοὺς ἀμετανοήτους ἀποστρέφε-
ται, τοὺς δὲ μετανοοῦντας εὐλκρινῶς προσκαλεῖ

καὶ παρηγορεῖ εἰς τὴν οὐράνιον βασιλείαν αὐτοῦ.

§ 174. Διὰ τοῦ γ'. μακαρίζει ὁ Σωτὴρ ἐκείνους, οἵτινες εἶναι πραεῖς, ἡμεροί, μετριοπαθεῖς, μαλακαί, ὑπομονητικοὶ καὶ εἰρηνικοί, διότι αὐτοὶ θὰ κληρονομήσωσι τὴν γῆν, ἥτοι ἐπειδὴ πάντες θὰ ἀγαπῶσιν αὐτούς, θὰ εἶναι ἡσυχοὶ ἐν ταύτῃ τῇ ζωῇ καὶ κατὰ τὴν ἄλλην θὰ κληρονομήσωσι τὴν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν Οὐρανῶν αἰώνιαν μακαριότητα.

§ 170. Διὰ τοῦ δ'. μακαρίζει ὁ Σωτὴρ ἐκείνους, οἵτινες ἀγαπῶσι καὶ ἐπιθυμοῦσι πολὺ τὴν δικαιοσύνην, ἥτοι δὲν ἀδικοῦσι τὸν πλησίον των, τὸν πτωχόν, τὸν ἀδύνατον, τὴν χήραν, τὸν ὀρφανόν. Ἐπομένως μᾶς διδάσκει, ὅτι εὐτυχεῖς εἶναι οὐχὶ οἱ ἀδικοῦντες, ἀλλὰ οἱ ἀδικούμενοι καὶ μὴ δυνάμενοι νὰ λάβωσι τὸ δίκαιόν των δι' οἰονδήποτε λόγον, διότι ὑπόσχεται ὅτι αὐτοὶ θὰ ἀπολαύσωσιν ἐν τῇ μελλούσῃ ζωῇ ἑκατονταπλασίως, ὅσα ἀπώλεσαν ἀπὸ τὴν ἀδικίαν.

§ 176. Διὰ τοῦ ε'. μᾶς διδάσκει ὁ Σωτὴρ, ὅτι μακάριοι εἶναι ὅσοι κάμνουσιν ἐλεημοσύνας καὶ φιλανθρωπικὰ ἔργα, διότι αὐτοὶ θέλουσιν ἐλεηθῆ, ἥτοι διὰ τῆς τοῦ Θεοῦ ἐλεημοσύνης θὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.

Ἐλεήμονες δὲ εἶναι οἱ τρέφοντες πεινῶντας, οἱ ποτίζοντες διψῶντας, οἱ ἐνδύοντες γυμνοὺς, οἱ ἐπισκεπτόμενοι καὶ περιποιούμενοι τοὺς ἀσθενεῖς, οἱ βοηθοῦντες τοὺς φυλακισμένους, οἱ φιλοξενοῦντες εἰς τὸν οἶκόν των πτωχοὺς καὶ ξένους, καὶ τέλος, οἱ ὅπως δῆποτε βοηθεῦντες τοὺς ἔχοντας χρεῖαν τούτων.

Ἐλεήμονες δὲ εἶναι ἀκόμη καὶ διὰ μεγαλείτε-

ρον λόγον, διότι σώζουσι τὴν ψυχὴν οἱ συμβουλεύοντες τοὺς ἀμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν (1).

Οἱ διδάσκοντες τοὺς ἀμαθεῖς τὸν ἐν Τριάδι Θεόν, οἱ παρακαλοῦντες τὸν Θεὸν διὰ τὸν πλησίον των, οἱ συγχωροῦντες τοὺς ἀδικοῦντας αὐτοὺς, οἱ παρηγοροῦντες τοὺς πενθοῦντας καὶ τεθλιμμένους.

§ 177. Διὰ τοῦ ζ'. ὁ Σωτὴρ μακαρίζει ἐκείνους, οἵτινες ἔχουσι καθαρὰν καρδίαν ἀπὸ κακοῦς διολογισμοῦ καὶ ἐπιθυμίας καὶ πράξεις κακὰς, ἐπομένως οἱ διάγοντες ἐν σωφροσύνῃ καὶ εἰλικρινείᾳ, διότι αὐτοὶ, λέγει, θέλουσιν ἰδεῖ τὸν Θεὸν κατὰ πρόσωπον, ὡς βραβεῖον τῆς καθαρότητος αὐτῶν ταύτης. Τοῦτο δὲ εἶναι ἡ μεγίστη μακαριότης.

§ 178. Ὁ Σωτὴρ διὰ τοῦ ζ'. μακαρίζει ἐκείνους, οἵτινες ζητοῦσι καὶ συντελοῦσι νὰ διασώζωσι τὴν ὁμόνοιαν καὶ εἰρήνην μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, διότι αὐτοὶ θέλουσιν ὀνομασθῆ υἱοὶ Θεοῦ, διότι ἐμιμήθησαν τὸ παράδειγμα τοῦ Θεοῦ τῆς εἰρήνης, τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν· λοιπὸν οἱ ζῶντες ἐν εἰρήνῃ καὶ οἱ ἄλλους εἰρηνεύοντες εἶναι υἱοὶ τοῦ Θεοῦ.

§ 179. Διὰ τοῦ ἡ. μακαρίζει ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς τοὺς καταδιωκομένους διὰ τὴν δικαιοσύνην αὐτῶν καὶ ὁμολογοῦντας τὴν πίστιν ἐνώπιον ἄλλων καὶ διὰ ταύτην καταδιωκομένους, διότι αὐτοὶ θὰ δικαιωθῶσι γενόμενοι μέτοχοι τῆς οὐρανίου βασιλείας.

§ 180. Διὰ τοῦ θ'. ὁ Σωτὴρ μᾶς διδάσκει ὅτι ὀφείλομεν νὰ ὑπομένωμεν ὀνειδισμοὺς, ὕβρεις, χλευ-

---

(1) «Ἐάν τις πλανηθῇ ἀπὸ τῆς ἀληθείας καὶ ἐπιστρέψῃ τὴν αὐτὸν, γινασκέτω ὅτι ἐπιστρέψας ἀμαρτωλὸν ἐκ πλάνης ὁδοῦ, αὐτοῦ σώσει τὴν ψυχὴν ἐκ θανάτου καὶ καλύψῃ πληθὺς ἀμαρτιῶν».

ασμούς, συκοφαντίας, καταδιωγμούς από τούς ἀσεβεῖς διὰ τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ. Διότι τότε θά χαίρῃ καὶ θά ἀγάλλεται ὁ τοιοῦτος Χριστιανός, ἀνταμειβόμενος μεγάλως εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ὥστε ἀνώτατος βαθμὸς χριστιανικῆς ἀρετῆς καὶ τελειότητος, ὡς καὶ μεγίστη εὐτυχία, τελεία μακαριότης εἶναι ἡ ὑπομονή.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

§ 184. Οἱ μακαρισμοὶ περιέχουσι τοὺς ὅρους τοῦ χριστιανικοῦ βίου τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς, τούτους φυλάττει ὁ ἄνθρωπος, ἀφ' οὗ ἐξαλείψῃ τὴν ῥίζαν τῆς ἁμαρτίας καὶ τῆς κακίας, ὅτε γίνεται μακάριος καὶ εἰσέρχεται εἰς τὴν οὐράνιον βασιλείαν.

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ.

Περὶ ἐλπίδος ἢ περὶ προσευχῆς.

§ 182. Ἐλπίς εἶναι τὸ θάρρος, τὸ ὁποῖον πρέπει ὁ Χριστιανὸς νὰ ἔχη ἥτοι ἡ πεποίθησις εἰς τὸν Θεόν, ὅτι θέλει δώσει εἰς αὐτὸν πάντα τὰ ἀγαθὰ εἴτε πρόσκαιρα εἴτε αἰώνια.

§ 182. Ἡ εἰς τὸν Θεὸν πίστις, ἀγάπη καὶ ἐλπίς ἡμῶν λέγεται εὐσέβεια, ἥτις δέον νὰ ἐνυπάρχη ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν διηνεκῆς καὶ ἀδιάλειπτος, δι' ὃ ὀλόκληρος ὁ βίος τοῦ ἀνθρώπου πρέπει νὰ εἶναι εὐσεβής. Ἐκδηλοῦται δὲ ἡ εἰς τὸν Θεὸν εὐσέβεια ἡμῶν διὰ λόγων ἢ προσευχῆς, ὅπερ λέγεται λατρεία.

§ 184. Ἡ λατρεία εἶναι δύο εἰδῶν ἐσωτερικὴ καὶ ἐξωτερικὴ.

Καὶ ἐσωτερικὴ λατρεία εἶναι ἐνδόμυχος καὶ ἀόρατος ὑποταγὴ εἰς τὸν Θεόν. Ἐξωτερικὴ δὲ λατρεία εἶναι ἡ δι' ἐξωτερικῶν σημείων.

§ 185. Ἡ ἐσωτερικὴ λατρεία ἀπαιτεῖ

α) Νὰ ἔχωμεν τὴν ψυχὴν ἡμῶν πλήρη ἀγάπης, πίστεως καὶ ἐλπίδος πρὸς τὸν Θεόν, διότι εἶναι δικαιοτάτος, φιλόανθρωπος καὶ παντοδύναμος.

β) Νὰ πιστεύωμεν εἰς τὸν Θεὸν ἀδιστακτως, ἔχοντες ὅλας ἡμῶν τὰς ἐλπίδας ἀναθέσει εἰς αὐτόν, διότι αὐτὸς εἶναι κύριος καὶ τῆς ψυχῆς καὶ τῆς ζωῆς ἡμῶν καὶ πατὴρ ἡμῶν, καὶ δὲν παύει γὰ μεριμνᾶ καὶ προνοῆ περὶ ἡμῶν καὶ ὅλων τῶν πλάσματων του.

γ) Νὰ δεικνύωμεν ὑψιστον σέβας εἰς τὸν Θεόν,

δοξολογοῦντες αὐτὸν μετὰ βαθείας καὶ ἔγκαρ-
δίου εὐλαβείας καὶ νὰ ἔχωμεν φόβον Θεοῦ, διότι
ὡς παντοδύναμος καὶ δίκαιος κριτῆς, παιδεύει ἡ-
μᾶς διὰ τὰς ἁμαρτίας.

δ') Νὰ ὁμολογῶμεν τὰς πρὸς ἡμᾶς εὐεργεσίας
αὐτοῦ, κηρύττοντες τὴν ἀδυναμίαν ἡμῶν, ἐπικα-
λούμενοι αὐτὸν εἰς πᾶν καλὸν ἔργον.

Πρέπει δὲ πάντα ταῦτα νὰ πράττωμεν πάντο-
τε μὲ καθαρὸν πνεῦμα καὶ καρδίαν καθαρὰν καὶ
εἰλικρινῶς, οὐχὶ μὲ τὰ χεῖλη, διότι «πνεῦμα ὁ
Θεὸς καὶ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτὸν ἐν πνεύματι
καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν».

§ 186. Ἡ ἐξωτερικὴ λατρεία δὲν δύναται νὰ ὑ-
πάρχη χωρὶς τῆς ἐσωτερικῆς, ἀλλ' εἶναι ἠνωμένη
μετὰ ταύτης οὕτως, ὥστε δὲν δύναται ἡ μία νὰ ὑ-
πάρξῃ ἄνευ τῆς ἑτέρας.

§ 187. Ἡ ἐξωτερικὴ λατρεία συνίσταται εἰς εὐ-
χάς, ψαλμούς, ὕμνους, ψδᾶς, εἰς ἐκκλησιαστικὰς
ἐπουργίας καὶ τελετάς.

§ 188. Τὰ ἐξωτερικὰ σημεῖα διὰ τῶν ὁποίων
διακρίνεται ἡ ἐξωτερικὴ λατρεία εἶναι:

α) Ἡ σύχνασις εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ, ὅστις
εἶναι ὁ ναὸς, κατὰ τὰς Κυριακάς καὶ ἑορτάς, διότι
τελεῖται λειτουργία καὶ ἡ ἀναίμακτος θυσία· κη-
ρύσσεται ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐξηγοῦνται αἱ
γραφαί.

β) Ἡ δημοσία ὁμολογία τῆς πίστεως καὶ ἡ δο-
ξολογία τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ.

γ) Ἡ προσευχή, ἡ ταπεινώσις ἡμῶν ἐνώπιον
τοῦ ὑψίστου.

δ) Ἡ προσκύνησις τῶν ἁγίων εἰκόνων.

έ) Τὸ νὰ κάμνωμεν τὸ σημεῖον τοῦ τιμίου σταυροῦ, καὶ εἰσερχόμενοι εἰς τὸν ναὸν καὶ προσευχόμενοι, καὶ καθήμενοι εἰς τὴν τράπεζαν, διότι τοῦτο εἶναι ἡ σφραγὶς τῆς ἡμετέρας ἀπολυτρώσεως.

§ 189. Κατὰ ταῦτα δὲ ἡ ἐσωτερικὴ καὶ ἐξωτερικὴ λατρεία ἡμῶν εἰς τὸν Θεὸν τελεῖται καθ' ὠρισμένους χρόνους καὶ ἐκδηλοῦται διὰ τῆς εἰς αὐτὸν προσευχῆς ἡμῶν, ἣτις ἐκφράζει τὴν εἰς τὸν Θεὸν ἐλπίδα ἡμῶν, ὅτι θέλει χορηγήσει εἰς τὸν προσευχόμενον πάντα τὰγαθὰ πρόκαιρα καὶ αἰώνια.

Προσευχή.

§ 190. Προσευχὴ εἶναι ὑψωσις τοῦ νοῦς ἡμῶν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ δι' αὐτοῦ συνομιλία μετ' αὐτοῦ.

§ 191. Πᾶς Χριστιανὸς ἔχει καθήκον ἱερόν νὰ προσεύχηται καὶ τοῦτο παραγγέλλει αὐτὸς ὁ Σωτὴρ εἰς ἡμᾶς λέγων « Ἀγρυπνεῖτε καὶ προσεύχεσθε » καὶ « ἀδιαλείπτως προσεύχεσθε, ἐν παντὶ εὐχαριστεῖτε τοῦτο γὰρ θέλημα τοῦ Θεοῦ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ εἰς ἡμᾶς » καὶ « αἰτεῖτε καὶ δοθήσεται ὑμῖν » (1).

§ 192. Ὅτι εἶναι ἀναγκαία ἡ προσευχὴ διδάσκει ἡμᾶς καὶ ὁ Σωτὴρ, ὅστις ὦν ἐπὶ τῆς γῆς προσηύχετο εἰς τὸν συνάναρχον αὐτοῦ Πατέρα (2), συνώδευε τὴν προσευχὴν διὰ ἐξωτερικῶν σημείων, ἄλλοτε μὲν ὑψῶν τὰς χεῖρας καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ εἰς τὸν οὐρανόν (3), ἄλλοτε κλίνων γόνυ, καὶ ἄλλοτε ἐπὶ τοῦ ὄρους ἐλαιῶν πίπτων ἐπὶ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ (4) καὶ εἰς ἐκάστην

(1) Ματθ. ζ'. 7.—(2) Λουκ. ε'. 12.—(3) Ἰωάν. θ'. 1.—(4) Ματθ. κς'. 39.

εορτήν τοῦ Πάσχα ἀνέβαινεν εἰς Ἱεροσόλυμα (1).

§ 193. Ἡ προσευχή γίνεται οὐ μόνον κατ' ἰδίαν ἢ κατ' οἶκον ἢ ὅπουδήποτε, διότι πανταχοῦ παρῶν ὁ Θεός (2), ἀλλὰ καὶ κοινῶς ἐν Ἐκκλησίᾳ Θεοῦ τοῦ ζῶντος μετὰ τῶν πιστῶν κατὰ τὰς ὥρας τῆς προσευχῆς κατὰ τὰς Κυριακὰς καὶ ἄλλας εορτάς.

§ 195. Ἡ ζωὴ τοῦ Χριστιανοῦ πρέπει νὰ εἶναι ἀκατάπαυστος λατρεία, καὶ τοῦτο κατορθοῦται διὰ συντόμου δοξολογίας «**Δόξα σοι ὁ Θεός**» «**εὐχαριστῶ σε Κύριε** κτλ.» ἀλλ', ἐπειδὴ καὶ ὁ Δαυὶδ καὶ ἅγιοι ἄνδρες εἰς ὠρισμένον χρόνον ἐκάστης ἡμέρας ἐλάτρευον τὸν Θεόν· **ἐμπέρας, πρωῒ καὶ μεσημβρίας**, (3) διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς πρέπει νὰ ἀγιάζωμεν τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος ἐκάστης ἡμέρας διὰ τῆς προσευχῆς, παντὸς ἔργου. Ὅμοίως καὶ καθήμενοι εἰς τὴν τράπεζαν πρέπει καὶ πρὸ καὶ μετὰ τὸ φαγητὸν νὰ εὐχαριστῶμεν τὸν Θεὸν τὸν δοτῆρα τοσοῦτων ἀγαθῶν.

§ 195. Διὰ τῆς προσευχῆς ὁ ἄνθρωπος προστρέχει εἰς τὸν Θεόν, ὡς εἰς Πατέρα, ἀνοίγει τὰ φύλλα τῆς καρδίας του καὶ παριστᾷ πρὸς αὐτὸν τὰ αἰσθήματά του εὐχαριστῶν καὶ δοξολογῶν αὐτόν.

§ 196. Διὰ τῆς πρὸς τὸν Θεὸν προσευχῆς ὁ ἄνθρωπος εὐρίσκει παρηγορίαν εἰς τὰς θλίψεις καὶ λύπας τοῦ βίου του, καὶ ἐνισχύεται ἐν ὥρᾳ κινδύνου, εἰς πᾶν ἔργον καὶ ἀποκτᾷ ὄπλον ἀήττητον κατὰ τῶν πειρασμῶν.

§ 197. Ὁ ἀληθὴς χριστιανὸς χρέος ἔχει νὰ

---

(1) Ἰωάν. β'. 13. — (2) Πῶς πρέπει νὰ γίνεται ἡ προσευχή ὤρισεν ὁ Σωτὴρ. Παρθ. Ματθ. ε'. 6. — (3) Ψαλμ. γδ'. 18, Δαυ. ε'. 18.

προσεύχεται ὑπὲρ ἑαυτοῦ, ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν του, ὑπὲρ τῶν βασιλέων καὶ ἐν γένει ὑπὲρ ὅλων τῶν ἀνθρώπων καὶ αὐτῶν τῶν ἀπίστων, διότι ὁ φιλεύσπλαγχνος Θεός θέλει τὴν σωτηρίαν ὅλου τοῦ κόσμου, διότι δι' ὅλους ἔχυσε ἐπὶ τοῦ σταυροῦ τὸ αἷμά του.

§ 198. Ἡ προσευχὴ ἡμῶν διὰ νὰ εἶναι εὐάρεστος καὶ εὐπρόσδεκτος εἰς τὸν Θεὸν καὶ ὠφέλιμος καὶ ψυχοφελὴς εἰς ἡμᾶς εἶναι ἀνάγκη.

α.) νὰ εἶναι ὁ προσευχόμενος εὐσεβής.

β.) ἡ διάνοια αὐτοῦ νὰ εἶναι καθαρὰ.

γ.) νὰ ἐξέρχεται αὕτη οὐχὶ ἐκ τῶν χειλέων, ἀλλὰ ἐκ τῆς καρδίας.

δ.) νὰ προσεύχεται ἐν ἀγάπῃ, ἐν καρδίᾳ καθαρᾷ, καὶ ἐλευθέρᾳ ἀπὸ παντὸς πάθους, ὀργῆς ἢ φθόνου (1).

ε.) νὰ στηρίζεται ἐπὶ τῆς πίστεως καὶ ἐλπίδος, ἦτοι νὰ ἔχη πίστιν ὁ προσευχόμενος ἐξ ὅλης ψυχῆς καὶ καρδίας ὅτι θέλει εἰσακουσθῆ, διότι ὁ Σωτὴρ λέγει, «πάντα, ὅσα ἂν αἰτήσητε ἐν τῇ προσευχῇ πιστεύοντες, λήψετε».

ς.) νὰ προσεύχεται εἰς τὸν Πατέρα διὰ τῆς χάριτος τοῦ Υἱοῦ, καὶ νὰ προστρέχη εἰς τὴν πρεσβείαν καὶ μεσιτείαν τῆς Παναγίας καὶ τῶν ἁγίων, οἵτινες διὰ τὴν ἀγιότητά των ἐτέθησαν μεσίται ὑπὲρ ἡμῶν πρὸς τὸν Κύριον.

(1) Καὶ ἐὰν οὖν προσφέρῃς τὸ δῶρόν σου ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον, κἀκεῖ μνησθήσῃς, ὅτι ὁ ἀδελφός σου ἔχει κατὰ σοῦ, ἄφες ἐκεῖ τὸ δῶρόν σου ἔμπροσθεν τοῦ θυσιαστηρίου καὶ ὑπάγε πρῶτον διαλλάγηθι τῷ ἀδελφῷ σου καὶ τότε ἔλθων προσέφερε τὸ δῶρόν σου (Ματθ. ς'. 23.).

η.) Νά ἔχη σωφροσύνην καὶ εὐλάβειαν μετὰ τῶν ὁποίων δέον νά γίνηται ἡ προσευχή, ὁμολογούντων ἡμῶν τὴν ἡμετέραν ἀθλιότητα.

§ 199. Προσευχόμενοι ὀφείλομεν νά ζητῶμεν παρά τοῦ Θεοῦ.

α) ὅσα συντελοῦσι μᾶλλον εἰς ψυχικὴν σωτηρίαν ἡμῶν.

β) νά ἀναθέτωμεν εἰς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ὅσα ἐκ τῶν προσκαιρῶν ἀγαθῶν αὐτὸς γινώσκει, ὅτι εἶναι χρήσιμα καὶ ὠφέλιμα εἰς ἡμᾶς.

γ) νά ζητῶμεν ἄφεςιν τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, ἀλλὰ πρὸς τοῦτο ἀπαιτεῖται προηγουμένως νά ἀφήσωμεν εἰς τοὺς ἄλλους τὰ ὀφειλήματα αὐτῶν.

Κυριακὴ προσευχή.

§ 200. Κυριακὴ προσευχή εἶναι τὸ Πάτερ ἡμῶν, λέγεται δὲ οὕτω, διότι αὐτὸς ὁ Σωτὴρ διέταξε, καὶ συνέστησεν αὐτὴν εἰς τοὺς μαθητάς του καὶ εἰς πάντας τοὺς Χριστιανούς ὡς ὑπόδειγμα προσευχῆς εἰς τὸν Θεόν, χωρὶς ὅμως νάποκλείσῃ καὶ τὰς ἐκτενεῖς προσευχάς.

§ 201. Ἡ Κυριακὴ προσευχή εἶναι περίληψις καὶ σύνοψις τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου καὶ περιέχει, τί πρέπει νά ζητῶμεν παρά τοῦ οὐρανόυ Πατρὸς ἡμῶν, εἶναι δὲ αὕτη. (1)

Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς Οὐρανοῖς.

1. Ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου.

2. Ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου.

---

(1) Τὸ πάτερ ἡμῶν λέγεται ἐν τῇ λειτουργίᾳ, ὅτε οἱ πιστοὶ ἐτοιμάζονται διὰ τῆς προσευχῆς εἰς τὸν ἄρτον τὸν ἐπιούσιον ἕτοι τὴν θείαν κοινωνίαν.

3. Γεννηθήτω τὸ θέλημά σου, ὡς ἐν οὐρα-
νώ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς,

4. Τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δὸς ἡμῶν
σήμερον.

5. Καὶ ἄφες ἡμῶν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν,
ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν.

6. Καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν.

7. Ἄλλὰ ῥύσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ.

Ὅτι σοῦ ἐστὶν ἡ βασιλεία, καὶ ἡ δύναμις,
καὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν. (1)

§ 202. Ἡ Κυριακὴ προσευχὴ σύγκειται ἀπὸ
τρία μέρη· 1) τὸ προοίμιον. 2) ἑπτὰ αἰτήματα,
3) τὸν ἐπίλογον.

α) Προοίμιον.

§ 203. Τὸ Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς
εἶναι δοξολογία ἢτοι ὕμνος τοῦ Θεοῦ· ὀνομάζο-
μεν δὲ τὸν Θεὸν Πατέρα, ὄχι μόνον, διότι εἶναι
ποιητὴς ἡμῶν καὶ ὄλων τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ
διότι κατέστησεν ἡμᾶς υἱοὺς αὐτοῦ κατὰ χάριν
διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ· ἔτι δὲ διότι ἐπέτρεψεν
ἀγαθὸς ὢν νὰ καλῶμεν αὐτὸν πατέρα, ἐπομένως
ὡς κοινὸς πατὴρ πάντων ἀγαπᾷ καὶ πάντας· δι' ὃ
καὶ ἡμεῖς οἱ εἰς αὐτὸν πιστεύοντες ὡς τέκνα τοῦ
αὐτοῦ οὐρανοῦ πατρὸς, ἀδελφοὶ ὄντες, ὀφείλομεν
νὰ ἔχωμεν ἀγάπην ἀναμεταξύ μας ἀδελφικὴν.

Λέγομεν ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ὄχι διότι εἶναι εἰς
τοὺς οὐρανοὺς, διότι ὁ Θεὸς εἶναι πανταχοῦ πα-
ρών, ἀλλ' ὅτι διαμένει ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ὅπου βα-
σιλεύει ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ ἀλήθεια καὶ τέλος ἵνα
δείξωμεν ὅτι πρέπει νὰ ὑψῶμεν τὸν νοῦν καὶ τὴν

---

(1) Ματθ. στ'. 9—15.

καρδίαν καὶ τὸν λογισμὸν ἡμῶν ἀπὸ τὰ γήϊνα καὶ φθαρτὰ εἰς τὰ οὐράνια θεῖα καὶ ἀφθαρτα.

β') Αἰτήματα.

§ 204. Διὰ τοῦ πρώτου αἰτήματος τούτου παρακαλοῦμεν νὰ δοξάζεται τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ. Ὁ Θεὸς εἶναι δεδοξασμένος, ἀλλὰ δοξάζεται καὶ ὑφ' ἡμῶν διὰ τῶν καλῶν ἔργων, τὰ ὁποῖα βλέποντες καὶ οἱ λοιποὶ ἄνθρωποι προτρέπονται εἰς τὸ νὰ πράττωσιν αὐτά, καὶ οὕτω δοξάζουσι τὸν ἐπουράνιον πατέρα (1).

§ 205. Διὰ τοῦ δευτέρου αἰτήματος τούτου παρακαλοῦμεν τὸν Θεὸν νὰ βασιλεύσῃ εἰς ἡμᾶς καὶ ἐξαιρέτως εἰς τὰς καρδίας ἡμῶν ἢ ἀλήθεια καὶ ἡ εἰρήνη τοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ χάρις αὐτοῦ· καὶ οὕτως ἀξιωθῶμεν τῆς οὐρανίου βασιλείας καὶ νὰ μὴ βασιλεύσῃ ἡ ἁμαρτία εἰς τὸ σῶμα ἡμῶν (2).

§ 206. Διὰ τοῦ τρίτου αἰτήματος τούτου ζητοῦμεν παρὰ τοῦ Θεοῦ νὰ ἐνισχύσῃ τὴν ἀδυναμίαν ἡμῶν, καὶ μᾶς φωτίξῃ ὥστε νὰ μὴ ἀκούωμεν τὰς θελήσεις καὶ ἐπιθυμίας ἡμῶν, ἀλλὰ νὰ ἐκπληρῶμεν ἀκριβῶς τὸ ἅγιον αὐτοῦ θέλημα, καθὼς ἐκπληροῦσιν αὐτὸ ἐν οὐρανοῖς οἱ ἅγιοι ἄγγελοι.

§ 207. Διὰ τοῦ τετάρτου αἰτήματος ζητοῦμεν νὰ χορηγῇ εἰς ἡμᾶς ὁ Θεὸς πᾶν ὅ,τι συντελεῖ πρὸς συντήρησιν τοῦ σώματος καὶ πρὸς ψυχικὴν σωτη-

[1] Οὕτω λαμβάνω τὸ φῶς ὑμῶν ἐμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων ὥπως ἴδωσι τὰ καλά ἔργα καὶ δοξάσωσι τὸν Πατέρα ἡμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς. (Ματθ. ε. 18).

[2] «Μὴ βασιλευέτω ἡ ἁμαρτία ἐν τῷ θνητῷ ἡμῶν σώματι εἰς τὸ ὑπακούειν αὐτῇ ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις αὐτοῦ». (Ῥωμ. ζ'. 12).

ρίαν. Τὸ δὲ σήμερον σημαίνει ὅτι πρέπει νὰ παρακαλῶμεν τὸν Θεὸν διὰ μόνην τὴν καθημερινὴν τροφήν, διότι ἡ ἐπιούσα ἡμέρα δὲν γνωρίζομεν, τί θὰ μᾶς γεννήσῃ.

§ 208. Διὰ τοῦ πέμπτου αἰτήματος παρακαλοῦμεν τὸν Θεὸν νὰ συγχωρήσῃ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν, ὅσας μετὰ τὸ βάπτισμα ἐκάμαμεν, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ συγχωρήσωμεν καὶ ἡμεῖς ὡσαύτως ἐκ καρδίας τοὺς σφάλλοντας καὶ πταίσαντας εἰς ἡμᾶς. Ὅθεν εἴαν δὲν συγχωρῶμεν τὰ πταίσματα τῶν ἄλλων, οὔτε ὁ Θεὸς θέλει συγχωρήσει τὰ καθ' ἐκάστην γινόμενα πταίσματα ἡμῶν. Λοιπὸν ἄς εἶναι μακρὰν ἡμῶν ἡ ὀργή, τὸ μῖσος, ἡ ὑπερηφάνεια, ἡ φιλεκδίκησις καὶ πᾶσα τοιαύτη κακία.

§ 209. Διὰ τοῦ ἕκτου αἰτήματος τούτου παρακαλοῦμεν τὸν οὐράνιον Θεὸν νὰ μὴ συγχωρήσῃ νὰ ὑποπίπτωμεν εἰς πειρασμὸν καὶ σαλευθῆ ἢ πρὸς αὐτὸν πίστις ἡμῶν. Ἀλλὰ τούναντίον νὰ βοηθήσῃ ἡμᾶς καὶ ἐνισχύῃ τὴν θέλησιν ἡμῶν, ὅπως ἀποκρούοντες πάντα πειρασμὸν τοῦ πονηροῦ καὶ πᾶσαν ἀμαρτίαν μείνωμεν ἀήττητοι.

§ 210. Διὰ τοῦ ἑβδόμου αἰτήματος παρακαλοῦμεν τὸν Θεὸν καὶ ἂν τυχὸν ἐμπέσωμεν εἰς τὰς χεῖρας τοῦ διαβόλου, νὰ μᾶς λυτρώσῃ ἀπ' αὐτόν, ὅστις διὰ τῶν πονηρῶν αὐτοῦ μηχανημάτων ζητεῖ καθ' ἐκάστην νὰ ποπλανήσῃ ἡμᾶς ἀπὸ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀρετῆς, ἀπὸ τῆς ὁδοῦ τοῦ Θεοῦ.

γ') Ἐπίλογος.

§ 211. Διὰ τοῦ ἐπιλόγου, ὅτι σοῦ ἐστὶν ἡ βασιλεία κτλ. δεικνύομεν ὅτι ὁ Θεός, τὸν ὁποῖον πα-

ρεκαλέσαμεν εἰς τὸ προοίμιον καὶ εἰς τὰ αἰτήματα, καὶ εἰς τὸν ὅποιον ἔχομεν τὴν πίστιν καὶ τὰς ἐλπίδας ἡμῶν, θέλει ἐκπληρώσει τὰ αἰτήματα ἡμῶν ὡς πανάγαθος καὶ φιλόστοργος πατήρ, (διὰ τοῦτο λέγομεν) ὡς παντοδύναμος σὺ ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ Πατήρ, ὁ υἱὸς καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, εἶσαι δυνατὸς καὶ βασιλεύεις τῶν ὅλων καὶ ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμίς σου, εἶναι ἀτελεύτητος καὶ ἄτρεπτος εἰς αἰῶνας. ἀμήν.

Διὰ τοῦ ἀμήν (1), ἐπίσης παρακαλοῦμεν νὰ γένησιν ὅλα, διότι μὲ πίστιν καὶ ἐλπίδα κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ἐζητήσαμεν ταῦτα.

Τὸ μέρος τοῦτο τῆς Κυριακῆς προσευχῆς τὸ λέγει ὁ ἱερεὺς παρῶν εἰς τὰς προσευχάς.

Σύντομος ἀνακεφαλαίωσις τῆς ὅλης Κατηχήσεως.

§ 212. Ἡ ἱερά κατήχησις, τὴν ὁποίαν διήλθομεν, μᾶς ἐδίδαξε τί χρεωστοῦμεν νὰ φυλάττωμεν διὰ νὰ κληρονομήσωμεν τὴν οὐράνιον βασιλείαν.

§ 213. Καὶ εἰς μὲν τὸ πρῶτον μέρος ἐδιδάχθημεν τὰς ἀληθείας τῆς πίστεως, καὶ ἰδίως τὰς περὶ τοῦ ἐν Τριάδι Θεοῦ, περὶ βαπτίσματος, περὶ Ἐκκλησίας, περὶ ἀναστάσεως νεκρῶν καὶ μελλούσης κρίσεως· πᾶσαι δ' αὗται αἱ ἀλήθειαι περιλαμβάνονται εἰς τὸ σύμβολον τῆς πίστεως, καὶ τὰς ὁποίας πρέπει πᾶς ὀρθόδοξος χριστιανὸς νὰ γνωρίζῃ καλῶς καὶ πιστεύῃ.

(1) Ἀμήν ἄλλοτε σημαίνει εὐχὴν=γένετο, ἄλλοτε βλαῖ-
ώσιν=ἀληθῶς.

Ἐδιδάχθημεν λοιπὸν ὅτι πρέπει νὰ ἔχωμεν πίστιν εἰς τὸν ἐν Τριάδι Θεὸν, διότι χωρὶς πίστιν εἶναι ἀδύνατον νὰ εὐαρεστήσωμεν εἰς τὸν Θεόν, κατὰ τὸν Παῦλον.

Ἐμάθομεν προσέτι, ὅτι διὰ νὰ ἀπολαύσωμεν τὴν μέλλουσαν ζωὴν, ἀπαιτεῖται νὰ ἀποκτήσωμεν καὶ τὴν θεῖαν χάριν καὶ τὴν δωρεὰν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, δι' οὗ ἐνδυναμούμεθα εἰς ἀπαφυγὴν ἀπὸ τοῦ κακοῦ καὶ ἐκτέλεσιν παντὸς καλοῦ καὶ μάλιστα διὰ τοῦ βαπτίσματος, τῆς ἐξομολογήσεως, καὶ τῆς μεταλήψεως τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ, μετὰ τὸ ὅποιον μένει εἰς ἡμᾶς ὁ Κύριος καὶ ἔχομεν βεβαίαν ἐλπίδα σωτηρίας. (Ἰωάν. 5'. 26).

§ 214. Εἰς δὲ τὸ δεῦτερον μέρος ἐδιδάχθημεν ὅτι δὲν ἀρκεῖ εἰς σωτηρίαν ἡμῶν μόνῃ ἡ πίστις, ἀνευ δηλ. τῶν καλῶν ἔργων· διότι κατὰ τὸν Ἀπόστολον «ἐξ ἔργων δικαιοῦται ἄνθρωπος, καὶ οὐκ ἐκ πίστεως μόνον» Ἰάκωβος β'. 24.

Ὅθεν ἀπαιτεῖται καὶ ἀγάπη πρὸς τὸν Θεόν, ἥτις συνίσταται εἰς ἐκτέλεσιν τοῦ θελήματος αὐτοῦ, ὅτι πρέπει νὰ ἐκτελῶμεν καὶ ἔργα εὐπρόσδεκτα καὶ σύμφωνα πρὸς τὴν πίστιν, ἥτοι ἔργα καλά, διότι καθὼς τὸ σῶμα χωρὶς ψυχὴν εἶναι νεκρόν, οὕτω καὶ ἡ πίστις χωρὶς τῶν ἔργων εἶναι νεκρά, λέγει ὁ Ἰάκωβος (β'. 20), διότι ὁ Θεὸς θέλει ἀποδώσει εἰς ἕκαστον κατὰ τὰ ἔργα του, ὡς λέγει ὁ Παῦλος.

Ἐκ τούτου συμπεραίνεται, ὅτι ἡ ἀγάπη ἡμῶν πρὸς τὸν Θεὸν ἐμπράκτως δεικνύεται, ἂν ὀχι μόνον πιστεύωμεν εἰς τὸν Θεόν καὶ ἔχωμεν εὐλάβειαν,

ἀλλὰ καὶ ἂν ὑπακούωμεν εἰς τὸ ἅγιον αὐτοῦ θε-
λημα, ἤτοι ἂν φυλάττωμεν καὶ ἐκτελώμεν τὰς ἐν-
τολάς αὐτοῦ ἤτοι τὸν θεῖον νόμον.

Διὰ νὰ τηρῶμεν τὰ πρὸς τὸν πλησίον καθήκον-
τα, ἅς ἔχωμεν πάντοτε εἰς τὸν νοῦν ἡμῶν τό· «ὁ
σύ μισεῖς, ἐτέρῳ μὴ ποιήσης», καὶ «ὅπως θέλετε
ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, ποιεῖτε καὶ ὑμεῖς
αὐτοῖς ὁμοίως».

Ἐν γένει δὲ ὁ Χριστιανὸς πρέπει νὰ πράττῃ
πᾶσαν ἀρετὴν, ἐξαιρέτως δὲ ταύτας, τὴν ταπει-
νώσιν, τὴν ἐλευθεριότητα, τὴν σωφροσύνην, τὴν
ἀγάπην, τὴν ἐγκράτειαν, τὴν ὑπομονὴν καὶ φι-
λεργίαν.

Ἐπομένως πρέπει νὰ ἀποφεύγῃ πᾶσαν ἁμαρ-
τίαν, τὴν ὁποίαν ἀπαγορεύει ὁ Θεῖος νόμος, καὶ
ἢ ὁποῖα προέρχεται ἐκ κακῆς προαιρέσεως.

Τὰ καλὰ ἔργα ἐδιδάχθημεν εἰς τὰς ἐντολάς.

§ 216. Ἡ σωτηρία ἡμῶν ἐπιτυγχάνεται προσέτι
καὶ διὰ τῶν μακαρισμῶν, οἵτινες περιέχουσι τοὺς
ὄρους τοῦ Χριστιανικοῦ βίου τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς
γῆς καὶ συνιστῶσιν, ὑποσχόμενοι τὴν βασιλείαν τῶν
Οὐρανῶν, πένθος διὰ τὰς ἁμαρτίας, πραότητα, ἀ-
γάπην δικαιοσύνην, ἐλεημοσύνην, ἀγνότητα, εἰρη-
νοποίησιν καὶ ὑπομονὴν.

§ 215. Εἰς δὲ τὸ τρίτον μέρος ἐδιδάχθημεν ὅτι
μόνη ἢ πίστις καὶ τὰ καλὰ ἔργα δὲν ἀρκοῦσι πρὸς
σωτηρίαν, ἀλλ' ἀπαιτεῖται καὶ ἡ πρὸς τὸν Θεὸν ἐλ-
πίς ἢτοι ἡ πεποιθήσις, ὅτι ὁ Θεὸς θέλει δώσει εἰς
ἡμᾶς πάντα τὰ ἀγαθὰ εἴτε πρόσκαιρα εἴτε αἰώνια.

Τοῦτο δὲ ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς προσευχῆς,
μάλιστα δ' ὅταν εὐρισκώμεθα εἰς πειρασμούς, κατὰ

τοὺς λόγους τοῦ Ἀποστόλου, «κακοπαθεῖ τις ἐν ὑμῖν, προσευχέσθω» (Ἰωάν. ἐ. 13).

Τῆς προσευχῆς ὑπόδειγμα ἔδωκεν ὁ Σωτὴρ, διδάξας ἐν τῇ Κυριακῇ προσευχῇ, τίνα εἶναι τὰ ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ ἐλπίζωμεν ἀπὸ τὸν Οὐράνιον Πατέρα, διότι «πᾶν δῶρημα τέλειον ἄνωθεν ἐστὶ καταβαῖνον ἀπὸ τοῦ Πατρὸς τῶν φώτων» (Ἰάκ. α. 17).

§ 217. Ὄταν δ' ἔχωμεν πίστιν εἰς ἓνα Θεὸν παντοδύναμον, δίκαιον, πάνσοφον, καρδιογνώστην ἢ τοὶ γνωρίζοντα καὶ τὰ πλεον ἀπόκρυφα τῆς καρδίας ἡμῶν, καὶ ὅταν ἐκτελῶμεν τὰς ἐντολάς του καὶ οὔτε λέγομεν, οὔτε ἐπιθυμοῦμεν, οὔτε πράττομεν τὸ κακόν, ἀλλὰ μόνον, πῶς νὰ πράττωμεν τὰ καλὰ ἔργα, ἔχομεν κατὰ νοῦν, καὶ τὸ «ὁ ἔχων τὰς ἐντολάς μου καὶ τηρῶν αὐτάς, ἐκεῖνος ἐστὶν ὁ ἀγαπῶν με· ὁ δὲ ἀγαπῶν με ἀγαπηθήσεται ὑπὸ τοῦ Πατρὸς μου καὶ ἐγὼ ἀγαπήσω αὐτὸν καὶ ἐμφανίσω αὐτῷ ἐμαυτόν». (Ἰωάν. ιδ'. 21), καὶ ὅταν κοινωνῶμεν τῶν φρικτῶν καὶ ἀχράντων μυστηρίων, ἔτι δὲ ἔχομεν βεβαίαν ἐλπίδα, ἣν δεικνύομεν διὰ τῆς διηνεκοῦς προσευχῆς, τότε διὰ τῆς χάριτος καὶ φιλανθρωπίας καὶ τοῦ ἐλέους τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς δωρεᾶς τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἐλπίζομεν ἀδιστακτῶς ὅτι θὰ γείνωμεν κληρονόμοι τῆς Οὐρανίου βασιλείας καὶ θέλομεν δοξάζει τὸν ἐν Οὐρανοῖς ἐν Τριάδι ὑμνούμενον Θεόν, Πατέρα, Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα εἰς αἰῶνας τῶν αἰῶνων.

Τ Β Λ Ο Σ.

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ «Ο ΠΑΛΑΜΗΔΗΣ»

ΕΥΑΓ. Κ. ΚΟΦΙΝΙΩΤΟΥ

Γραμματική τῶν Διελκτέων τῆς Ἑλλην. γλώσσης	Δραχ. 2,75
Ἑλλην. Χρηστομάθεια τόμ. Α'. μετὰ σημειώσεων	" 1,90
" " " Β'. " "	" 2,20
Λατινική Χρηστομάθεια μετὰ σημειώσ. καὶ λεξιλογ.	" 1,50
Λατινική Γραμματική μέρος Α'. τὸ τεχνολογικόν	" 2,80
" " μέρος Β'. τὸ συντακτικόν	" 2,50
Παράρτημα. Λατινικά θέματα πρὸς ἐφαρμογὴν τοῦ συντ.	" 2.—
Κικέρωνος Ἐπιστολαὶ κατ' ἐκλογὴν μετὰ σημειώσεων	" 1,15
" " ὁ Α' καὶ Δ' κατὰ Κατίλινα μετὰ σημειώσεων	" 1,50
Καίσαρος Ἀπομνημονεύματα τοῦ Γαλατ. πολέμου μετὰ σημειώσ. γεωγραφ. χάρτου καὶ πίνακος κυρίων ὀνομάτων	" 2,50
Περγελίου Αἰνεΐδος (βιβ. II, IV, VI, IX) στερεοτύπως.	" 1,15
Κορνήλιος Νέπωσ μετὰ σημειώσεων	" 1,80
Ἰσοκράτους λόγοι. Εὐαγγέλια. Νικοκλέης, πρὸς Νικοκλέα, Ἀρσεοπαγιτικός. Ἀρχίδαμος, Πλατετικός, περὶ Εἰρήνης μετὰ σημειώσεων.	" 3.—
Τὰ τέσσαρα Εὐαγγέλια μετὰ πίνακος πρὸς εὐρεσιν τῶν ἀνακρινωσκομένων Εὐαγγελίων.	" 1,30
Ἐπερὶ Κατήχησις πρὸς χρῆσιν τῶν παιδῶν τῶν ἐν τοῖς δη- μοτικῶς σχολαῖσις φοιτῶντων καὶ τοῦ λαοῦ.	" 1.—
ΙΩΑΝ. Κ. ΚΟΦΙΝΙΩΤΟΥ	
Περγελίου Αἰνεΐας τεύχ. Α' (βιβ. II, IV) μετὰ σημειώσεων	" 2,80
" " " Β' (βιβ. VI, IX) μετὰ σημειώσεων	" 2,80
Ἰσίδου μεταμορφώσεων τεύχος Α' (βιβλ. V, VI, VII) μετὰ σημειώσεων.	" 3,30
ΦΩΚ. ΔΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	
Γαλλικὴ Χρηστομάθεια διὰ τὰ σχολεῖα τόμ. Α'.	" 2,50
" " διὰ τὴν Α' τάξ. τοῦ Γυμνασ. τόμ. Β'.	" 1,80
ΙΑΚ. ΔΡΑΓΑΤΣΗ	
Ῥωμαϊκὴ Γραμματολογία ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ.	" 2.
Ῥωμαϊκὴ Ἱστορία καὶ τὰ κυριώτατα τοῦ μεσαίωου.	" 2,50

Τιμᾶται Δραχ. 1.